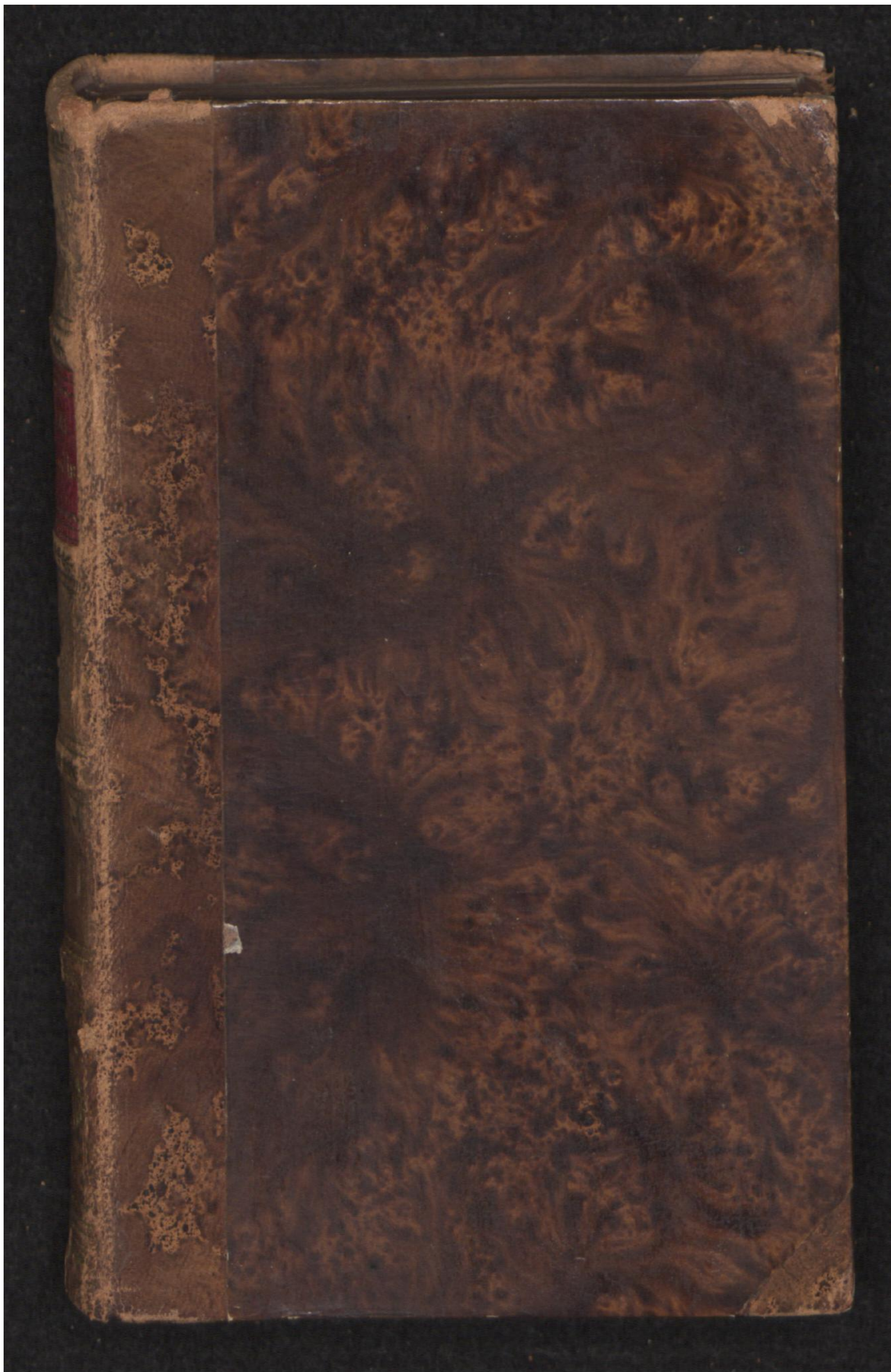
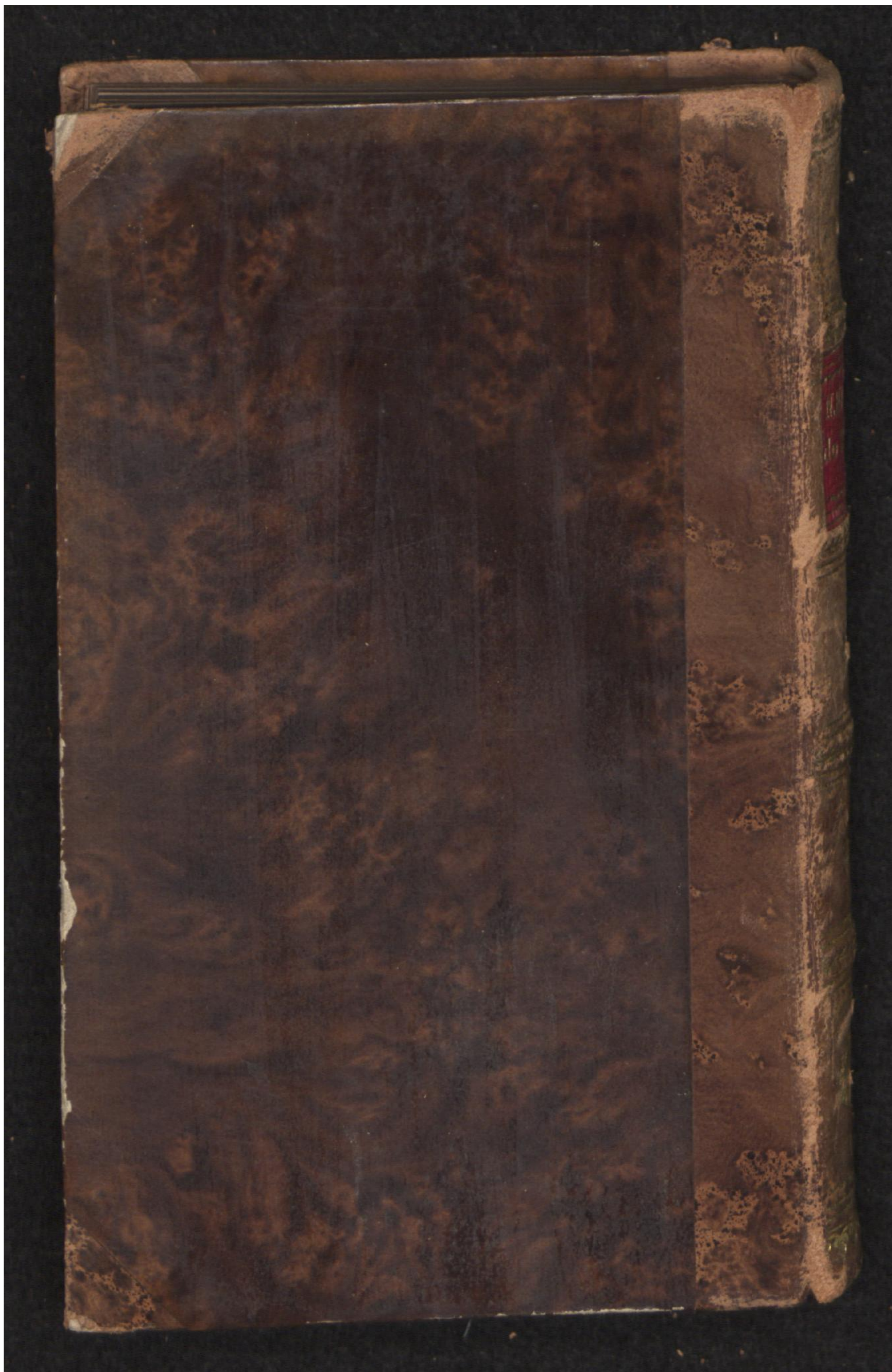

N.Hemmingius
de Methodis
1555.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFN

14-13

DE METHODIS

LIBRI DVO, QVORUM prior quidem omnium methodorum uniuersalium & particularium, quarum usus est in Philosophia breuem ac dilucidam declarationem: Posterior uerò Ecclesiasten siue methodum theologicam interpretandi, concionandique continet.

Authore
NICOLAO HEMMINGIO.

Xenophon
ΤΑ ΑΓΑΘΑ ΓΑΝΤΑ ΓΟΝΩ
ΚΤΩΜΕΘΑ.

Omnia bona venalia labore
seu
Omnia bona labore veneunt

SERENISSIMO AC ILLVSTRISsimo Principi ac domino, D. Christiano (huius nominis Tertio) Daniæ, Noruegiæ, Sclauorum & Gottorũ Regi, Duci Slesuigæ, Holsatiæ, Stormariæ & Ditmersiæ, Comiti Oldenburgensi & Delmenhorst: Domino suo clementissimo.

Aximus olim regibus cum à ueris Philosophis, tum à Poëtis summis honos est habitus. Perspexerunt enim sapientissimi homines heroicas regiasq; uirtutes minime uulgares esse, sed diuinitus paucis admodum ordinis Politici & œconomici

conseruandi gratia collatas. Nam fieri non posse animaduerterunt, ut hic mundus diu incolumis stare poßit, nisi sint, qui sapientia excellentes, probitate conspicui, autoritate graues, & rebus gerendis idonei reliquam multitudinem legibus & disciplina coherceant ac in officio retineant.

Hoc Plato grauißimus Philosophus in multis locis testatur. Quemadmodum inquit boues non à bobus, nec capræ à capris reguntur, sed à præstantiori genere nimirum ab homine: Sic genus humanum infirmius est quam ut seipsum regere poßit. Quare Deus præfecit Rebuspub: heroas, qui cum habeant ipsi prosperos successus nobis quoq; imperia eorum grata & facilia sunt. Hi ita curant nos ut pacem, pudorem, liber-

tatem,

tatem, iusticiam conseruent. Et alio loco Regem gubernatori nauium confert. Nam ut nauis in turbulento mari iactata nequaquam in portum incolumis peruenire potest sine gubernatoris arte & industria: qui & nauis & nautarum salutem unicè spectat: ita respublica euertitur prorsus, ubi peritus & amans salutis ciuium magistratus non fert laboranti opem. Iuxta Theognidis sententiā:

ΦΟΡΤΗΓΟΙ Δ ΑΡΧΟΥΣΙ ΑΝΔΡΕΣ
ΚΑΓΑΘΩΝ ΚΑΘΥΓΕΡΘΕΝ
ΔΗΜΑΙΝΩ ΜΗ ΓΩΣ ΝΑΥΝ ΚΑ-
ΤΑ ΚΥΜΑ ΓΙΗ.

Hinc esse existimo quód rectores Rerumpub: gubernatores, uocabulo à nauibus translato, dicantur. Nec aliud diuinus Homerus sensisse putandus est, qui reges sæpe ΔΙΟΤΡΕΦΕΙΣ, non

nunquam ΚΟΣΜΗΤΟΡΑΣ ΛΑΩΝ, *in-terdum* ΠΟΙΜΕΝΑΣ ΛΑΩΝ, *aliquando* ΗΓΗΤΟΡΑΣ, *rursus* ΗΠΙΟΥΣ ΠΑΤΕ-ΡΑΣ *nominat. His enim titulis officia regia exprimere uoluit. Nam reges & principes uiri non nisi diuino motu & heroico res magnas gerunt, salutares Rebuspublicis, politias præclaris legibus ornant, disciplina pascunt, iusticia, clementia ac omnis generis uirtutibus præcedunt, & tanquam blandi patres suos ciues & incolas summo complectuntur amore, ut qui subditorũ saluti commodisq; non secus seruire solent, quam* ΕΥΣΤΟΡΓΟΙ *parentes suorum liberorum curam gerunt. Hinc est quod idem Homerus Iouẽ patrem uocauit. Quod enim patria potestas est in una familia, id regiũ est imperium in integro regno.*

Thescus

Theseus apud Euripedem rex placidus & bonus breui quidem uersiculo si numerum spectes, sed copioso admodum si quid in se breuitas illa contineat, euolуas, uirtutes regias erga subditos complexus inquit:

ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΒΡΟΤΟΙΣΙ ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ ΦΙΛΟΣ. Vere ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ qui tanquã Atlas quispiam Rempub: quasi suis humeris sustinet, unde merito ΒΑΣΙΛΕΩΣ nomen apud Græcos obtinuit. Hæc tanta cura nisi ex summo erga ciues amore proficisci non potest. Nec frangitur animo usitata subditorũ ingratitudine, qui uerè regio animo fuerit præditus. Tametsi autem multi reges improbitate mundi & insidijs Sathanæ decepti sunt, ac in tyrannos degenerarunt: tamen nequaꝗ̃ audiendi sunt,

qui ob uel plurimorum errata parum uerecundé de regio munere disserere audent. Fatendum quidem est nihil tyrannide tristius, nihil immanius, nihil nocentius. Nec negandum, proh dolor, teterrima quædam fuisse monstra, quæ regium honorem ac dignitatem usurparunt, in quorum numero fuerunt Phalaris, Dionisius, Echetus, Tarquinius, Atrëus, Et huius generis complures ΔΗΛΗΜΟΝΕΣ ΒΡΟΤΩΝ qui omnem humanitatẽ exuisse uidentur. Quid enim inhumanius potuit esse quàm quod Atrëus fratri Tyesti proprios liberos comedendos apposuerit? Quid indignius homine quàm quod idem omnem humanitatem, fidem, sanctitatem à regibus uiris alienam uoluerit? Sed colloquium ipsius cum seruo ex Seneca asscribã, quo

magis

magis ipsius immanitas conspiciatur.
ATREVS. Maximum hoc regni bonum est, quod facta domini cogitur populus sui quam ferre tam laudare. SERVVS. Quos cogit metus laudare, eosdem reddit inimicos metus, at qui fauoris gloriam ueré petit, animo magis quã uoce laudari uolet. ATREVS. Laus uera & humili sæpe contingit uiro, non nisi potenti falsa, quod nolunt, uelint. SERVVS. Rex uelit honesta, nemo non eadem uolet. ATREVS. Vbicunq; tantum honesta dominanti licent, precario regnatur. SERVVS. Vbi non est pudor, cura iuris, sanctitas, pietas, fides, instabile regnum est. ATREVS. Sanctitas, pietas, fides, priuata bona sunt, quà iuuat reges eant. Ecce quam

graphicé. hic ſub perſona Atrëi imaginem tyranni expreſsit Seneca, & contrà quàm rege dignas uirtutes, ſua oratione ſeruus commendauit. Non enim regium eſt facere quod libido ſuadet, ſed quod ratio iuſticiaq; monet. Quare laudandum eſt Xenophontis dictum: ΜΕΤΡΟΝ ΔΕ ΑΥΤΩ ΟΥΧ Η ΨΥΧΗ ΑΛΛΑ Ο ΝΟΜΟΣ ΕΣΤΙ. Ex his non difficile eſt iudicare, uehementer hallucinari eos qui propter multorum iniuſtã tyrannidem, in ipſum regium ſtatum, qui Deum autorem habet, conuicia iaciunt. Sed tale ingenium eſt malignæ naturæ, ut ne ordinationi quidem Dei parcat. At uiri boni ordinisq; diuini amantes facile intelligunt Philoſophorũ & Poëtarum encomia de bonis regibus non eſſe fumos, ſed ueritatis teſtimonia. Quis

quæſo

quæso mortalium satis agnoscere potest bonitatem Dei erga eas Respub: quibus placidi amantesq; suorum reges contingunt, quibus cum chara patria chari sunt & incolæ? Sed philosophorum & Poëtarum schola sic quidem de regibus sentit: nunc autem quas uirtutes uerbum Dei requirit in regibus uideamus. Prima itaq; sit regia uirtus cuius secundus Psalmus meminit cum inquit: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Osculamini filium ne quando irascatur & pereatis in uia. Beati omnes qui confidunt in eo. Hic spiritus sanctus uult reges filio Dei procumbere ad genua, eum osculari, eique cum debito seruitio ueroq; cultu homagium præstare. Et quemadmodum pœnas

mina-

minatur ijs, qui debitum cultum Dei filio exhibere recusant: ita beatitudinem obsequentibus promittit. Huic secunda regia uirtus adijciatur, quam Psalmus 122. regibus commendat. Lætor inquit sanctissimus rex, cum mihi dicitur, in domum domini eamus. Hoc regium & dictum & exemplum uult ut reges non solum uera pietate alijs antecellant, uerumetiam ut summum sit illorũ gaudium habere ecclesias benè constitutas ac consentientes in uera religione. Sit tertia uirtus regum, quam idem Psalmus his uerbis effert: Propter fratres meos & proximos meos loquar tibi pacẽ, propter domum domini Dei nostri quæram bona tibi. Hic significat Dauid uere regium esse consilijs & facultatibus Ecclesiam iuuare, ac ministerium uerbi promouere.

Huc

Huc ſpectat Eſaiæ dictum Cap: 49. Et erunt reges nutricij tui, & reginæ eorum nutrices tuæ. Hac ſententia Eſaias non uulgarem fidei profeſsionem requirit à regibus, uerumetiam quoniam potentia rerumq; copia ipſis quam alijs tributa eſt maior, uult ut reges Eccleſiam Chriſti (quam Sathan cum ſuis belli ducibus Turca & Papa flumine ſanguinis delere conatur) tueãtur. Vult ut facultatibus ſuis Eccleſiarum miniſtros alant, uult ut ſcholas erigant, bona ingenia foueant, ſine quibus uerbi miniſterium collabi neceſſe eſt. Vtinam reges & principes perpenderent quam auguſtus hic ſit titulus, quo ſpiritus ſanctus ipſos ornat, dum eos nutricios Eccleſiæ appellat. Quænam quæſo gloria maior eſſe poterit? quod auguſtius no-

men

men quam à ſpiritu ſancto Eccleſiæ nutricium dici? Quid glorioſius regibus mundi, quam quod rex cœlorũ deus illis ſponſam filij ſui unigeniti domini noſtri Iheſu Chriſti nutriendam ac fouendam commiſerit? Hanc quarta comitetur uirtus, quam Ezechias & Ioſias ſanctiſsimi reges ſuo facto regibus commendant, quorum Ezechias æneum ſerpentem fregit propter cultum idololatricum ipſi à populo exhibitum. Tametſi autem ſerpens ille à Moſe duce populi Dei ex mandato domini in deſerto erectus fuit, præclarum profecto antiquitatis monumentũ, memorandũ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ beneficiorum Dei, qui huius aſpectu à dipſadibus percuſſos ſanauit. Inſignis ſanè typus Chriſti, qui in lignum exaltatus languores hominum ſanaret ac

pecca-

peccata expiaret: tamen ſanctiſsimus rex chariorem habuit populi Dei ſalutem, quàm antiquum illud omniq; ſeculo admiratione dignum monumentum. Ioſias ſpurciciem idolorum quibus templum domini fœdè conſpurcatum erat penitus abraſit, emundauit, ſuſtulit. Hinc igitur colligendum quod piorum regum haud minima uirtus ſit pro uiribus amoliri, quidquid ueræ religioni obſtaculo eſſe uidetur. Huic uicina eſt quinta regijs uiris digna uirtus, quæ in ſanctiſsimi Ioſiæ regis exemplo conſpicitur. Nã hic non ſolum idola prophanantia templum Dei ſuſtulit, uerum etiam librum doctrinæ cœleſtis diligenter inquiſiuit, inuentum populo Dei ſtudioſe cognoſcendum commendauit. Hoc factum pios reges imitari decet ac curare, ut uerbum

Dei

Dei in suis ditionibus quam liberrimé ac purissimé prædicetur.

Adijciamus & sextam uirtutem rege dignissimam Christiano, quam iudiciariam uocare licet. Hæc quatuor constat partibus, sapientia, timore dei, ueritate, odio auaritiæ. Sapientia facit ne in iudicando aberret ignorantia recti. Timor Dei personarum respectum excludit. Veritas legis regulam cum æquitate temperatam sequitur. Odium auaritiæ, lutum oculis mentis abradit, ut & quod uerum est sine impedimento uideas, & quod ueré uides citra maliciam iudices. Hæc uirtus pio iudici Exodi: 18.commendatur.

Hactenus recensui ueras uirtutes, quas uerbum domini in regibus requirit, à quibus Philosophicæ illæ abesse ne=

quas

quaquam poſſunt. Imo potius in Chri-
ſtianis principibus ueræ uirtutes fiunt,
quæ in Ethnicis uirtutum fallaces tan-
tum umbræ extiterunt. Nulla enim uir-
tus quantumuis ſpecioſa ſuum nomen ſi-
ne timore Dei tueri poteſt. His itaq;
uirtutibus munitus rex, ſentiet uerè ſu-
um regnum ſtabile fore, Deo, qui ſalutē
dat regibus, excubias agente. Nulla
enim uis maior, ut uerè inquit Seneca,
pietate uera eſt. Nec deſunt nobis Se-
reniſſime Rex talium uirtutum in Chri-
ſtianis principibus exempla. Sed quia
domeſtica nobis ut gratiora ita & uti-
liora ſunt, illis contentus ero. Pater tu-
us, Sereniſſime rex, poſtquam è manu
Dei accepiſſet hæc Regna Daniam &
Noruegiam adminiſtranda, non ſolum
ipſe pietate uera emicuit ſupra omnes

suos, uerumetiam semina quædam, quantum temporis ratio permisit, ita iecit, ut se facile & hostem papisticæ superstitiones acerrimum, & Euangelij Christi fautorem maximum declarauerit. Suscepit patrocinium piorum ministrorum, iniustam uim ab eis depulit. Breuiter omnia egit, ut se uerum & Christianum regem declararet. Hic uere Fredericus nomine & re pacis amantissimus, cum in ueri DEI inuocatione animam Christo, à quo regna acceperat tradidisset, paucis interiectis annis diuina clementia sic mirabiliter ordinante, & rex inclytorum regnorum Daniæ & Noruegiæ, & Pater Patriæ factus es. Accepto autem regio diademate omnium prima cura fuit cultum idolorum extirpare, in qua re & pietas summa &

uerè

uere regia fortitudo ſe declarauit. Et
quoniam eccleſiæ ſtatum nequaquã diu-
turnum fore, T. R. M. animaduer-
tit, Scholam Haffnienſem collapſam
erexiſti, legibus muniuiſti, ſtipendijs di-
taſti, doctiſsimis uiris ornaſti. Et quod
tum incœpiſti, iam 20. fere annis imple-
ri curaſti, ac hodie cmnes tuos conatus
eò deſtinas, ut Chriſtum cui homagium
præſtitiſti honores & ipſe & alij tecũ.
Hoc tuum gaudium eſt uidere conſen-
tientes in uera pietate ſubditos. Con-
ſilijs et facultatibus te eccleſiæ Chriſti
nutricium declaras. Pro uiribus omnia
quæ ueræ religioni aduerſari animad-
uertis, amoliri conaris. Cultum Dei ue-
rum abolita ſuperſtitione, quotidie ma-
gis magisq; inſtauras. Maior enim res
eſt quàm ut paucis annis ad fixum diu-

turnumq; statũ deduci possit. In iudicijs quoque sapientiam Principe dignam coniunctam cum timore Dei & ueritate ostendis. Breuiter uerus rex, paterq; patriæ es, cui nihil antiquius pietate uera, nihil pace iucundius, nihil subditorum salute charius. Vt enim ΕΥΣΤΟΡΓΟΣ pater sua pignora chara: ita ditionum tuarum incolas foues, curas, defendis ac omni beneficiorum genere cumulas, unde fit ΟΦΡΑ ΣΕ ΜΑΛΛΟΝ ΤΙΩΣΙ ΑΡΧΟΜΕΝΩΝ ΗΜΕΝ ΝΕΟΙ ΗΔΕ ΓΕΡΩΝΤΕΣ. Hunc R. T. M. animum ornatissimum omni genere uirtutum declarat & aula tua, in qua multi non solum stemmate maiorum, uerumetiam sapientia & uirtute nobiles & illustres uiri sunt. Inter hos suo quodam iure D. Iohannes Frysius genere, sapientia & uirtute clarissimus primum lo=

cum occupat. Hic ut eſt amantiſſimus patriæ ac Regiæ tuæ Maieſtatis: ita laboribus & uigilijs nequaquã parcit, haud immemor ſententiæ Homericæ: ΟΥ ΧΡΗ ΓΑΝΝΥΧΙΟΝ ΕΥΔΕΙΝ ΒΟΥΛΗΦΟΡΟΝ ΑΝΔΡΑ. *Hic merito cum Praxithea dicere poſſet*

ΩΓΑΤΡΙΣ ΕΙΘΕ ΓΑΝΤΕΣ ΟΙ ΝΑΙΟΥΣΙ ΣΕ

ΟΥΤΩ ΦΙΛΟΙΕΝ ΩΣ ΕΓΩ ΚΑΙΓΕ ΡΑΔΙΩΣ

ΟΙΚΟΙΜΕΝ ΑΝ ΣΕ ΚΟΥΔΕΝ ΑΝ ΓΑΣΧΟΙΣ ΚΑΚΟΝ.

Præterea ſunt & alij non pauci docti & ſapientes uiri in R. T. M. aula, quorum ſinguli ſub te tanto duce ſuam ſtationem ut in acie fortiſſimi milites, ſtrenue tuentur. Sed quid multis? Hic dies nos docet quam uerus ſit ille uulgo tritus uerſiculus: Regis adexem-

plum totus componitur orbis: Nam T.R.M.exemplo docti & indocti, nobiles & ignobiles,, ciues & rustici, quibus uirtus ac pietas cordi est, ad maiorem pietatis & honesti amorem extimulantur. Hic uirtutum tuarũ iucundissimus chorus serenissime Rex mihi animũ fecit, ut hoc meum qualecunq; scriptum T.R.M.dedicare sim ausus. Spero enim fore ut pro solita tua regia clementia, qua omnes complecteris etiam hunc qualẽcunq; laborem, propter utilitatem iuuentutis nostræ scholasticæ susceptum benigna manu serenoq; uultu acceptes. Non ignorat T. R. M. dominum laudasse mulierem illã pauperem, quæ exiguum æs quod habuit in gazophylaciũ misit, Non enim tam rei preciũ quæ offertur, quam animum offerentis respicit dominus, apud quem affectus rebus pre-

cium imponere ſolet. ΧΑΡΙΤΩΝ ΓΑΡ ΘΥΜΟΣ ΑΡΙΣΤΟΣ. *Hunc ſummum cœlorum regem te imitari cupio, ſi de hoc meo ſcripto & dono quod offero, iudicare uelis, quod te facturum minime diffido. Fateor quidem ipſe libẽter quod impolitius ſit quam ut T. R. M. dedicari ſit dignum: Attamen quia minime ignorare poſſum, quomodo R. T. M. affecta ſit erga huius T. Regiæ Academiæ profeſſores, quos omnes quidem amas, ſingulos uero ſingulari beneuolentia proſequeris. Idq; non ſolum quia natura* ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΣ *es, uerumetiam quia huius noſtræ Academiæ fundator es & autor. Hac T. R. M. philantropia ac clementia fretus, offero quod habui, ut aliquo ſaltem modo me gratum T. R. M. exhibeam. Ac rogo ut quod ex ſyncero affectu proficiſcitur.*

sereno uultu accipias. Postremo precor cum omnibus pijs Deum, patrem domini nostri Iesu Christi, ut opus quod operatus est per te in his regnis ad gloriosum finem perducat, ut te suo Sancto spiritu impleat, ac in uia pietatis ueræ dirigat, ut Maiestatem tuam quam diutissimé in nominis sui gloriam, ac Ecclesiæ Christi ædificationem, incolumem animo & corpore, ac florentem, unà cum Serenissima Regina nostra, electo horum Regnorum Rege Frederico, Duce Magno dominis meis clementissimis, totaq; familia ac regnis conseruet: Amen.

Serenissimæ R. T. M;
dedititissimus
Nicolaus Hemmingius Regiæ
Academiæ Haffniensis
Professor.

PRÆFATIO IN LIBRVM PRIMVM.

CVM in hac tota rerum uniuerſitate nihil ſit ordine pulchrius, nihil utilius, nihilque magis neceſſarium, magna laude exiſtimandi ſunt digni, qui præcepta ordinis in docendo & diſcendo obſeruanda tradiderunt. Nam citra ordinem, ut neminem docere perſpicue, ita neminem fœliciter diſcere, manifeſtum eſt. Hæc duo cum procul dubio omnium humanorum operum preſtantiſſima ſint, magno cum ſtudio ea ſectari decet humanitatis ac honeſti ſtudioſos. Quid enim quæſo homo iſte à bruto differt, qui diſcendi promptitudinem, ac docendi uiam non ſtudioſe quærit, ſectatur, amat? Preſertim cum ideo conditum ſit genus humanũ, ut uerum inquirat, pie ac honeſte uiuat: quorum neutrum ſine doctrina & diſciplina fieri

poteſt. Qualis enim obſecro erit doctrina niſi acceſſerit ordo? profecto non diſſimilis erit corpori mentis uacuo. Vt enim corpus inutile pondus eſt niſi mente regatur, Sic doctrinæ nulla uis eſſe poterit citra ordinis beneficium, & quemadmodum lumen in obſcurum locum illatum tenebras pellit, ita ordinis recta obſeruatio, difficultatem, quæ alioqui in rebus exiſteret, tollit. Quapropter cum tantum ſit ordinis decus, tanta utilitas, tanta in omnibus rebus neceſſitas, operæprecium me facturum iudicaui, ſi ea quæ paſſim apud optimos authores de ordine ſeu Methodo legi, in breuem libellum concluderem, ac ſtudioſæ iuuentuti proponerem. Nam Methodica docendi ac diſcendi ratio hoc citra controuerſiam preſtat, ut artes & quam celerrime percipiantur, & firmiſſime retineantur. Ordo enim Methodi initia, progreſſus & metas monſtrat, cui numerus accedit, qui partes numerat, & membra diſtinguit.

Cœterum cum de Methodo ſim

ſcrip-

ſcripturus, uideo me id commodiſſime facturum eſſe, ſi certam quandam Methodi rationem fuero ſequutus, & cum perpendo rem accuratius, inuenio huic noſtro propoſito aptiſſimam fore eam Methodum, quam Græci Methodorum præcipui architecti ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ appellant. Quare rem auxiliante Deo (cui ordo in omnibus rebus mirabiliter placet) aggrediar. Sed prius admonitos uolo honeſtos ſtudioſos, ut non ſtatim ea quę ſumus dicturi improbent, aut contemnant, ſed prius legant, lecta examinent, poſtquam autem ſyncero iudicio omnia examinauerint, ſpero facile depræhenſuros me ſtudio iuuandi diſcentes hæc collegiſſe, ac longe utiliſſima fore ijs qui preclarorum uirorũ ſcripta lecturi ſunt. Sed ne prolixiora inſtituantur ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ, rem Methodo ea quam promiſi, aggrediar.

QVID EST METHODVS?

Metho-

Methodus, est uia docendi certa cum ratione, hoc est, Methodus est ratio docendi, cuius admonitu, & ductu, singula in rerum explicatione aptis & accommodatis locis collocantur. Nec aliud uult Græca definitio, ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΣΤΙΝ ἝΞΙΣ ὉΔΟΠΟΙΗΤΙΚῊ ΜΕΤᾺ ΛΌΓΟΥ. Vt autem rem uniuersam quasi per transennam studiosis contemplandam proponam, breuiter ipsa Methodorum genera, quorum usus est in Philosophia, & de quibus deinceps sum dicturus, subijciam. Methodus itaq; inuniuersum duplex est: Vniuersalis & Particularis.

Vniuersalis est integrarum artium tradendarum uia, à Galeno ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ à suo proprio fine dicta. Hanc uniuersalem Methodum Græci diuidunt in ΣΥΝΘΕΣΙΝ, ἈΝΑΛΥΣΙΝ, & ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ, quibus Eustrathius ἈΠΟΔΕΙΞΙΝ adiecit, de qua quid sentiendum sit, suo loco dicam.

Particularis Methodus est ministra uniuersalis Methodi, seu organon, seu uia monstrans certam rationem tractandi & explicandi partes seu membra uniuersalis Methodi. Hanc Dialecticam uocant Methodum, quam in simplicem (cui particulares tres subijciuntur, ΣΥΝΘΕΣΙΣ, ΑΝΑΛΥΣΙΣ, ΔΙΑ-

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ. Nam propter affinitatem easdem cum uniuersalibus sortiuntur appellationes) & compositam diuidunt. His quoq; generibus subijcitur oratoria Methodus, quam oratores in causarum generibus, ac singulis eorum partibus sequuntur.

DE SYNTHESI VNIVERSALI.

Dixi quid sit Methodus ac Methodorum genera recitaui, nunc singulas eius formas eo quo propositæ sunt ordine explicabo, ac primum de Synthesi dicam.

Est autem Synthesis uniuersalis, Methodus tractandarum artium, per quam naturæ ordinem in collocatione singularum partium artis alicuius sequimur, hæc latine constructio seu compositio dici potest, quæ quoniam ad naturam proxime accedit, naturalis dicitur, & à nonnullis ΓΕΝΕΣΙΣ appellatur.

Nam ut in rerum naturalium productione, à simplicibus ad ea quæ ex simplicibus extruuntur fit progressus: ita iuxta huius Methodi rationem, à primis quasi elementis artis, ad finem progredimur, estq; arti pingendi haud multum absimilis. Vt enim pictor simulachrum aliquod picturus, primum quasdam grammas ducit, deinde membra format, tum totum

corpus ſimulachri uiuis coloribus depictum abſoluit: ita Philoſophus qui in arte aliqua tradenda hanc Methodum ſequi conſtituit, paulatim à minimis ad maiora, à ſimplicibus ad coniuncta, ex prioribus poſteriora extruens, progreditur, donec totam, quam ſibi tractandam ſuſcepit artem, abſoluerit.

Porró ut res fiat apertior, ſciendum eſt, uocabulum Syntheſeos, à quadam Mathematica demonſtrationis forma ſumptum eſſe. Quemadmodum enim Mathematica illa Syntheſis, á quibusdam confeßis principijs exordiens, paulatim alias atq; alias conclusiones extruit: ita hæc uniuerſalis Syntheſis à principijs & elementis rerum progreditur, quæ ſunt intellectu faciliora & notiora, donec ad finem peruenerit. Sed quia hæc fortaßis à rudioribus non ſatis intelligi poſſunt, conabor perſpicuis exemplis rem declarare.

Artifex ſcripturus Grammaticam, cuius finem bene loqui conſiderans, à literis orditur, quæ orationis prima elementa ſunt: Deinde ex literis ſyllabas componit, ex his dictiones, ex dictionibus orationes extruit, quibus fundamentis iactis, quomodo bene ac emendate loquendum ſit (hic enim eſt finis Grammatices) diſtincte explicat, atq; hoc pacto naturalem Methodum ſequutus abſoluit artem. Ariſtoteles cum finem uideret Dialectices eſſe inquiſitionem ueritatis,

quæ

quæ disputando seu ratiocinando inquiritur, initium sumpsit á minimis ratiocinationis partibus, quas ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ appellauit, hoc est prædicamenta. ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ enim profitentur doctrinam simplicium uocum, quæ sunt ipsarum ratiocinationum minimæ partes ac elementa. Deinde ultra progressus in libro ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ coniunxit uoces, & ex iis propositiones tanquam maiora ratiocinationis membra extruxit. Tertio loco in Analyticis prioribus docuit, quomodo propositiones quæ argumentationes ingrediuntur affectæ esse debeāt. Porró cum uideret sapientißimus Philosophus tria esse ratiocinationis genera. Vnum quo probabiliter concluditur. Alterum quo necessario aliquid probatur, Tertium quo fraudulenter Sophistæ utuntur, ad obruendam ueritatem, de his tribus generibus copiose docuit, & primum eorum quæ posui quia facilius percipi posse uidebatur, commoditatem discentium sequutus, primo loco absoluit, idq; octo Topicorum libris, de medio in posterioribus Analyticis, de postremo in libris Elenchorum, quod ideo in extremum locum reiecisse uidetur, quoniam prioribus perceptis, facilius de hoc iudicari potest. Quid quæso hac Methodo Aristotelica clarius esse potest? quid facilius intellectu? An non uel pueris nostris ducibus, hanc Aristotelis Methodum intel-

intelligere possumus? Videmus enim pueros qui simul atq; fari per ætatem possunt, primum res singulas suo quasq; nomine appellare, ut pater, mater, panis, potus. Deinde cum paululum ætate progreßi sunt, componere res singulas, hoc est uoces rerum singularum, & eas in propositiones cogere, ut pater est bonus, mater est bona, panis est meus, potus est dulcis: &c.

Cum uero adhuc longius processerunt ætate, incipere argumenta nectere, da panem quia bonus pater es, non te amo me enim uerberas &c. Porró ubi adhuc maior ætas accesserit, natura duce alios certius uera concludere, alios probabiliora animaduertere, & falso collecta dijudicare & discernere, quæ profecto omnia sunt diuinæ illius artis Dialecticæ semina, in qua tractanda Aristoteles eundem ordinem, quem natura monstrauit sequutus est. Quemadmodum & in Physicis hunc ipsum autorem fecisse manifestum est. In his enim primum de principijs & elementis rerum naturalium, & de communibus eorum affectionibus deq; ijs quæ his annexa sunt disputationem instituit. Deinde de corporibus simplicibus, Postea de mixtis, de generatione, corruptione &c, quemadmodum fere in serie prædicamenti substantiæ proposita sunt. Idem Aristoteles in libro politicorum à minutißimis partibus orditur, ex ijsq; progrediendo totum quasi componit,

familiam enim primam hominum societatem, & primam Reipub: partem in principio posuit, eiusq; partes, ut uirum & uxorem, patrem & liberos, dominum & seruum, Deinde uicinam domum considerat. Postremo Rempub: extruit. Hac quoque Methodo usus est Euclides, cum à puncto ad lineam, ab hac ad figuras simplices, ab his ad coniunctas alias atq; alias demonstrandas progreditur. Sunt & illa scripta ad Synthesin referenda, in quibus series temporum & rerum á principio ad finem continuatur, qnemadmodum Longobardus in suis locis Theologicis fecit. Hic enim primum de Deo, deinde de distinctione personarum & annexis proprietatibus. Postea de creatione & eius partibus, tum de lapsu primorum parentum, de peccato sequuto parentum lapsum, & imbecillitate, Posthæc de gratia exhibita per Christum, atq; ita deinceps naturali ordine membra potißima sacræ scripturæ prosequitur, donec ad locum de extremo iudicio, de gloria piorum & pœna impiorum perueniat.

Methodus hæc Longobardi uniuersalis, est optima, tametsi in membrorum explicatione sæpißime iniuria temporis, in quod incidit, hallucinatur. Hæc exempla satis ostendunt qualisnam sit Methodus Synthetica uniuersalis. Verum hoc inuniuersum de omnibus generibus Methodorum tenendum est, quod in-

terdum magni authores, propter certam aliquam commoditatem, ordinem Methodi susceptæ in medio cursu nonnihil uarient. Atque hæc sint dicta de Synthesi Vniuersali.

DE ANALYSI VNIVERSALI.

ANalysis uniuersalis, est Methodus Synthesi contraria, ut enim per Synthesin à partibus ad rei absolutionem & finem progredimur, ita contrario modo à fine, seu toto, ad ea quæ ad finem seu totum spectant fit progreßio per Analysin, quam Eustrathius hoc pacto definit? Analysis est uia procedens à compositis ad simplicia, ex quibus illa composita sunt, tanquã ex ordine dispositis principijs, siue elementis, hoc est Analysis uniuersalis, est cum in artibus uel á fine, ad ea quæ ad finem spectant, uel á toto ad partes, primum maximas, deinde minores & minimas, uel etiã ab indiuiduis infimisq; speciebus, ad summa genera ordine fit progreßio. Vocabulũ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ sumptũ est à Mathematica demonstratione, quam illi ΑΝΑΛΥΣΙΝ uocãt, & á Philopono his uerbis definitur.

Analysis est ex posterioribus recursus ad principia & causas, ex quibus quæ effecta sunt constitutionem habent, hoc est, Analysis est ascensus à fine ad

princi-

principium, cuius principium conclusio illa est, quæ fuerat finis in Synthesi, & addit Philoponus Metaphoram sumptam à peregrinantibus, qui cum ad propria redeunt ΑΝΑΛΥΕΣΘΑΙ dicuntur? De hac Mathematica Analysi dicam in particularibus Methodis, eó enim proprie pertinet. Nunc autem uniuersalis Analysis exemplis illustranda est. Sex illi præclari libri Galeni, quibus titulum fecit ΓΕΡΙ ΥΓΙΕΙΝΩΝ, pulcherriumm huius Methodi exemplum continent. Postquam enim scopum seu finem istorum librorum, de bona ualetudine conseruanda in principio proposuisset, & definiuisset, in sex illis libris ea omnia, quæ ad propositum finem, id est ad sanitatem tuendam, pertinere uidebantur attexuit. Aristoteles in prioribus Analyticis docturus artem Syllogisticam, hanc Methodum sequutus est. Resoluit enim syllogismos in principia, unde extructi erant, quorum alia sunt materialia ut sunt propositiones & termini, alia sunt formalia ut figuræ & modi, alia canonica, quæ græci uocãt ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΕΧΝΙΚΟΥΣ. Vel ut eadem clarius adhuc dicam, Aristoteles finem in his libris proposuit sibi syllogismum, quem primum in propositiones partes proximas, deinde in terminos tanquam prima elementa retexuit, Atque hæc resolutio quia materiam tantum attingit, postea addit forma-

lem resolutionem, quomodo nimirum omnes syllogismi ad tres figuras omnino reuocari debeant, Postremum multa præcepta collegit, quibus uitiosas ratiocinationes cognoscendas docet, & sapientißime quid obseruandum sit in quauis argumentatione monstrat, quæ omnia hac Methodo fieri manifestum est, tametsi non satis ab inexercitatis hæc obseruari possunt, præsertim cum prolixius de singularum partium affectionibus & proprietatibus disputet.

Doctrina seu ars demonstrandi Aristotelis hac quoq; Methodo (quod etiam titulus indicat) scripta est. Primum enim proponit sibi finem istius artis nimirum demonstrationem, postea ordine adiungit omnia, quæ ad eum pertinent finem, hoc est ipsam demonstrationem primum retexit & resoluit in propositiones & principia, ubi necessario multis uerbis propositionum distinctio tractanda erat, ex qua distinctione nascebatur demonstrationis quædam partitio, unde uia medium demonstrationis inquirendi sese aperuit. Et quia non tantum materia requiritur ad demonstrationem, uerumetiam forma, disputatum est etiam ab acutißimo Philosopho de figuris demonstrationis, atq; ita artem demonstrandi, quam susceperat tradendam, absoluit.

Philippus Melanchton præceptor meus charißimus,

mus, redacturus in artis formam doctrinam religionis, scopum & finem sibi proposuit, nimirum quod homo sit conditus ut Deum celebret, quod cum fecisset omnia ordine subiecit, quæ ad eum finem pertinere uidebantur. Et quia prudenter animaduertit pios dum in hoc mundo peregrinari debeant, uersari primum in regno Dei spirituali, deinde in regno politico, Tertio in uisibili cœtu eorum qui profitentur religionē, & in hoc triplici cœtu deum celebrare debere, sapientißime suos locos in tres classes digeßit, in quarū prima omnia illa ordine collegit, quæ ad propositum finem in spirituali Christi regno faciunt, atque hæc decem & nouem locis, quos memini ipsum appellare ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ, absoluit. Deinde in secunda classe de politico regno docet, & hos locos appellare solet ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ. Postremæ claßis locos cum Paulo ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ nominat. Atque ita proposito fine in principio libri, collegit artificiose aptißimo ordine ea omnia quæ ad finem referenda esse uidebantur. Hancq; Methodum idem autor in Epitome Philosophiæ Moralis sequutus est. Porró ut rem clariorem reddam, collationem superioris & huius Methodi adiungam. Si quis artem scribendorum uersuum tradendam susceperit iuxta Synthesin, primum Syllabarum (ut minimarum partium) excuteret naturam &

quantitatem, Deinde pedes, ut uocant, componeret, Ad extremum ex pedibus uersus faceret, sed secundum Analysin ab ultimo horum inciperet, & retexeret uersum in pedes, & uarias pedum formas, pedes in syllabas, syllabas in breues & longas & ancipites, donec ad minima huius artis elementa perueniret.

DE DIAERESI VNIVERSALI.

DIæresis Vniuersalis, est Methodus, quæ primum definitione id, de quo doctrina instituta est, declarat, deinde illud ipsum diuidit in proximas species, rursumq; specierum inquirit inferiores species, quoad diuidi poßit id quod propositum erat. Methodus hæc Platonica à Platone, qui ea mirifice delectatus est, appellatur, quam Cicero in Philosophicis fere omnibus, & Rethoricis sequitur, cuius exempla subijciam, Vbi primum unde hæc Methodus sumpta sit, & quomodo ab Analysi, cui ualde similis uidetur differat, explicauero. Vocabulum sumptum est à Platonica quadam demonstrandi forma, qua Platonici conabantur definitionum partes colligere, ac collectas definitiones demonstrare. Proponamus exempli gratia hominem definiendum, cuius definitionem hoc pacto ΚΑΤΑ ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ colligerunt, Homo aut

animal

animal est aut inanimatum. Atqui inanimatum non est, ergo animal erit.

Et rursus homo animal est, omne autem animal aut gradi potest, aut est uolatile, aut aquaticum. Ergo cum homo neque sit uolatilis, neque aquaticus, gradi potest. Et rursus homo est animal. Omne autem animal aut est multipes, aut quadrupes, aut bipes, Sed homo nec multipes, nec quadrupes Ergo bipes. Et rursus homo est animal, omne autem animal aut est plumosum, aut implume, Sed homo non est plumosus Ergo est implumis. Et rursus homo est animal. Omne autem animal aut est capax scientiæ, aut ΑΛΟΓΟΝ. Sed homo non est ΑΛΟΓΟΣ. Ergo est capax scientiæ.

Postquam in hunc modum diuisione multiplici, inquisiuissent multas differentias collegerunt omnes simul, concludentes hoc pacto: Ergo homo est animal quod gradi potest, bipes, implume, capax scientiæ. Hæc uia tametsi ueram artem definiendi monstrat, quemadmodum postea in particulari definitionis Methodo sum dicturus: Tamen Aristoteles eam in altero Analyticorum posteriorum libro, à demonstrandi scientia reijcit, eo quod in demonstratione conclusionem adeo necessariam esse & certam necesse sit, ut nemini ultra relinquatur interrogandi locus, id quod in Plato-

nica Diæreſi non fit. Sed de origine huius Methodi ſatis, nunc paucis diſcrimen inter hanc & Analyſin oſtendam. Quidam prorſus idem uoluerunt eſſe Diæreſin & Analyſin. Alij ne Galeno notam uiderentur inurere, qui has deſtinxit Analyſin Vniuerſalem, hanc particularem fecerunt, quos ipſe Galenus confutat ΕΝ ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΗ quam Diæreſi Vniuerſali conſcripſit, ubi diſerte confirmat tertiũ genus ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ eſſe Diæreſin, quam interdũ ΤΗΝ ΕΞ ΟΡΩΝ ΔΙΑΛΥΣΙΝ uocat, quæ appellatio tametſi utcunq; oſtendit diſcrimen inter hãc & Analyſin, tamen breuiter illud ipſum explicabo. Analyſis (ut ſupra dictum eſt) progreditur à finis notione, retexendo omnia quæ ad finem iſtum facere uidentur. Diæreſis uero non á fine, ſed à definitione, cuius genus & ſingulas differentias ſoluit per definitiones & diuiſiones omnium formarum, quæ ſub re definita comprehenduntur. Deinde Analyſis nihil per ſe definit. Hæc autem diuiſione non contenta, ſingula definitione declarat, à quo ſuo officio interdum ΟΡΙΣΤΙΚΗ appellatur. Hinc perſpicuum eſſe exiſtimo, diſcrimen non paruum eſſe inter has duas Vniuerſales Methodos. Sed tamen habent aliquid commune: Nam quemadmodum Analyſis quærit quæ ad finem ſpectant, ſeruato ordine & maiorum & mino-

rum

rum partium, ita Diæresis ea quæ ad definitionẽ pertinent, per diuisionem superiorum & inferiorum formarum, siue specierum quærit, donec quidquid fuit in definitione produxerit, ipsumq; definitionibus & diuisionibus explicauerit.

His ergo ita constitutis, exempla ut in superioribus Methodis fecimus, subijciamus. Cicero hac Methodo multa scripsit, inter quæ primum occurrunt tres illi præclari de officio libri, in quibus omnium primum officium (quod hæc Methodus peculiariter requirit) definit, definitum diuidit in id quod pertinet ad finem bonorum, quod Philosophi Theoricum uocant, & in id quod in præceptis positum est, quodq; in praxi consistit, sed illo secluso ut nihil ad rem pertinente, hoc docendum sibi proponit, quod postquam in ΚΑΘΗΚΟΝ hoc est medium, & ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ hoc est perfectum diuisit, & singulas formas definitione complexus est. Sed quia Stoicum illud ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ rigidius uidebatur atque extra humanas uires positum, exclusum est, ut parum susceptæ disputationi accommodum. Medium autem officium (quod definiuit esse, cuius cum factum sit ratio probabilis reddi poßit) diuisit in honestum & utile, quorum collationem, ut infra dicam, apposuit. Nam prius honesti partes prosequutus est, quod in prudentiam,

 iusti-

iusticiam, fortitudinem, modestiamq; diuisit, singulasq; definitionibus explicauit, additis officijs quæ à singulis harum formarum fluere uidebantur, idq; eodem quem proposuit ordine, & ut magis hæc conspicerentur, uitia, quæ cum his pugnare uidebantur (in omni enim Methodo Antitheseon collatio necessaria est) adiecit. Sub hæc officium, sumptis differentijs à statuum uarietate, Politicum, Militare & œconomicum prosequitur, nec omittit ætatum differentias & officia, addens officiorum rationes & discrimina. Porrò cum ita honesti partes explicauisset, plura honesta inter sese contulit: Animaduertit enim pluribus propositis honestis, haud raro ambigi quodnam sit eligendum, Deinde absoluto primo officij genere, transit ad aliud quod utile uocauit, de quo in secundo libro disputat, deq; eius uarijs formis & officijs, quæ inde nascuntur pertractat, quorum quoque comparationem adiecit, Sæpe enim dubitari solet pluribus utilibus propositis, quodnam sit alteri præferendum. Tandem honestum & utile confert, & præcepta colligit per quæ honesta cognoscuntur, & ordine monstrat quod nihil quod cum ulla honestatis parte pugnat habendum sit utile, idq; facit copiosa exemplorum sylua illustrationis gratia adhibita atque ita iuxta huius Methodi normam Cicero omnia officiorum genera eru-

ditißi-

ditißime explicat. Hanc Methodum qui obseruauerit in illo Ciceronis opere, & facilius authoris mentem intelliget, & res quæ ibi traduntur firmius memoria tenebit. Hanc quoque Methodum idem author in partitionibus oratorijs sequitur. Ibi enim primum diuidit totam illam doctrinam in uim oratoris, in orationem & quæstionem quæ tria exponendo definiendo & diuidendo persequitur usque ad finem operis. Huc etiam referto libros de finibus bonorum & malorum. Item de natura deorum, de diuinatione, & Philosophicos fere huius autoris omnes.

Eustrathius his tribus Methodis Galeni adiecit quartam, nimirum ΑΠΟΔΕΙΞΙΝ, quæ quia particularis est & non spectatur in toto opere, sed in partibus, non debebat uniuersalibus Methodis ut noua forma addi, sed ad particulares Methodos ab Eustrathio potius fuisset referenda, de quibus sum dicturus, ubi primum quædam quæ admonitu necessaria uidentur de uniuersalibus Methodis adiecero.

Ne quid igitur in querenda Methodo alicuius operis erretur, hæc obseruanda & firmiter tenenda sunt. Primum ne quis ex parte aliqua operis, de toto iudicet, hoc est ne Methodum constituat eam quam primi uersus alicuius libri præ se ferre uidentur. Vt si quis in principio libri alicuius de Grammatica scripti,

deprehenderit Grammaticam esse artem emendate lo-quendi, uel finem eius esse ut sensa mentis congrua oratione exprimamus, non statim pronunciandum est eam artem uel Diæresi, uel Analysi scriptam esse, sed tota series spectanda est, & ex ordine totius scripti Methodo nomen retribuendum est. Philippus in principio Erotematum Dialecticorum definit Dialecticam, mo-net de eius fine & usu, non ideo totus liber uel Diæresi uel Analysi scriptus est, sed Synthesi si operis seriem spectas.

Deinde obseruandum & hoc est, de quo in Synthesi admonui, autores magnos certam ob causam transferre aliquando Methodorum legitimum ordinẽ id quod non faciunt Methodi ignorantia, sed magno consilio. Vident enim interdum quædam quæ posterio-ri loco ponenda essent, commodius & utilius tradi posse si præponantur, ut in præceptoris nostri Diale-ctica iuxta Synthesis naturam quam Philippus ibi se-quitur, inuentioni uocum & propositioni addenda fuisset statim argumentorum inuentio, hoc est, ΤΟ-ΠΙΚΗ, sed uoluit hic captui iuuentutis sese accom-modare, quare absoluta uocum & propositionum doctrina, de formis argumentationum præcepta adie-cit idq; hoc consilio ut postea ex Topica, inuenta argu-menta, statim suis formis alligarent studiosi, ac de in-

uentis

uentis continuo iudicare possent, nec ullo implicarentur errore, quod sane promptissimum fuisset, si normæ iudicandarum consequentiarum non antea fuissent traditæ.

Tertio loco obseruandum est quænam harum trium Methodorum sit præstantissima. Nam alij aliam præferunt, Sunt qui Synthesin ideo alijs anteponunt, cum quia magis ad naturam accedere uidetur, tum quod artes primum Synthesi uidentur inuentæ. Quam sane Methodum Aristoteles non solum in inueniendis, sed etiam in tradendis artibus ut plurimum est sequutus, Alij Analysin & Diæresin præferunt Synthesi, eo quod ingenijs hominum aptius esse iudicant, rem uniuersam & quasi compositam primum ponere, & postea uel Analysi uel Diæresi eandem retexere, donec ad principia & fontes ipsos discentes deduxerint. Tametsi autem hæc improbare non possum, tamen hoc uidetur mihi adijciendum, quod ex conditione & natura materiæ propositæ, de qua docendi sunt homines, petendum sit consilium. Nam aliæ res alio Methodi genere facilius & traduntur & percipiuntur. Si quis enim Analysi uti uellet in Grammatica aut Dialectica tradenda, iudicarem illum operam & oleum perditurum. Nam ea Methodus in ijs artibus discentibus nequaquam est commoda, cum contra Synthesis sit commo-

commodißima, quam omnes ut ego existimo sequuti sunt, qui has artes tradiderunt. Contra uero Rhetoricæ tradendæ commodior est Diæresis. Quapropter aliam Methodum in alijs rebus tractandis & aptiorē ita quoq; digniorem esse statuo, tametsi de dignitate fortaßis disputare non uidetur operepretium. Nemo enin dubitare debet, quin has uias rerum tradendarum hominibus monstrauerit Deus, ut religio & aliæ res bonæ ab hominibus doceri aptius & percipi rectius possent. Nec audiendum esse iudico Ramum uirum alioqui doctum & bonum qui unam tantum uniuersalem Methodum agnoscit, nimirum Platonicam, pugnat enim non solum cum Aristotele quem ipse contemnit, uerumetiam cum natura & experientia. Tam præclara igitur organa tradendarum rerum optimarum religionis & artium non sunt propter ullius hominis sugillationem contemnenda. Postremo loco hoc quoq; admonendum uidetur, quod nulla Vniuersalis Methodus poßit suo munere persungi nisi particularibus Methodis iuuetur, de quibus (quia hactenus satis mihi de Vniuersalibus Methodis dixisse uideor) nūc dicendum est.

DE PARTICVLARIBVS METHODIS.

Metho-

Methodus particularis est ratio monstrans rectam uiam explicandi questiones de qualibet re propositas. Quapropter huius Methodi uarietas petenda est ex questionum uarietate. Cum itaque questiones sint uel simplices, ut cum singulæ res tractandæ proponuntur, uel Compositæ, cum propositiones in controuersiam incidunt, duplex erit Methodus particularis, Simplex nimirum & Composita. Illa est singularum uocum, cum uidelicet uoces uera ratione explicantur, Hæc qua propositio aliqua ratione uera concluditur, siue id fiat neceßitate consequutionis tantum siue rei & consequutionis simul. Hinc facile intelligi existimo uulgatam Methodi diuisionem, qua diuidunt Methodum in definitiuam, diuisiuam, resolutoriam & demonstratiuam esse huius claßis, hoc est pertinere ad particularem Methodum, quam ideo Dialecticam uocant, quia tota ars disserendi uersatur in his quatuor tractandis & explicandis. Hæc dixi, ut ostenderem quomodo uulgata Methodi diuisio cum ea quam supra tradidi quadret. Porró hæc duplex Methodus Dialectica plures sectiones recipit, Nam simplex quidem in ΣΥΝΘΕΣΙΝ ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ ΑΝΑΛΥΣΙΝ particulares & mixtam diuiditur. Composita uero etiam habet uarias formas. Alia enim probabilis, Alia Sophistica, alia demonstratiua à questione

ſtione ſubiecta dicitur, quarum poſtea uarij ſunt rami. Nam quælibet harum ſpectatur uel in diſputatione, cum plures de aliqua quæſtione litigant, uel in collatione cum ipſi de rebus ſine aduerſario ſcribimus quidquam ſerio, ſiue declamamus ingenij excolendi gratia, uel in examine eorum quæ ab alijs ſcripta ſunt, nimirum cum ea quæ uel uberiori oratione expoſita ſunt reteximus & detractis ornamentis nuda proponimus, ad dialecticam normam ſingula reuocantes, ut eo accuratius de negocio propoſito iudicium formetur ſine quo examine uberior oratio nequaquam intelligi poteſt, neque quidquam horum intellectum uolo de oratoria Methodo, de qua ſeorſum quemadmodum antea propoſui ſum dicturus, nunc ideo paucioribus de Dialectica Methodo dicam, quia ars Dialectica hanc ſolam profitetur, hanc docet, ad hanc omnia ſua præcepta fere refert.

DE SYMPLICI METHODO DIALECTICA AC PRIMUM DE SYNTHESI PARTICULARI.

SYntheſis particularis eſt duplex ΔΙΗΓΗΤΙΚΗ, quæ rei ſimplicis elementa colligit, partes componit, antecedentia coniuncta & conſequentia ponderat, finem uſumq; rei commonſtrat, Breuiter

quæ

quæ occupatur in circumſtantiarum rei conſideratione & ΟΡΙΣΤΙΚΗ, quæ eſt certa uia res ſingulas definitione complectendi, & uocatur uſitate Methodus definiendi. Huius uarias formas, quia in Dialecticis traduntur omittam, & breuiter paucis & generatim definiendi Methodum exponam, quam his uerbis Cicero in Topicis tradidit. Sic igitur inquit Veteres præcipiunt: Cum ſumpſeris ea quæ ſunt rei quam definire uelis, cum alijs communia uſque eo perſequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri poßit, ut hæc: hæreditas eſt pecunia. Commune adhuc. Multa enim genera ſunt pecuniæ, adde quod ſequitur: quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Nondum eſt definitio, Multis enim modis ſine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ poſſunt. Vnum adde uerbum: Iure. Iam à communitate res diſiuncta uidebitur, ut ſit explicata definitio, Hæreditas eſt pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nondum eſt ſatis, adde nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeßione retenta. Confectum eſt. Hactenus Cicero addamus & nos unum atque alterum exemplum. Tyrannis eſt imperium. Commune adhuc, Multa enim genera ſunt imperiorum, addamus ergo: quod unus adminiſtrat, non eſt ſatis, adde publicum, ne id quidem ſatis eſt. Adde ergo: Cum Reſpub: non ex legibus,

ſed arbitrio dominantis gubernatur. His nihil fortaſsis addi poteſt, Completa eſt itaque definitio. Tyrannis eſt imperium publicum quod unus adminiſtrat, non ex legibus ſed arbitrio. Temperantia eſt uirtus, hoc latiſsime patet. Adde Moralis, differentia eſt adhuc generica non ſufficiens ad definiendam ſpeciem. Adde quæ moderatur cupiditates. Iam res à communitate diſiuncta eſt, ſed adde finem ut ſit plenior definitio, ne quid contra rectam rationem fiat, Coniungamus iam omnia: Temperantia eſt uirtus moralis, quæ moderatur cupiditates, ne quid contra rectam rationem fiat. Qua autem ratione illa communia ſunt quærenda, in Dialectica explicatur, nimirum ut primum reì definiendæ prædicamentum quæratur. Deinde ut inuentum prædicamentum in genera media tantiſper diſtribuatur, donec proximum eius rei, quam definire uolumus, genus inuentum fuerit. Tum inuentum genus in differentias ſecabitur, donec eam rem quæ propoſita eſt, à reliquis eiuſdem generis ſpeciebus, certa & propria differentia diſtinxerimus. Sed ſi certæ differentiæ inueniri non poſſunt, quærantur ſubſidia á cauſis, effectis, proprietatibus & alijs rerum attributis, donec quocunq; modo rem propoſitam certis limitibus definiuerimus. Atque hæc eſt Ariſtotelis in Secundo poſteriorum, Ciceronis in Topicis, Boetij in libro de definiendi Methodo doctrina.

Cœterum hoc loco admonendum duxi, id quod Rodolphus docet in loco coniugatorum, quem locum multum facere ad definiendum oſtendit. Propoſito enim abſtracto definiendo, facilius definitionem inuenies, ſi concreti affectiones peruideas. Nam hanc uiam ſæpe Ariſtoteles ſequutus eſt, ut in AEthicis definiturus prudentiam, primum perſonam prudentis ex ea conſideratione definiuit, Sed Ariſtotelis uerba, quo res fiat clarior ſubijciamus. Prudentia inquit quid ſit ita intelligemus, ſi quos nominemus prudentes cognouerimus. Prudentes quidem uidentur ex eo eſſe, quod rectum conſilium in ijs capere poßint, quæ ſua ſunt quæq; non aliqua ex parte, ut quæ ad ualetudinem, aut uires pertinent, quod ex eo intelligi poteſt quia prudentes in re aliqua dicimus, cum ad honeſtum finem res & ea dirigunt, quæ arte non poſſunt effici. Quocirca ualeat prudens omnis conſilio neceſſe eſt. Et quoniam conſilium nemo in ijs rebus capit, quæ aliter euenire non poſſunt, neque ab ipſo nequeunt effici & preſtari. Quoniamq; ſcientia omnis demonſtratione concluditur. Demonſtratio autem ad ea nulla adhibetur, quorum principia ſecus euenire poſſunt (ea enim omnia euenire aliter queunt, quæ autem neceſſario eueniunt non cadunt in deliberationem) efficitur ut nec ſcientia, nec ars, prudentia dici poßit. Scientia eſſe non quidem

 poteſt,

potest, quia quod subiectum est sub actionem aliter euenire potest. Nec ars quia alius actioni, alius affectioni artis finis est propositus, Relinquitur ergo ut prudentia sit habitus uera ratione ad ea agenda idoneus, quæ uitæ hominum conducunt uel obsunt. Hoc Aristotelis exemplum euidenter docet præceptum Rodolphi esse utilißimum, quod Philosophi & Theologi sequi solent.

Addamus & nostrum exemplum. Si pietatem definire uelis, promptißimum fuerit, ubi excusseris quos nam nominemus pios. Pij autem nominantur, qui sine Hypocrisi Deo, parentibus, patriæ & ciuibus debitam reuerentiam & cultum prestant. Hinc relinquitur pietatem esse studium cum summa reuerentia colendi Deum, patriam, parentes & ciues. Obseruandum & hoc est, quod Boetius faciendum in definiendo præcipit, quod Platonica Methodo particulari Diæresi id est diuisione tanquam planißima & certißima uia inquirantur definitionum membra, donec rem à communitate distinxerimus, tam diu inquit debemus interponere species & differentias, quam diu seclusis omnibus quæ hoc idem esse possunt eo deueniatur, ut proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit definire, & ut oportuit cœpit á genere. Dixit enim in principio Ius ciuile est æquitas. Hoc

genus

genus est. Sed quoniam alia est æquitas constituta, alia naturalis, & Ius ciuile non est naturalis æquitas. Ergo constituta. Verum quia æquitas constituta alia est Gentium, alia certæ ciuitatis, & ius ciuile non est æquitas constituta Gentium. Ergo certæ ciuitatis. Relinquitur ergo quod ius ciuile sit æquitas constituta eorum qui sunt eiusdem ciuitatis. Quædam Boetij uerba mutaui, ut studiosi facilius Platonicam Methodum agnoscerent, de qua supra dixi in Diæresi Vniuersali. Sunt alij qui prædicabilium ordinem instrumentũ Methodi definiendi constituũt, de qua re Boetius ita inquit. Quidam cautiores plenioresq; in docendo, definitionis ipsius quasi quædam membra constituunt, dicuntq; perfectam & plenam definitionem ex his quinq; partibus, genere, specie, differentia, proprio & accidente consistere, Sed accidens in definitione minimum, proprium plurimum ualet. Exempla uide in Dialecticis Philippi, & paßim apud autores occurrunt plurima.

Porró huc adijciendum quoq; duxi præceptum Boetij, de ordine explicandi eam definitionem quam statuimus. Omnis definitio, inquit, his membris partibusq; tenetur. Primum uti breuiter id, de quo queritur quid sit, oratio nostra contineat. Deinde eius definitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus, ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus,

mus, id ita esse argumentorum rationibus approbemus. Deinde tertio loco inducimus deductionem eiusdem definitionis in eam speciem de qua questio est, & de qua iudicium est constitutum, ut cum generaliter rem definiuerimus, & ita esse de quo queritur dixerimus uerum esse quod definimus. Tertio loco ostenderimus hoc esse quod gestum est, uel id esse de quo queritur, quæ orationis pars appellatur deductio generis in speciem. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem definitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarij definiuerint idipsum de quo supra definitionem constituimus apponamus, eamq; uitiosam esse doceamus. Hæc ratio tractandæ inuentæ per Methodum definitionis non solum oratoribus, uerumetiam Dialecticis & Philosophis est communis, nisi quod Philosophi ut plurimum aliorum definitiones prius confutant, & postea collectis membris suas statuunt, mox applicant genera ad species & confirmant. Hanc Methodum plurimum iuuare orationis copiam animaduerti, quare eam commemorandam esse duxi.

DE DIAERESI PARTICVLARI.

TAmetsi hæc Methodus ex ijs quæ dicta sunt in superiori Methodo facile intelligi potest, tamen quia

quia eius laudes & utilitates hoc merentur, breuiter de ipsa dicam. Plato enim adeo miratur hanc Methodum, ut dicat se tanquam Deum sequuturum eum esse, quem nouerit diuidendi peritum, atque id non iniuria. Nam diuidendi Methodus cum ad rei quæ diuiditur naturam demonstrandam, tum ad definiendum & argumentandum plurimum utilis est, sed preconijs omissis, rem ipsam aggrediamur.

Est itaque diuidendi Methodus, quæ & particularis Diæresis quædam existit & appellatur, certa uia, res singulas diuisione, quasi anatomia quadam in partes seu membra retexendi. Sub hac diuisione complector enumerationem, partitionem, & eam quam Cicero, contracto uocabulo diuisionem appellauit. Nam uis nominis & amplitudo hoc non recusat, quemadmodum Boetius & post hunc Philippus testantur, nihil pseudo Ciceronianos morantes, qui nullum uerbum ferre possunt, quod ipsi apud Ciceronem non legerunt. Vt autem Methodus hæc eò facilius percipiatur, primum diuisionum formas recitabo. Deinde regulas quasdam huic rei deseruientes adijciam, Tertio loco rationem ac uiam in singulis differentijs & speciebus inquirendis subijciam, Quarto loco ordinem tractandi diuisionum membra inuenta docebo. Diuidendi itaque genera duo sunt prius ac nobilius naturale ac per se

dicitur, Posterius fortuitum seu per accidens nomina-tur.

Naturale diuidendi genus est, cum diuisio per ea fit quæ naturam rei attingunt, id est per differentias & species, Atque in tres formas diuiditur, quarum prima est generis in species siue in differentias distributio, Hæc alijs dignior est. Alia quam Cicero quidem partitionē, Themistius uero ΑΝΑΤΟΜΗΝ uocat. Tertia est non quidem prioribus dignitate par, sed tamen in seriarum rerum tractatione haud raro adhibenda. Hæc enumeratio appellatur, & fit quoties uocis alicuius multa amplitudine significationis suæ complectentis significata enumerantur. Posterius diuidendi genus id eo uocatur per accidens, quia fit per ea quæ naturam rei non attingunt, sed ut fortuita quædam incumbunt, Estq; huius generis triplex forma. Prima est subiecti in accidentia diuisio, ut cum dicimus, omnium hominum alij sunt nigri, alij candidi, alij medij coloris. Secunda est accidentis in subiecta sectio, qualis hæc est. Omnia quæ expetuntur alia in anima, alia in corporibus sita sunt. Postrema est accidentis in accidentia diuisio, ut omnium candidorum alia sunt dura ut Margarita, alia sunt liquentia, ut Lac. Atque hæc sunt genera ac formæ diuisionum, nunc regulas subijciant.

Prima.

PRIMA.

Oportet omnem diuisionum in duas ad minimum uel in plures, (si necesse fuerit) partes fieri.

SECVNDA.

Omnis legittima generis diuisio fieri debet duobus terminis, nisi inopia uocabulorum hoc prohibeat.

TERTIA.

Differentiæ quæ aliqua oppositionis specie differunt, solæ generibus accommodari possunt in legittima diuisione.

QVARTA.

Differentia semper subiecto inesse debebit, in ueris diuisionibus.

QVINTA.

Quemadmodum genera in species, ita differentiæ genericæ in alias sub se constitutas differentias, non secus atque genera diuidi debent.

His regulis traditis ad id quod tertio loco proposui accedendum est, nimirum ut rationem & certam quandam Methodum inquirendarum differentiarum in singulis diuidendi generibus teneamus, quod ut facilius fiat singula genera proponenda sunt. Non est enim

eadem ratio inquirendarum differentiarũ in omnibus generibus. In prima ergo forma prioris generis hac Methodo species & differentiæ inquirendæ sunt. Primum omnium generis (nam sola genera hac forma diuiduntur) prædicamentum querendum est. Statim in proximas species subiectas generi diuidendum, mox in alias, donec ad infimas species deuentum fuerit, ubi consistendum est, sed non promiscue & fortuito species diuidendo generi subijcies, sed eas tantum, quas constituunt oppositæ differentiæ sub eodem genere collocatæ. Vt animalium aliud est brutum, aliud est homo. Hic in proximas species quas constituunt oppositæ differentiæ, irrationale & rationale diductum est genus. Et ne erretur in aßignandis speciebus, profuerit primum in differentias genera diuidere. Postea differentias adiuncto generis uocabulo species statuere, atque hoc necessario faciundum est potißimum si species quibus oportet genus diuidi nominibus carent.

Sed dicat aliquis in Animalis diuisione res plana est, sed quid faciundum ubi nec differentiarum, nec specierum sunt uocabula. Huic inopiæ hoc pacto succurrendum est: Vbi differentiæ non extant proprijs uocabulis, periphrasi uerborum utendum erit, si specierum nomina desunt accipe differentiam, eamq; superiori generi copula. Omnis enim differentia in pro-

prium

prium genus ueniens speciem facit. Vnde est ut genus materiæ, differentia uero formæ similitudinem quandã referat. Sed labor est, inquies differẽtias illas inuenire. Labor quidem, sed non adeo difficilis, si Methodus accesserit, quam tertia regula supra tradita monstrat. Ex ea enim regula constat quod solæ illæ differentiæ, quæ à se inuicem aliquo oppositionis genere differunt sub genere positæ, genus ipsum possunt distinguere uera & legittima diuisione. Oppositionũ autem genera esse quatuor nempe Contradictorium, Contrariũ, priuatiuum & relatiuum, ex Dialectica notum relinquo, Hic tantummodo secundum quas oppositiones diuisio generis rectißime fiat admonere oportet, ac primum quidem de contradictionis oppositione dicendum est, quæ affirmatione & negatione proponitur. Quod autem negatio per se nullam constituit speciem, ex eo manifestum quod species omnis esse rem aliquam intendit, negatio uero quicquid proponit ab eo quod est esse disiungit, ut cum dico homo, aliquid esse innuo. Cum uero non homo, substantiam hominis negatione destruxi. Sic igitur diuisio generis in species per se caret negatione, necesse est tamen sæpe speciem negatione componere cum ea, quam simplici nomime speciem uolumus aßignare nullo uocabulo nuncupatur, ut cum dico. Imparium numerorum alij primi ut tres, quinque, septem, Alij non

primi

primi ut nouem, Vt hoc pacto sæpe aßignemus species coget necesßitas non natura. Verum cum ita fiet diuisio, affirmationem sequetur negatio non contra. Atque hæc dicta sint de differentijs oppositis, quas constituit contradictio. Nunc de contrarijs dicendum, in quibus generum frequens est diuisio, fere enim cunctas differentias in contraria diducimus. Sed quoniam contrariorum alia sunt immediata, alia mediata, in utrisq; diuisio facienda est, ut colorum alij sunt nigri, alij albi, alij neutri. Hic quia indigentia nominum prohibet fieri bimembrem diuisionem, iuxta primam & secundam regulam diuisio facta est. In immediate contrarijs diuisio fiet bimembris, Vt figurarum aliæ æquales, aliæ inæquales sunt. Porrò diuisio secundum oppositionem priuantium uidetur similis contradictoriæ. Negat enim quodammodo priuatio habitum, sed differt quod semper quidem potest esse negatio, priuatio uero non semper, sed tunc solummodo quando habere habitum naturæ rei conuenit. Quare forma quædam intelligitur esse priuatio. Non enim tantum priuat, sed etiam disponit quodammodo eum qui priuatur habitu Hic ergo ut in superioribus diuisio generis fieri potest, ita tamen ut habitus priori loco ponatur, priuatio posteriori. Quarta oppositio est relatiuorum, quæ nullam habent substantialem differentiam

qua à se discrepent, imo potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referantur, ac sine se esse non poßint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio. Neque enim hominis species est seruus aut dominus, nec numeri, medium aut duplum, in subiecti tamen in accidentia diuisione nihil prohibet per relatiuas partes fieri diuisionem, Vt hominum alij serui sunt, alii domini. Ex his manifestum esse puto, quomodo & species & differentiæ in uera generis diuisione constituendæ sunt.

DE ANALYSI PARTICVLARI ENVMERATIONE ET DIVISIONE ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΕΒΗΚΟΣ.

Nvnc de totius in partes sectione (nam ea est altera prioris generis diuidendi forma, & propric Analysis particularis est) dicam breuißime, de qua inuniuersum hæc est obseruanda regula: Ex consideratione compositionis recte Totius diuisio ordinatur, ita ut semper à principalioribus partibus fiat diuisio in minores, donec res tota in minimas partes animo & cogitatione retexta fuerit. Vt quia homo componitur ex corpore hoc est materia, & anima id est forma tanquam principalibus partibus, recte fiat diuisio seu

parti-

partitio hominis in corpus et animã. Deinde hæ partes
ut tota accipiendæ sunt & diuidendæ in partes. Anima
itaq; tametsi reuera non constat ex partibus, tamen quia
in ea est uis uiuificandi, mouendi & intelligendi, recte
anima in has partes uirtuales, ut uocant, diuidi potest,
per se sane indiuisibilis. Et rursus hæ singulæ partes, ut
tota constituendæ sunt & diuidendæ. Deinde altera
pars primæ diuisionis sumenda est nempe corpus, &
ut totum arripiendum, huiusq; consideranda est com-
positio. Vnde rursus ANATOMH instituenda est,
donec in minimas partes dissectum fuerit corpus. Hæc
ratio totius diuidendi in partes, perutilis ad amplifi-
candum & illustrandum est, quare & Rhetores de
hac præceperunt. Tertia forma primi generis est enu-
meratio significationum diuersarum eiusdem uocis.
Huius Methodus secundum has regulas instituenda est.
Priumm omnium uidere oportet, quæ significatio na-
turalis sit (Est enim naturalis significatio quam pri-
1 mum habuit uox cum inuenta est. Naturalia enim
dicuntur, quæ cum unoquoque nata sunt) quæ transla-
2 titia. Deinde si sensus patitur & contextus, retinenda
est naturalis significatio, Sin minus translatitiæ signi-
ficationes sunt enumerandæ, quarum ea aptanda est
proposito, quæ maximè quadrat, & firmis rationibus
monstrandum est quod aliæ uocis significationes non
conueniant.

Porrò

Porrò posterioris generis diuisio hoc pacto instituetur. Subiectum in accidentia commodisśime hac Methodo distribuetur, si per singula prædicamenta accidentium eatur. Vel ut Rodolpho placet, per locos Dialecticos ordinetur propositæ rei descriptio, & instituatur ueluti quædam particularis Synthesis, ut si officium aliquod fuerit diuidendum, recte in partes eas quæ ad officium faciunt fiet descriptio, id quod uidemus Paulum fecisse in descriptione Episcopi ad Titum & Timotheum, de quo genere uide plura in Dialectica Philippi & in posterioribus commentarijs Erasmi de copia. Cœterum Methodus tractandæ inuentæ diuisionis hæc est uulgarisśima: ut primum nostram diuisionem ponamus. Deinde eandem confirmemus, mox subijciamus aduersariorum eamq; rationibus destruamus.

DE METHODO COPVLATA DIDASCALICA.

Porrò ex his superioribus Methodis alia quædam Methodus, quam Didascalicam à suo proprio fine uocant, emergit. Et tametsi ex pluribus Methodis est conflata, tamen recte eam & simplicem uocaueris eo quod simplicium rerum tractandarum instrumentum sit, & copulatam, quam conflatur ex pluribus particularibus Methodis, de qua quia Philippus in

fine

fine primi libri Erotematum Dialectices tractauit, inde studiosis quæ huc faciunt petenda relinquam, ubi prius membra potißima huius Methodi Didascalicæ, copulatæ recensuero. Priusquam igitur definitio rei quæritur, statuendum est an res sit, ideo An sit, questio, in Didascalica Methodo præcedit. Deinde definitionis Methodo natura rei explicetur. Tertio loco diuidendi Methodus adhibenda est, sub qua reliqua capita, seu questiones à Philippo positas comprehendo. Nam & totius in partes Analysin, & eam quam uocant ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΝ id est descriptionem, quæ fit per locos Dialecticos ad diuisionem refero. His tribus capitibus absoluitur Methodus Didascalica simplex, cum quibus capitibus & Philippi Methodus & Aristotelis questiones: An sit, quid sit, quale sit & propter quod sit, conueniunt. Atque hæc de simplici Methodo, nunc ad compositam transeamus.

DE COMPOSITA METHODO.

DIximus de Methodo particulari simplici, nunc ordo postulat ut de composita dicamus. Huius in tota uita utilitas est maior, quam ut nostra oratio eius laudibus respondere poßit: quare preconijs omissis rem quam possum planißime explicabo.

Est

Est itaque composita Methodus particularis, certa uia ac ratio, propositam questionem coniunctam in disputando, collocando, & examinando tractandi. Vt enim simplex Methodus questionem simplicem ita hæc coniunctam, quæ constat subiecto & prædicato, respicit. Varietas autem huius Methodi à uaria questionis propositæ natura, & propositionum quæ illi explicandæ adhibentur, uarietate, petenda est. Quocirca cum omnis questio Composita aut probabilibus, aut fallacibus, aut necessarijs & perpetuis confirmari soleat, Triplicem hanc Methodum constituamus probabilem nimirum, Sophisticam & apodicticam, de quibus primum particulatim quædam. Deinde de disputatione, collatione & examine singularum, quantum pro tenuitate ingenij licebit, dicam. Nam hæc pars potissimum iuuat studia Iuuentutis, memoriam confirmat, in lectione optimorum autorum iter ostendit.

DE COMPOSITA PROBABILI.

Methodus Composita probabilis, est uia ac ratio, probabilem questionem tractandi probabilibus argumentis, seu propositionibus, cum secundum Dialectices præcepta recte instituuntur argumenta, quod ubi fit concessis propositionibus probabilibus

ſequitur concluſio neceſſario, unde Ariſtoteles præſcribit non petendam, hoc eſt non quærendam eſſe concluſionem, ſed ex præmißis datis inferendam, Nam qui admittit præmiſſas in bona conſequentia, neceſſario conclusionem uelit nolit admittet. An non queſtio, dubia eſt, de qua in utramq; partem diſſerere licet? quomodo ergo dicis nunc neceſſariam, quæ eſt dubia, quam etiam paulo antea probabilem appellaſti? Datis propoſitionibus hoc eſt præmißis, qualeſcunq; fuerint, ſi modo ſeruatur norma ſyllogiſmi, concluſio ſequitur idq; neceſſario etiamſi materia non ſit neceſſaria. Sic enim definit Ariſtoteles ſyllogiſmum, orationem eſſe dicens, in quà quibuſdam poſitis propoſitionibus per ipſas ſequitur concluſio, idq; neceßitate conſequentiæ non naturæ. Duplex enim neceſſarium Dialecticus conſiderat aliud per naturam, aliud per conſequentiam. Neceſſarium per conſequentiam omnem ſyllogiſmum legittime factum ſequitur. Neceſſarium uero per naturam & per conſequentiam & per ſubiectam materiam in ſolis demonſtrationibus exiſtit.

Porrò Methodus hæc in genere petenda eſt primum ex natura queſtionis propoſitæ. Secundo ex inuentione argumentorum. Tertio ex doctrina de ſyllogiſmis. Verum hic arte opus eſt quæ iudicium regat. Nam propoſita queſtione triplex cura animum occupabit,

pabit, prima questionis, media argumenti, ultima formæ, ad quam potißimum alligandum est argumentum. Sed hæc postrema ex genere questionis pendet, Nam aliud questionis genus aliud argumentum aliamq; formam exigit. Dicendum est ergo necessarió hoc loco primum de generibus questionum Dialecticarum. Deinde de argumentis, quæ singulis questionum generibus conueniunt. Postremum de formis, quæ argumentis inuentis & questioni propositæ accommodatæ sunt.

Questionum itaque Dialecticarum genera quatuor fecit Aristoteles: Definitionis, Generis, Proprij & Accidentis.

Definitionis questio est, quando definitio de definito prædicatur & contra. Generis, quando proprium genus, uel differentia de specie adfertur. Proprij, quando proprium prædicatur de subiecto. Accidentis, cum accidens adfertur, uel queritur de subiecto. In quibus generibus ne erretur hæc obseruatio est necessaria: quod questio non sortiatur nomen á subiecto, sed tantum á prædicato, hoc est ab habitudine prædicati ad subiectum. Vt si queratur sit ne homo animal? generis est questio, genus enim in hac questione prædicatur. Sit ne anima harmonia? est quidem & hæc generis questio, sed non naturalis. Eodem modo de alijs iudicandum est. Oblata ergo questione de qua contro-

uersia est, primum omnium cuius generis sit queratur. Deinde cognito genere questionis, loci prudenter consulendi sunt à quibus ducantur argumenta, per quæ uel confirmari uel confutari questio poterit. Id autem aptißime uidetur fieri hoc modo: si diligenter perspexeris in quibus prædicamentis fuerint partes questionis, Nam ipsa prædicamenta præcipuos locos monstrant. Deinde si questio fuerit definitionis, genus & differentia propria debent esse eiusdem prædicamenti, quæ si fuerint idq; secundum regulas in definitiua Methodo præscriptas, confirmanda est questio, sin minus refutanda & monstrandum uitium. Et quia differentiæ non subijciuntur oculis, plurimum facit ad inueniendam differentiam, confirmandam & confutandam consulere locos effectuum, actuum, adiacentium & cognatorum. Simile iudicium est de generis questione, sed ad hanc quoque adhiberi solent loci speciei, proprij, Adiacentium, Actuum, Causarum &c. In proprij quoque questione loci interni ualent præcipue. Item actus & adiacentia & contraria. In accidentis autem questione, loci externi Adiacentia, signa, communiter accidentia. Breuiter omnes loci possunt singulis generibus questionum adhiberi, sed alij alijs questionibus magis accommodati sunt, quemadmodum dictum est.

Porró Aristoteles & Cicero operæprecium putaue-

rauerunt eſſe in inquiſitione argumentorum, conſide-rare quæ nam queſtio ſit cognitionis & quæ actionis. Quæ ſane conſideratio utiliſſima eſt. Nam ſi cogni-tionis eſt queſtio, loci interni & medij ſunt accommo-datiores. Si actionis medij & externi: Verum quia hæc in Topicis traduntur, inde petenda ſunt, Nam Topica nihil aliud eſt, quam Methodus inueniendi argumenta conſentanea queſtioni propoſitæ Porrò quantum ad argumentorum formas attinet, quibus al-ligari debent argumenta, hoc tenendum eſt, Alia alijs figuris ſunt magis accommodata, quare de hac re uti-liſſima quædam præcepta ſubijciemus.

Primum. Si medium inuentum prædicari po-teſt de ſubiecto queſtionis, aptiſſima erit prima figura.

Secundum. Si de inuento medio prædicari po-teſt ſubiectum queſtionis, aptiſſima erit tertia figura.

Tertium. Si medium & ſubiectum queſtionis ſunt paria, in prima & tertia figura concludere licet.

Quartum, ſi medium neque antecedens, neque conſequens eſt extremorum queſtionis, uel duplex ad-hibenda eſt argumentatio, uel Enthimema aptius erit ſyllogiſmo, Vt ſi queratur ſit ne uoluptas expetenda? Inuenio medium quod eſt dolor, prorſus ab utroque extremorum queſtionis diſſentaneum, Nam nec uolup-tas eſt dolor, nec expetendum eſt dolor, nec contra.

Hic ergo opus erit duplici argumentatione, & nouum medium querendum, quod latet in priori medio hoc pacto: Quod naturam offendit, est fugiendum, dolor naturam offendit, Ergo dolor est fugiendus, Si fugiendus est dolor uoluptas expetenda est, Atqui dolor fugiendus est, Ergo uoluptas est expetenda.

Hoc solet plerumq; fieri in locis contrariorum, Similitudinis, dissimilitudinis, maioris, minoris & paris. Item causarum & effectuum, quod qui non animaduertunt, in accommodandis locis sæpe laborant. Verum hæc in Dialecticis fusius tractanda sunt.

Quintum. In destructione questionis affirmatæ dominatur secunda figura.

Sextum in confirmanda Vniuersali propositione dominatur Barbara, primæ figuræ primus modus, & inductio ex quibuscunq; locis promantur argumenta, Tametsi hæc plana sunt, tamen quedam præcepta de affectione medij ad propositæ questionis partes adscribam, ut inquirentis & iudicantis labor hac ratione leuetur. In prima itaque figura hæc debet esse medij ex locis inuenti affectio ad extrema questionis propositæ, ut in omnibus modis medium adferatur de subiecto conclusionis. Deinde in affirmatiuis modis sit antecedens prædicati, in negatiuis uero repugnans. In secunda hæc debet esse medij dispositio, ut semper alte-

rius extremorum queſtionis ſit repugnans. At in Ceſare & Feſtino repugnans ſit prædicati, & conſequens ſubiecti queſtionis. In Cameſtres uero & Baroco, ſit conſequens prædicati & repugnans ſubiecti.

Porró, in tertia figura ſemper medium antecedens ſit ſubiecti, in affirmatis quoque antecedens ſit prædicati, ſed in negatis repugnans prædicati. Hec conſideratio habitudinis medij multum iuuat & ad inueniendum medium, & ad formas inuentis apte accommodandas. Porró ut res uniuerſa fiat illuſtrior, ea quæ hactenus dicta ſunt exemplo declarabo. Proponatur hæc queſtio in medium. Ecquid anima ſit harmonia, ut uoluerunt Platonici. Primum hic aduertendum eſt, quod ſit generis queſtio. Cum enim queritur An anima ſit harmonia, queritur an harmonia ſit genus in hac queſtione. Deinde facile eſt uidere cognitionis non actionis queſtionem eſſe, Vnde & hoc ex ſuperioribus notum relinquetur qui loci potiſsimum conſulendi ſunt, ſed prius uidendum in quibus prædicamentis ſint partes queſtionis, id quod ex partium natura facile eſt intelligere. Anima ſiquidem cum ſit forma hominis ſubſtantialis, & altera pars ſubſtantiæ hominis, & per ſe ſubſiſtat ſeparata à corpore, in prædicamento erit ſubſtantiæ.

Harmonia uero cum ſit nihil aliud, quam par-

tium, aut numerorum, aut figurarum quædam dispositio, Vel ut Augustinus definit, concentus quidam ex dissimilium uocum moderatione factus, in quantitatis prædicamento erit. Hac tanquam ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ adhibita, consulendi sunt loci ac primum definitionis, deinde reliqui ut generis, proprij, differentiæ. Iam inuenta ex locis conferenda sunt cum partibus questionis, & pro diuersa habitudine inuentorum ad questionem, ut supra dictum est, instituenda est argumentatio. Definitio animæ est forma substantialis hominis, hæc quia consequens est ad subiectum questionis, aptissima erit prima figura. Et quia repugnat prædicato questionis quæ est indefinita, erit modus Ferio hoc pacto. Nulla forma substantialis hominis est harmonia, Anima est substantialis forma hominis, Ergo anima non est harmonia. Deinde quia medium repugnat prædicato, & adfertur de subiecto, poterit etiam accommodari tertio modo secundæ figuræ hoc pacto. Nulla harmonia est forma substantialis hominis, Anima est forma substantialis hominis, Ergo anima non est harmonia. Ad eundem modum reliqui loci, qui attingunt primum questionis substantiam consulendi sunt. Loci generis, Animæ, sunt forma, spiritus, substantia, loci generis, Harmoniæ, sunt concentus, dispositio, quantitas. Loci generis animæ applicati concludunt quemadmo

admodum in definitione dictum est, hoc est ut Ferio & in Festino. At si ex generibus harmoniæ petis media, solus modus Baroco erit accommodatus, & tot erunt syllogismi, quot utriusque genera erant aßignata. In qua re facile uidere est quantum momenti huc adferant prædicamentorum ordines. Atque hæc sint breuiter dicta de Methodo probabili, quæ diligentius & fusius in Topicis explicanda est. Prima enim elementa hic attigisse satis est, ut Methodus aliquo modo conspiciatur.

DE METHODO SOPHISTICA.

METHODUS Sophistica est uia ac ratio, per argumenta ΦAINOMENA ueritati tenebras offundendi, & homines incautos decipiendi, quæ quia indigna est homine nato ad ueritatem amplectendam, & uehementer nocet moribus ac communi societati, omnino studiosis tota hæc cauillandi ratio detestanda est. Adolescentes enim Sophistarum parastrophis aßuefacti, nunquam ueram Dialecticam discunt, neque unquam res bonas adferunt, sed tandem sua ipsorum fallacia miserè decipiuntur, nunquam ueritati ab alijs traditæ acquiescentes intrepide. Quod autem Aristoteles multa de fallacijs Sophisticis præcepta, in duobus illis de Sophisticis Elenchis congeßit, hoc non fecit ut

Sophiſtas faceret, aut Sophiſticen traderet, Verum ut auxiliare Pharmacum nobis exhiberet ad euitandas, ut ipſe uocat Sophiſticas ΕΝΟΧΛΗΣΕΙΣ. Non ſecus atque Nicander, qui de uenenis tractauit, non ut ijs utamur alijs in pernitiem, ſed ut ea potius cauere poßimus ne nobis noceant. Cœterum ſi Methodum aliquam queras diluendi Sophiſtica argumenta, nulla melior præſcribi poteſt quam ea quæ ab Ariſtotele, à Philippo & à Villichio tradita eſt, quare de ea hic peculiaria præcepta non præſcribam, ſed tantum monere uolo adoleſcentes, ut propoſito argumento falſo, ſeu Sophiſtico, primum omnium perluſtrent animo regulas conſequentiarum, & uideant num quid peccetur contra aliquam regulam conſequentiarum, quod ſi fit reijcienda eſt conſequentia. At ſi nullum ibi peccatum apparet, rerum ſequatur examen, locis in conſilium, ex quibus falſum illud argumentum ductum eſt, adhibitis. Tertio uidendum utrum ex locis Sophiſticis aliqua fallacia commiſſa ſit. Hæc triplex cura ſit reſpondentis ad Sophiſtica argumenta, qualia omnia ſunt quæ falſum aliquid ſub ueritatis titulo concludunt, ſed de his plura in Dialectica.

DE METHODO DEMONSTRATIVA.

Tametſi

TAmetsi Methodus Demonstratiua non potest exacte tradi breui aliquo compendio: tamen breuiter conabor deliniamenta saltem huius Methodi attingere. Est autem hæc Methodus Philosophorum fere propria, Nam demonstratione Philosophis est opus ueluti instrumento ad Philosophiæ partium Theoricæ & practicæ, hoc est cognitionis & actionis rectam explicationem: Sicut enim faber amussis beneficio lignum rectum à curuo, & ædificator perpendiculo parietem æqualem ab inclinato discernit, sic Philosophus in speculatione quidem uerum à falso, in actione uero bonum à malo demonstrandi regula separat.

Est autem Demonstrandi Methodus recta uia ac ratio, ex necessarijs notisque propositionibus immotam conclusionem inferendi. Vt autem hæc Methodus utcunq; intelligatur primum oportet scire in omni demonstratione duo spectanda esse, tanquam principalia capita, quorum unum est problema ipsum (sic enim Aristoteles uocat questionem in disputationē adductam) quod demonstrandum proponitur. Alterum propositiones quibus TO ΓΡΟΒΛΗΜΑ probatur. Deinde in omni problemate duo sunt, prius datum, Alterum quesitum, more Geometrarum uocant. Vt in hoc problemate, sit Anima immortalis nec ne. Anima datum, immortalis uero quesitum est. Porrò propositiones

per quas probatur problema ad minimum duæ sunt, quas ante unamquamque particularium demonstrationum præcognosci necesse est. Non enim possibile est quicquam non omnibus propositionibus cognitis concludere ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΣ. Sed inter illas duas propositiones, quas in demonstratione adhiberi necesse est, hoc est discriminis, quod maior sit omnino commune quoddam axioma, cui fides adhibeatur propter euidentiam dignum est, unde & axioma id est dignitas dicta est. Minores uero propositiones quoniam sunt infinitæ, non sunt tam obuiæ aut notæ, attamen in maioribus propositionibus uirtute comprehenduntur, ut in syllogismo hoc. Omne animal est substantia, homo est animal, Ergo homo est substantia. Minor propositio, homo est animal, comprehensa est uirtute in maiori animal est substantia. Vnde hæc tria necessarium est cognoscere ante omnem demonstrationem, datum & quesitum in problemate & dignitatem, hoc est propositionem illam notam & dignam fide sua euidentia. Sit problema. Estne iusticia laudanda nec ne? Datum est iusticia quesitum laudanda, præter hæc oportet me dignitatem (Sic enim interpretantur axioma) habere. quæ est: Honesta sunt laudanda, hæc adeo euidens est. ut qui contradicat prorsus insanus existimetur. Hæc tria cum adsunt materiam demonstrationis habes.

quam

quam sic formare debes. Omnia honesta sunt laudanda, iusticia est honesta. Ergo iusticia est laudanda. Et tot possunt fieri ex hac una dignitate demonstrationes, quot sunt partes subiectiuæ, ut uocant, subiecti axiomatis. Deinde cum scitur quæ nam oporteat præcognoscere ante demonstrationem, sciendum & hoc est quibus modis oporteat ea præcognoscere, cum sint ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ questiones quatuor, quod sit, quid sit, quale sit & propter quid sit. In dato ergo id est subiecto problematis oportet præcognoscere & quod sit, & quid sit, in quesito quid sit solum, in dignitatibus an sint, seu quod sint, idq; quia sunt propositiones. His cognitis discrimina dignitatum tenenda sunt, nimirum quod aliæ omnibus scientijs, aliæ quibusdam, aliæ uni tantum scientiæ subijciantur. In omni scientia locum habet hæc dignitas: In singulis affirmatio aut negatio est uera. Hæc uero: Eidem æqualia inuicem sunt æqualia, pluribus famulatur scientijs, nimirum Musicæ, Geometriæ & Arithmeticæ. Porró hæc: Honesta sunt facienda, in sola morali Philosophia locum habet. Præterea genera Demonstrationum cognoscenda sunt, & Methodus singulorū. Genera autem sunt uaria, sed nos cum Philopono in hunc modū diuidamus. Alia Demonstratio est directa, Alia ducens ad impoßibile, Directa alia ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΕΣΙΝ,

alia ΚΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΙΝ instituitur. Illa sola quæ instituitur ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΕΣΙΝ ΔΙΟΤΙ id est propter quid, reliquæ omnes cuiuscunq; fuerint generis demonstrationis ΟΤΙ, id est quod est, uel quia est appellantur. Præter has formas est quædam demonstratio quæ ΣΗΜΕΙΩΔΗΣ dicitur, uidelicet cum à necessarijs signis aliquid concluditur. Nunc de his omnibus, eo quem proposui ordine dicamus. Directa itaque demonstratio ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΕΣΙΝ est, quæ à quibusdam confeßis principijs paulatim alias atque alias conclusiones extruit, quod subiectis exemplis ostendere conabor.

PHYSICVM EXEMPLVM.

Qvicquid habet uim species rerum sensibilium apprehendentem sentit. Omne animal habet uim species rerum sensibilium apprehendendi. Ergo omne animal sentit. Hic demonstratio in Synthesi huius generis potißima est. Medium enim definitio est subiecti, simul sumpta cum definitione paßionis, Nam ita ΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟΝ appellatur. Vnde in maiori propositione paßio prædicatur de definitione subiecti, in qua definitione exprimuntur principia ipsius paßionis. Subiectum enim non solum comparatur ad

ad propriam paßionem ratione cauſæ materialis (id eſt ratione materiæ in qua hæret paßio) uerumetiam ratione cauſæ efficientis. Definitio ergo ſubiecti ſimul ſumpta cum definitione paßionis, exprimit cauſam efficientem ipſius paßionis inmediatam & neceſſariam. Si enim queris quid ſit animal, recte reſpondetur quod habet uim ſpecies rerum ſenſibilium apprehendendi. Si rurſus ſentire quid ſit interroges, recte reſpondetur habere uim ſpecies rerum ſenſibilium apprehendendi. Hæc ergo definitio & propria paßio ſubiecti conſtituunt maiorem, hoc pacto: Quicquid habet uim ſpecies rerum ſenſibilium apprehendendi ſentit. Hic eſt ſecundus modus dicendi per ſe. Deinde primo prædicatur, ſeu dicitur, hoc eſt ſubiectum & prædicatum ſunt ita adæquata, ut prædicatum non poßit inueniri extra ſubiectum, nec econuerſo. Deinde Vniuerſaliter dicitur, quia prædicatum de ſubiecto, & econtra poteſt uniuerſaliter prædicari. Minor eſt: Omne animal habet uim apprehendendi ſpecies rerum ſenſibilium. Primus eſt modus dicendi per ſe, dicitur etiam primo & uniuerſaliter. Concluſio: Ergo omne animal ſentit. Eſtq; ſecundus modus dicendi per ſe, Dicitur quoque primo & uniuerſaliter. Hæc demonſtratio prædicatum ineſſe ſubiecto generi monſtrat. Tales debent eſſe omnes potißimæ demonſtrationes ſeu

primæ

primæ in Synthesi, ubi uides medium terminum continere duo, nempe definitionem subiecti conclusionis & definitionem paßionis hoc est prædicati. Porró in Syllogismi qui extruuntur ΚΑΤΑ ΣΙΝΘΕΣΙΝ à potißima, omnes quidem constabunt propositionibus de modo primo & secundo dicendi per se, sed primo & uniuersaliter non dicuntur, nisi sola maior proximi syllogismi post potißimã. Cœterũ conclusio potißimæ demonstrationis approbata & demonstrata fit ΑΞΙΩΜΑ sequentis syllogismi, atque ita de reliquis sequentibus ordine iudicandum est. Extruamus itaque ex conclusione proximi syllogismi hoc pacto. Omne animal sentit. Secundus modus dicendi per se, & dicitur primo & uniuersaliter. Dicitur primo quia non est alia causa ut prædicatum insit subiecto. Vniuersaliter quia prædicatum & subiectum commeant, ut omne animal sentit, & omne quod sentit est animal. Secundus modus dicendi per se, dicitur primo & uniuersaliter. Quicquid ratiocinatur est animal. Hic minor uirtute est in maiore, unde sequitur conclusio, Quicquid ratiocinatur sentit. Hæc conclusio sumatur rursus ut axioma, & extruatur hæc demonstratio. Quicquid rationale est sentit (est secundus modus dicendi per se, & est proprium secundo modo) Omnis homo rationalis est. Ergo omnis homo sentit. Si omnis homo. Ergo

uir

uir & mulier, adeoque omnia indiuidua speciei, de qua prædicatum monstratum est in proximo syllogismo. Deinde rursus ab altero genere Animal extrue hoc pacto. Omne animal sentit, Omne brutum est animal. Ergo omne brutum sentit. Hic etiam omnia quæ sub bruto continentur genera (id est species) eorumq; indiuidua concluduntur ac demonstrantur, Atque tot possunt fieri extructiones, quot sunt genera, species & indiuidua eorum quæ uim sentiendi habent. Hæ omnes demonstrationes sunt secundariæ, & omnes concluduntur ui & efficatia dignitatis, seu axiomatis primi syllogismi, cuius præmissæ fuerunt inmediatæ causæ conclusionis, sed in reliquis inde extructis præmissæ fuerunt mediatæ causæ conclusionis, unde primus syllogismus tantum ΔΙΟΤΙ ΕΣΤΙ id est cur sit, reliqui omnes ὅΤΙ ΕΣΤΙ id quod sit concludunt. Hic obiter interseramus quæ sit mediata quæq; immediata propositio. Mediata quidem propositio est illa, in qua prædicatum inest subiecto propter aliquid, cui tale prædicatum per eius genus conuenit. Sicut risibile Socrati, quod prius conuenit homini. Immediata uero propositio est illa, in qua prædicatum non propter aliud inest subiecto. Sicut risibile conuenit definitioni hominis, Vt omne animal mortale rationale est risibile. Homo est animal mortale rationale, Est ergo risibilis. Deinde demonstra-

tiones potißimæ etiam formantur à singulis generibus, in quibus propriæ paßiones adferuntur, seu prædicantur, ut omne animal rationale est risibile (hic propria paßio prædicatur de definitione hominis) omnis homo est animal rationale. Ergo omnis homo est risibilis. Hæc est ΔΙΌΤΙ demonstratio, ex cuius conclusione extrue ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΕΣΙΝ per mediatas caussas alios syllogismos, & conclude propriam paßionem speciei, de singulis indiuiduis propositæ speciei. Socrates est homo, Ergo Socrates est risibilis &c.

AETHICVM EXEMPLVM.

Axiomata AEthica primaria sunt hæc. Quicquid conuenit naturæ expetendum est. Bonum expetendum est, per se bonum magis expetendum est. Summum per se bonum summopere expetendum est. His quatuor axiomatis alia quatuor ex aduerso respondent. Quicquid nocet naturæ fugiendum est. Malum fugiendum est. Per se malum magis fugiendum est. Maximum per se malum summopere fugiendum est. Hæc sunt axiomata in doctrina de moribus, ex quibus omnia sua præcepta in AEthicis extruxit Aristoteles, Nos breuiter, ut ostendatur usus huius demonstrationis pauca extruamus.

Quicquid conuenit naturæ expetendum est, omnia

mia honesta, utilia & suauia non pugnantia cum honestate conueniunt naturæ. Ergo hæc omnia expetenda sunt. Nunc uero quia propositiones conclusionum approbatæ & demonstratæ, fiunt axiomata in progressione Synthetica, ex prima conclusione faciamus tria axiomata, Honesta expetenda sunt. Vtilia expetenda sunt. Suauia non pugnantia cum honestate expetenda sunt. Ex primo axiomate sic extrue. Honesta omnia expetenda sunt. Virtus omnis est honesta. Ergo omnis uirtus expetenda est. Hæc conclusio fit rursus axioma hoc modo. Omnis uirtus est expetenda: Iusticia, Temperantia, fortitudo, prudentia sunt uirtutes. Ergo Iusticia, Temperantia, fortitudo, prudentia sunt expetendæ. Ex hac couclusione quatuor axiomata licet facere, ex quibus rursus omnia, quæ in ijs uirtute includuntur demonstrari possunt. Eodem modo ex secundo & tertio axiomate (de utilibus & suauibus) demonstrandæ sunt omnes partes utilis & suauis. Sed quia res ex ijs quæ dicta sunt intelligi potest, ad Geometrica exempla properemus.

GEOMETRICVM EXEMPLVM.

OMnis triangulus habet tres angulos, duobus rectis pares. Omnis Isopleuros, Isoscheles,

Schalynos, Ortogonios, Amphligonios, Oxygonios est triangulus. Ergo omnis Isopleuros & cœteri habent tres angulos duobus rectis pares. Hinc tot licet axiomata constituere, quot sunt species trianguli subsumptæ, Sed satis est breuiter uiam monstrasse. Ex his AEthicis, Physicis & Geometricis exemplis puto satis intelligi quomodo demonstratio fiet in progreßione Synthescos, Quare nunc accedamus ad alteram speciem directæ demonstrationis, quam dixi uocari ΚΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΙΝ.

DE DEMONSTRATIONE DIRECTA ΚΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΙΝ.

Directa demonstratio ΚΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΙΝ est, quemadmodum supra definiuimus, ascensus á fine ad principium, Conclusio enim est quæ fuerat finis in Synthesi. Hanc demonstrationem unico exemplo declarabo. In AEthicis exemplis quæ proposuimus hæc fuit ultima conclusio. Omnis iusticia, temperantia, fortitudo, prudentia, est expetenda. Hæc conclusio maior erit prima in Analysi, & in tertia figura procedendum est hoc pacto. Omnis iusticia est expetenda, omnis iusticia est uirtus. Ergo uirtus est expetenda. Hæc conclusio rursus retexenda est hoc pacto.

Omnis uirtus est expetenda. Omnis uirtus est honesta. Ergo honesta sunt expetenda. Eodem modo de alijs partibus in ultima conclusione Syntheseos agendum est. Verum quod proponitur, quia in concessas & immotas propositiones, hoc est axiomata, resoluitur, & monet Philoponus conclusionem in demonstratiuo facilius ΑΝΑΛΥΕΣΘΑΙ quam in Dialectico syllogismo, idq; propter certitudinem medij in demonstratione. Deinde & conclusio particularis actu uirtute uniuersalis est, quia materia est necessaria. Atque ita Analysis est ex posterioribus recursus ad principia & causas, quemadmodum supra in Analysi Vniuersali admonui.

DE DEMONSTRATIONE DVCENTE AD IMPOSSIBILE.

HVius Demonstrationis duplex est ratio quantum ad formam concludendi attinet. Nam alias syllogismo Cathegorico, alias hypothetico concludit. De utroque hæc regula, seu axioma omnibus scientijs accommodatum tenendum est. Si quid falsi, aut absurdi, aut pugnantis cum principijs sequitur ad aliud in bona consequentia, illud quoque ex quo sequitur absurdum & falsum erit. Vt si quis diceret lineam esse corpus,

hoc ita refutares, Si ostenderes corpus habere aliquam proprietatem, uel differentiam, uel accidens inseparabile, quod non habet linea, Cum impoßibile sit definitionem generis non prædicari de singulis generis speciebus. Hoc ergo pacto destruenda propositio aduersarij, per syllogismum in secunda figura. Omne corpus habet tres dimentiones. Linea non habet tres dimentiones: Ergo linea non est corpus. Tametsi autem in prima figura possunt fieri conclusiones negatiuæ, tamen demonstrationes negatiuæ non fiunt nisi in secunda figura, Cuius hæc ratio est. In negatiuis oportet medium esse causam cur prædicatum conclusionis non insit subiecto, de quo negabitur medius terminus. Quare fieri non potest ut minor propositio sit affirmatiua, id quod fieri necesse est in prima figura. Relinquitur ergo negatiuas demonstrationes in secunda figura ordinandas esse. Per hypotheticum syllogismum dupliciter instituitur, nimirum à destructo consequente, & á primo ad ultimum. A destructo consequente hoc pacto: Si linea est corpus, linea habet tres dimentiones. Sed linea non habet tres dimentiones. Ergo linea non est corpus. A primo ad ultimum hoc modo. Si honesta non sunt expetenda, uirtus non est expetenda. Si uirtus non est expetenda, iusticia non est expetenda. Si iusticia non est expetenda. Tueri natos, educare &

colere societatem non sunt expetenda. Si hæc non sunt expetenda, horribilis confusio & totius naturæ fœda & immanis destructio est expetenda. Sed hoc est falsum, ergo illud etiam primum ex quo hoc sequitur falsum est, uidelicet quod honesta non sunt expetenda. At si hoc falsum est, eius repugnans erit uerum, nempe quòd honesta sint expetenda. Atque hac uia utimur potißimum quando aduersarij principia uocant in quæstionem.

DE DEMONSTRATIONE CONIECTVRALI, QVAM Græci ΣΗΜΕΙΩΔΗ appellant.

Potißima demonstratio & propria reuera ex primis & immediatis & notioribus propositionibus probare debet posteriora & minus manifesta. Sed quoniam quod naturæ notum est, non semper nobis est notum, fit ut sæpius de prioribus per posteriora fidem faciamus, propterea quod posteriora interdum nobis sunt notiora. Cum itaque hoc fit, demonstratio dicitur ΤΕΚΜΗΡΙΩΔΗΣ ΚΑΙ ΑΛΥΤΟΣ, quæ quidem non est adeo demonstrationis titulo digna atque ea quæ ex prioribus fidem facit posteriorum, nimirum cum illa priora naturæ sunt & nobis æquè cognita.

Hic tempestiuè uidetur adijciendū discrimen eorum quæ cognoscuntur, quæ sanè in triplici sunt discrimine. Alia enim nobis notiora sunt, alia naturæ, alia nobis & naturæ ex æquo nota sunt. Eorum quæ nobis notiora sunt, duplex est discrimen. Nam quædam ΑΙΣΘΗΤΑ, nimirum quæ sensibus exterioribus, idq; uel aliquibus, uel omnibus percipiuntur ut hic color, hoc frigidum &c. Quædam ΣΥΜΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙ cognoscuntur, hoc est crebra obseruatione eorum quæ sæpius sensibus offeruntur, quorum obseruatio diutina gignit Vniuersalem propositionem collectam Vniuersali experientia mentisq; munere conseruata, quæ postea quia est ΑΝΕΝΣΤΑΤΟΣ, in scientijs fit axioma, unde postea extruuntur innumeræ demonstrationes. Huius generis pleraque axiomata sunt in ijs scientijs, quæ circa sensus uersantur, qualis est Astrologia, Geometria, Arithmetica &c. Hinc est quod Aristoteles & post hunc Philoponus impoßibile esse dicunt, uniuersalia speculari nisi per inductionem quod sane de eo tantum genere intelligendum est, de quo nunc dixi. Ea autem quæ naturæ notiora sunt uocantur uniuersalia. Sed triplex est consideratio uniuersalis iuxta triplicem naturæ ordinem. Aut enim spectatur ordo ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ, secundum quem res à suis principijs extruuntur. Quo

sane

ſane ordine magis confuſa & magis uniuerſalia priora ſunt & notiora naturæ, quam quæ inde extruuntur, ſic punctus in Geometria prior eſt linea, linea figura. Aut ſpectatur ordo ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ uidelicet cum rerum formæ à principijs ortæ diſcernuntur paulatim, donec ad formas fuerit deuentum. Aut ſpectatur ordo ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ nimirum cum finis rei proponitur, & natura quaſi deliberat & ordinat ea quæ ad finem ſpectant. Porrò quæ nobis & naturæ æque ſunt nota, ſunt ea uniuerſalia exiſtimanda, quæ nobis magis ſunt nota quam eorum particularia, Cuius generis ſunt omnia, quæ ui mentis ſine ſenſuum miniſterio agnoſcimus, quæ quia ſenſus latent Græcis ΚΕΚΡΥΜΜΕΝΑ nominantur, quia ſine inductione ſciuntur. ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, quia in mente quaſi innatæ ΚΟΙΝΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ uocantur, ex quibus demonſtrationes extruuntur omnium firmiſsimæ & nobiliſsimæ. His ita explicatis reuertamur eò unde digreſsi ſumus.

Demonſtratio itaque ΤΕΚΜΙΡΗΩΔΗΣ quæ & ΑΛΥΤΟΣ dicitur, fit per ea quæ ΣΥΜΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙ nobis ſunt nota, naturæ reſolutionis quidem ordine priora. Compoſitionis uero poſteriora, ut ſi queratur an Sphericæ figuræ ſit luna. Hic nihil ex prioribus demonſtrare poſſumus, ſed ex

posterioribus omnino concludendum erit, nimirum ex illuminationibus lunæ, quæ insequuntur formam eius & dependent ab ipsa: Vnde probamus lunam esse sphericam, quod est primum & causa illuminationum. Quoniam autem uidemus ipsam bis singulis mensibus falcatam fieri bis in duo sectam, bis utrinq; gibbosam, semel suum plœnilunium habere, concludimus ex hoc sphericam esse. Si enim esset discus, totus eius discus collectim aut illuminaretur, aut non, sole ipsi occurrente. Quoniam autem sphærica est, solq; ipsa est altior, accidit semper partem ipsius ad solem conuersam illuminari, & hoc paulatim fieri quousq; ad diametrum ipsi oppositam, totum hemisphærium ipsum aspiciens illuminetur. Est igitur illuminatio indicium formæ ipsius, nec quia sic illuminetur sphærica est, sed quia sphærica, illuminationes ratiocinamur ex causa effectum. Verum quoniam natura primum, & causa, figura ipsa sphærica est nobis incerta, manifestæ autem illuminationes, utimur posteriore ut fidem faciamus de priore. Et quoniam insolubilia sunt talia signa, & coniecturæ, probationes ex ipsis factas demonstrationes uocamus, per secundam ut addit Philoponus mensuram demonstrationis. Atque hæc de demonstrandi Methodo dicta sufficiant.

DE DISPVTATIONE.

Tametsi

TAmetsi uera disputandi Methodus ex iis praeceptis, quae in Methodo probabili & demonstratiua praescripsimus, commode peti potest, tamen hoc loco quaedam quasi concertantium stratagemata adijcere placet, quibus admoneantur adolescentes, quomodo cogitationes suas instituant, & intra quas metas cohibere eas debeant, ne ut rixosae mulierculae sine delectu & iudicio uerbis contendant, quod cum fit neq; ipsi quicquā praeter garrulitatem inanem reportant, neq; de quaestionibus in certamen productis iudicium ferre possunt, quo fit ut sapere quidem sibi uideantur, sed rerum dulcißima ueritate amissa, errorum tenebris & ignorantia inuoluantur. Nec enim disputatio garrulitas muliebris esse debet, sed amica quaedam & placida confabulatio, Nam dialecticorum est ut inquit Plato ΠΡΑΟΤΕΡΟΝ ΔΙΑΛΕΓΕΣΘΑΙ, cuius finis ultimus esse debet ueritatis inquisitio, cui inuentae & quasi è tenebris emersae acquiescere debemus. Quod autem interdum disputatur de rebus quarum nulla est dissensio, hoc fit ideo, ut adolescentes adsuefiant ad defendendam & non oppugnandam ueritatem. Et ut tyrones militares in umbra se primum praeparant, ut postea cum res agenda est serio, sint instructiores & magis ad ictus tum inferendos, tum euitandos idonei: Ita studiosi in scholis disputationibus crebris se exercere

cere debent, ut postea ueritatis fortiores patroni esse possint, Sed omisso longiori exordio rem ipsam aggrediamur. In disputatione duo esse debent apparatus & conflictus seu concertatio. Apparatus consistit in noticia locorum in habitudine eorundem ad se inuicem, & in accommodatione ipsorum ad propositam questionem, quae tria tametsi in Dialecticis traduntur, tamen de duobus postremis hic pauca dicam, ac primum de habitudine locorum ad se inuicem, quae habitudo ex his regulis intelligi potest.

PRIMA REGVLA.

Cuicumq; definitio attribuitur, eidem omnia superiora directo ordine posita genera eorumq; differentiae genericae tribuuntur.

SECVNDA REGVLA.

Cuicumq; genus attribuitur, eidem omnia superiora directo ordine posita genera eorumq; differentiae genericae attribuuntur.

TERTIA REGVLA.

Cuicumq; species attribuitur, eidem genus, differentia, definitio, proprium, Inseparabile accidens attribui potest.

QVARTA REGVLA.

Cui

Cui proprium attribuitur, eidem ſpecies cum omnibus ſuperioribus, differentia et definitio attribuitur.

QVINTA REGVLA.

Cuicumq; differentia attribuitur, eidem genus & ſpecies attribui debent.

SEXTA REGVLA.

Cauſa effectum, & effectus cauſam ſequitur.

SEPTIMA REGVLA.

Partes ſequuntur totum, qui enim totum admittit partes negare non poteſt.

OCTAVA REGVLA.

Modo poſito ponitur & nomen principale, & contra.

NONA REGVLA.

Cuicumq; tribuuntur accidentia & actus, illud exiſtere neceſſe eſt ut ſubiectum.

DECIMA REGVLA.

Relatiuorum mutua eſt poſitio & illatio. Hæ decem regulæ continent apparatum, ſeu habitudinem locorum inter ſe, quatenus fere affirmandis queſtionibus adhiberi poſſunt.

Porró ſi queſtio neganda eſt deſpiciendum erit quid

quid aliquo affirmato uel negato negari poterit, qua de re sequentes regulæ obseruandæ sunt.

PRIMA.

Cui definitio adimitur, eidem species adimitur necessario.

SECVNDA.

Cui differentiæ & proprium adimuntur, de eodem & species denegabitur.

TERTIA.

Negatis genere, differentia, definitione, proprio & inseparabili accidente, negabitur & species.

QVARTA.

Negatis partibus, negabitur & totum.

QVINTA.

Negata causa, negantur effecta, & è contra.

SEXTA.

Negatis subiectis, denegabuntur adiacentia, actus, & accidentia omnia.

SEPTIMA.

Negato nomine principali, denegabitur & modus & è contra.

OCTAVA.

Sublato relatiuo, negabitur correlatiuum.

NONA.

Cui attribuitur genus certum, de eodem diuersa genera omnia eorumque differentiæ & species negabuntur.

DECIMA.

Cui species tribuitur certa, reliquæ negabuntur.

VNDECIMA.

Cui tribuitur unum contrarium, ab eodem reliquum remouetur. Vbi hanc locorum inter se habitudinem, de qua plura in Dialecticis præcipiuntur, studiosus intellexerit, facilis erit postea accommodatio, quæ omnino instituenda est quemadmodum præscriptum est in probabili Methodo, & pro diuersa habitudine loci ad partes questionis propositæ, erunt aliæ atq; aliæ formæ adhibendæ.

In conflictu seu concertatione cauendum est ne ictus inferentes, icti proprijs telis à bello discedamus, nullo prius uirtutis facto edito, quod ne fiat arma nostra debent nobis esse cognita, hoc est argumenta debent secundum normas Dialecticas deduci in disputationem, quorum uis & connexio in promptu debent esse, si ea aduersarius uel contempserit, uel improbauerit.

rit. Si contempserit, hoc est si connexionem reiecerit, in promptu ex locis & regulis consequentiarum ratio nexus esse debet. Si improbauerit quid, nouo quasi telo defendendum est, donec uel iuste uictus fueris, uel uictor ipse euaseris. Nec est unica uia adoriendi aduersarium. Vt enim in bellis alias aperto marte, alias ex insidijs hostem aggredimur, ita in disputatione alias aperto argumento aduersarij propositionem impugnabimus, alias ex insidijs. Hinc duplicem argumentandi ductum fecerunt, Vnum directum, Alterum obliquum. De utroq; in hunc modum scribit Rodolphus. Ductus est, inquit, duplex cuiq; rei probandæ, unus directus, ut cum proposito aliquo uelut recta uia colligemus id quod probare uolumus. Vt qui probare uelit sapientem esse diuitem dicat, Sapiens nullius indiget, Ergo sapiens est diues. Alius est ductus obliquus, ut cum accepto contradicente eius quod probare uolumus, colligimus ex eo aliquid quod falsum sit, unde regreßi docemus falsum id esse ex quo collectum est, idq; quia contradicens est eius quod intendimus probare. Consequens est istud ipsum esse uerum. Vt sapiens est diues, Si enim non sit diues sapiens, cupit aliquid, sed falsum est hoc, falsum igitur ex quo colligitur id, hoc est non esse diuitem sapientem. Verum igitur erit quod intendimus sapientem esse diuitem.

Non

Non sunt autem hæ argumentandi formæ, per omnes enim formas, quas exposuimus duci possunt, sed uiæ quædam colligendæ intentionis. Ex his Rodolphi uerbis facile & unde materia utriusq; ductus sit petenda, & quis sit utriusq; usus ostenditur.

DE COLLOCATIONE DIALECTICA.

QVæ hactenus dicta sunt pertinent ad eam disputationem, in qua certa themata proponuntur defendenda. Verum ubi cum disputantium neuter, quod probare, uel improbare uelit alter, nouit, alia ratio est nouaq; collocatio adhibenda. Et quia de hac collocatione multa præcepta apud Dialecticos extant quæ plurimum faciunt ad ordinem in Platone intelligendum, breuiter pauca præcepta colligam, idq; potissimum ex octauo libro Topicorum Aristotelis, Sine enim horum Aristotelicorum præceptorum intellectu, multæ ab imperitis effinguntur Platoni absurdæ opiniones. Neq; enim fieri potest ut Methodus collocationis Platonicæ intelligatur, ab ijs qui hanc doctrinam ignorant. Quoniam itaq; Dialogi constant interrogatione & responsione differentium, oportet utrumq; hoc est interrogantem & respondentem certa & peculiaria tenere præcepta. Interrogantis itaq; hæc sint præcepta.

Primum oportet illum in promptu habere necessarias propositiones, hoc est ex quibus id probari potest quod intenditur, ut sunt maiores et minores propositiones in Syllogismis, præter necessarias propositiones quatuor propositionum generibus instructus esse debet disputator. Aliæ enim Inductionis gratia ut detur Vniuersale. Aliæ amplificationis gratia, ut auctior sit oratio. Aliæ occultationis causa, ut occultetur conclusio. Aliæ perspicuitatis causa, ut nulla excusatio haberi poßit, adhibebuntur. De necessariarum propositionum collocatione hoc sciendū est, quod uel directè collocandæ sunt, uel per occultationem. Directè cum statim id quod uolumus concludimus. Vt si quæratur an fœlices sint Tyranni, hoc pacto interroges. Consistit ne fœlicitas in uirtute? an Tyranni uirtutem habent? Si aduersarius hic primam admittit negata altera, inferenda est conclusio. Ergo Tyranni non sunt fœlices. Et monet Aristoteles hoc loco ut recto ductu potius quàm obliquo utamur, nisi cum secus obtineri quod uolumus non potest. Deinde etiam monet quod necessariæ propositiones debent habere aliquid solidū & uere ΕΥΔΟΞΟΥ & probabile. Monet tertio ut conclusionem non interrogemus, sed ut ex conceßis conclusionem inferamus. Nam conclusio confecta, est ueluti parta uictoria. Hanc enim si quis interroget concedit uictoriam partā

aduersario. Quarto loco monet, ut ex interrogatione non Dialectica, faciamus Dialecticam, quam possumus affirmare, uel negare. Vt quis est homo, non est Dialectica interrogatio, sed sic, estne homo animal rationale an non? Cum enim hoc pacto interroges aduersarium idem ne an diuersum sentiat facile apparet. Quinto monet, ut de eadem re non sæpius interrogemus. De directa collocatione propositionum necessariarum hactenus, nunc de occultatione dicendum est. Non enim statim proponendæ sunt necessariæ ex quibus conclusio efficitur, sed occultandæ. Occultantur autem his fere modis. Primo, Si sursum ascendatur, hoc est si superiora genera, uel superiores theses sumantur, non ex quibus statim conficitur quod intenditur. Vt si questio esset an pietas principi sit necessaria non interrogemus primum de iusticia sed de habitu bono. Deinde de uirtute, Tertio de iusticia. Secundo si conclusiones sileantur, quibus necessariæ propositiones confirmantur. Plato ostensurus bonum, cupere, uirtutem non esse, propositiones has habuit. Alteram boni cupiditatem esse omnium, Alteram uirtutem non solum non omnium, sed paucißimorum. Vnde conclusio sequebatur, Itaq; boni cupiditatem & uirtutem idem non esse. Harum altera propositio syllogismo colligatur. Nonne quisquis malus est, uirtutem non habet? Nonne permulti

sunt mali? Hic omittatur conclusio, quæ est uirtutem permultos non habere, & construatur secunda propositio necessaria prius hoc pacto, nonne quisquis malum cupit, bonum non cupit? Et quisquis bonum cupit, is malum non cupit? Malum autem nemo cupit.

Hic etiam conclusio transiliatur quæ est, Bonum omnes cupere. Et quia iam habemus duorum syllogismorum concessas propositiones, habemus etiam eorundem conclusiones, quas cumulate inferre licet ubi oportunum uidetur. Breuiter hoc Aristotelis præceptum monet, ut concessis contenti non auide quod sequitur occupemus, propterea quod hoc iam ipso aduersario inuito, haberi potest. Huius præcepti exemplis plœnus est Socrates apud Platonem. Tertio si ordo propositionum permutetur, & commisceantur propositiones diuersorum syllogismorum hoc modo. Nonne is qui malus est uirtutem non habet? Nonne quisquis malum cupit bonum non cupit? Nonne mali permulti sunt? Nonne malum nemo cupit? Quarto, Si coniugata interrogando commutentur. Vt si probandum esset bonum uirum esse dignum laude, interroges. Ecquid bene agere esset laudandum. Sed huius loci enstasin, uide in loco coniugatorum apud Philippum. Quinto, Si ita interrogemus ut aduersarius non intelligat ex forma questionis, quid cupiamus nobis concedi. Si enim

inter-

interroges hoc modo. Nonne multi mali sunt? intelligit aduersarius te cupere affirmatiuam partem concedi. At si sic. Multi ne an pauci mali sunt? Ex questionis forma intelligi non potest, quid cupias concedi. Sexto. Si per similitudinem interrogetur, in qua latet uniuersale, ut potest ne ignis clare & sine fumo principio statim efflagrare? Ergo sine inuidia gloria subito enitescere non potest. Septimo. Si ipse interrogator interdum sibi ipsi resistat. Suspecti enim non habentur illi, qui æqui in disputando uidentur. Octauo. Si ea proponantur quæ usitata & trita sunt, in omniumq; ore uersantur, Authoritas enim omnibus causis & solet & debet ualere plurimum. Nono. Si necessariæ propositiones, ueluti non necessariæ interrogentur, dissimuletur, quam id quod intenditur, qui mos Socrati est famimiliaris. Decimo. Si similia per comparationem proponantur. Nonne quemadmodum multi indocti, multi pauperes, ita multi sunt mali? Quia semper pauciora sunt hominibus bona, mala plurima. Vndecimo. Si declinetur in latus & sursum & undecunq;. Hac enim ratione facilius obtinetur conclusio, ut si uolo sumere posterius, interrogo id quod est prius & econtra, ut si concedat Papista Christum morte sua satisfecisse pro peccato generis humani. Confiteatur necesse est homines iusticia operum gloriari non posse. Duodecimo.

Si ea in quibus est totius contentionis præsidium positum, non in principio statim proponantur. Vt enim firmißima præsidia non sunt statuenda in prima acie, sed rectius in nouißima collocantur. Ita in disputando diu occultanda sunt, in quibus plus uirium est. Decimo tertio & ultimo, Si producantur & amplificentur, interijcianturq; in argumentatione, ea omnia quæ nihil ad rem pertinere uidebantur. Hac enim ratione celatur & obscuratur res Socratico more.

Hactenus de ijs propositionibus, quæ occultandæ conclusionis gratia adhiberi solent dictũ est. Nunc de ijs propositionibus dicatur breuißime quæ ad amplificandum seu ΚΟΣΜΟΝ orationis pertinent. Certum est duas esse tantum propositiones necessarias unius conclusionis, quæ ui & pondere ualeant. Cæteras quæcunq; præter has accumulantur, multitudine & turba ualere. Cum igitur loco uniuersalis propositionis ponimus inductionem, & loco definitionis diuisionem, certum est nos orationem uberiorem & ornatiorem reddere. Estq; hoc Aristotelis præceptum, quod ΠΡΟΣ ΟΓΚΟΝ & ΚΟΣΜΟΝ orationis, hæc duo potißimum faciunt ΕΠΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, perspicuitatis gratia, seu ut Aristoteles inquit ΕΙΣ ΣΑΦΗΝΕΙΑΝ adhibebuntur, exempla & parabolæ quæ ad illustrandum & explanandum

dum non solum à Dialecticis, uerumetiam ab oratoribus & Poetis sæpißime adhibentur. Postremum assumentur propositiones præter necessarias inductionis gratia, nimirum ut uniuersale inductione exprimatur, sed inductione potius apud imperitos, syllogismo uero apud doctos & Dialecticos utendum est. Hactenus Methodus tradita est, qua instituatur disputator contra aduersarium, nunc pauca de re præcepta dentur. Vt quemadmodum aduersus astum respondentis munitus est consilijs disputator, ita sit ratione, cum se argumenti natura peruicax obiecerit. Est autem unamquamq; rem probandi principium duplex, Alterum propositæ rei definitio, Alterum axioma, quorum illo clarè res in sua natura & ambitu cernitur, hoc euidenter quare in ea aliquid sit, intelligitur, reliqui loci his duobus famulantur. Sit questio, An quisquam mala ut mala cupiat. Hic primum queratur axioma, uidelicet nemo uult esse infœlix. Hoc axioma fit maior, additur minor, Omnis qui cupit mala, uult esse infœlix. Hinc sequitur conclusio, neminem mala ut mala cupere. Hic si quisquam axioma negauerit, nemo cupit esse infœlix, nihil habemus quo iuuemus nos, quam definitiones rerum duarum, scilicet uerbi cupiendi & infœlicitatis, quibus ostensis nisi potest effici, ut recipiatur hæc sententia, uix potest quidquam adferri ad

probandum illustrius. Postquam nunc interrogator instructus est præceptis aduersus aduersarium, & rem in disputationem adductam, sequitur ut respondenti quoque præcepta ex eodem Aristotele præscribamus, sed id faciemus breuißime: Officium itaq; respondentis in his consistit: Primum diligenter attendat ex quibus aduersarius probare nititur conclusionem falsam, caueatque ne causas falsæ conclusionis, quæ sunt propositiones in syllogismo concedat, sed eas si omnino falsæ sint reijciat, si ex parte distinguat. Deinde ipsam collectionem totam animo intueatur, quæ, si Dialectica non fuerit, reijcienda est, & monstrandum uitium. Tertio contra aduersarij personam subinde orationem flectat. Quarto contemnat ea quæ ab aduersario tanquam necessaria adducta sunt. Sunt & exercitationis præcepta communia opponenti & respondenti præscripta ab Aristotele, quibus instructi esse debent disputaturi, quorum præcipua recitabo.

Primum assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputandum argumentorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Est autem conuertere, conuersa conclusione in contradictoriam uel contrariam, & assumpta altera propositionum alteram euertere, quod quomodo fiat paucis explicandum est. Si igitur syllogismus

mus conuertendus fuerit primæ figuræ, maior per tertiam euertetur, minor per ſecundam, Vt, ſi quia omne honeſtum laudandum eſt, & omnis uirtus honeſta, Ideo omnis uirtus laudanda. Siquidem uirtus quædam laudanda non ſit, ſiue omnis uirtus eſt honeſta, quoddam honeſtum non erit laudandum; ſiue Omne honeſtum eſt laudandum, quædam uirtus non erit honeſta. Sed & omne honeſtum laudandum eſt, & omnis uirtus honeſta, Stat igitur firma concluſio omnem uirtutem laudandam eſſe. Si Syllogiſmus conuertendus fuerit ſecundæ figuræ, minor euertetur per primam, & maior per tertiam figurã. Vt ſi quia nullum turpe amandum, & omnis uoluptas eſt amanda, ideo nulla uoluptas turpis eſt. Siquidem quædam uoluptas turpis, ſiue omnis uoluptas eſt amanda, quoddam turpe erit amandum. Siue nullum turpe amandum, quædam uoluptas non erit amanda, Sed turpe nullum amandum eſt, uoluptas autem omnis amanda non eſt. Ergo recte conuerſa concluſio eſt, quandam uoluptatem turpem eſſe. Si conuertendus ſyllogiſmus fuerit tertiæ figuræ, maior in prima & minor in ſecunda euertetur. Vt ſi quia Cryſtallus omnis lucidus eſt. Cryſtallus omnis lapis eſt, ideo quidam lapis lucidus eſt. Nam ſi lapis nullus eſt lucidus, ſiue Cryſtallus omnis lapis eſt, quidam Cryſtallus lucidus non erit. Siue Cryſtallus non lucidus

est Chrystallus quidam lapis non erit. Sed & omnis Chrystallus lucidus est, & omnis Chrystallus lapis. Stat igitur firma conclusio quendam lapidem lucidum esse. Itaq; in eadem re sex argumenta licet conficere. Tria cum sumitur conclusionis contradictorium, & rursus tria cum sumitur conclusionis contrarium. Nec ulla res potentior est ad eluciendum uerum, quam subito & tanquam uno circulo positas eadem in re collectiones cernere. Quare non immerito Aristoteles ΤΑ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΑ inter exercitij præcepta numerauit. Secundum præceptum est, ad omnem thesin, hoc est ad utramq; contradictionis partem argumenta spectare, unde fiet & simul in querendo & respondendo exercitatißimus, Sunt autem problematis cuiusq; duæ theses una affirmatiua, altera negatiua. Argumenta autem quæ sic per collationem ad utramq; questionis partem confirmandã adhibentur ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ dicuntur, ut quæ inuicem comparata thesibus, problematis accommodantur. Sic problema, Deus irascatur nec ne, Sit argumentum primum non irasci, quia si tam potens irascitur, perire mundum oporteat, postquam potentes qui sunt homines, cum incanduerint, late populantur omnia. Et huius ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΝ irasci Deum, quia urbes incendio totas hauserit subito, & mundum totum diluuio obruerit. Item non irasci, quia

commo-

commoueri non poßit. Et ΓΑΡΑΛΛΗΛΟΝ huius commoueri posse, quia & pœnitere & incendi & inflammari, & ira furere scriptura docet. Item non irasci quia rem tam fœdam, ne sapientes quidem in se admittant. Et ΓΑΡΑΛΛΗΛΟΝ ex eodem genere, irasci quia optimus quisque indigna maxime re, maxime commoueatur. Item non irasci quia credere non poßit, ledi se posse ab ullo. Et ΓΑΡΑΛΛΗΛΟΝ huius, irasci quia maiestatem suam summam apud homines à plerisque uiolari & minui uideat. Hic exercitatio talis est, ut siue cogere uelis alium disputando, siue ipse uim effugere plurimum habeat momenti.

Tertium præceptum est, ut ad ea quæ sæpißime incidunt problemata, argumentorum copia instructi simus.

Quartum, ad omnem disputationem tria adferamus, principia, hypotheses & normam communem argumenti struendi. Principium est lux mentis & oculus. Hypothesis est fundamentum rei & ipsa res communis norma argumentandi est syllogismus.

Quintum ut rerum primarum, quas maxime in uita iactari & disceptari uidemus definitiones teneamus, Vbi enim definitio rei tenetur, iactum est fundamentum ad omnem disputationem medicam, & sic de alijs.

Sextum.

Sextum, tenere oportet locos communes, per quos differere licet ad multa problematum genera, sæpe enim accidit ut ex uno loco communi, multas Hypotheses colligere liceat.

Septimum. Locus communis potius quam syllogismus memoriæ mandandus est.

Octauum. Deducere unam propositionem in plures, quod quomodo fiat Rodolphus in secundo de inuentione optime docuit.

Nonum. Ad uniuersi generis questionem, reuocare questionem positam. Nam ita ex una multas facere licebit. Ornatißimæ enim inquit Cicero orationes hæ sunt, quæ latißime uagantur, & à priuata & singulari controuersia, ad uniuersi generis uim explicandam se confert, ut hij qui audiunt natura & genere, & uniuersa re cognita de singulis statuere poßint.

Decimum. Res in disputationem propositas ad sua ΚΡΙΤΗΡΙΑ reuocare oportet. Sunt autem ΚΡΙΤΗΡΙΑ pro rerum natura uaria, & quatuor à Platone & Plutarcho numerantur. Nam earum rerum quæ acie mentis sola cernuntur & intelliguntur ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ est Ἡ ΝΟΗΣΙΣ, quæ est eius rei perceptio, quæ mente sola percipiuntur, hoc est cõmunium sententiarum, seu communium principiorum ΠΡΟΛΗΨΙΣ, quam non docemur, sed cognitam circumferi-

ferimus ac accommodamus problematis, quando in hæc uel illam partem feretur sententia, adhibita demonstrationis regula. Nam cum hæc ΝΟΗΣΙΣ sit lumen rationis ut Plato inquit, eadem perspicimus rerum ordinem & consequentiam, quæ quia plus acuminis requirit accedit Dialectica, quæ huius ordinis & consequentiæ facultatem iuuat. Huic ΚΡΙΤΗΡΙΩ totam moralem Philosophiam atque ipsam Dialecticam subijcio. Deinde earum rerum, quæ sub sensus cadunt & sensibus percipiuntur ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ est ΠΙΣΤΙΣ, seu ΔΟΞΑ, quo uniuersa quæ ΑΙΣΘΗΤΑ hoc est sub sensus cadentia appellantur, reuocanda sunt. Hoc ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΜΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΝ uniuersalem experientiam parit, Vnde uniuersale pronunciatum statuitur, ex quo postea de particularibus iudicandum est. Huic Physicam subijcio & cognatas artes. Hoc enim pronunciatum: Quicquid pulmonem habet spirat, non est notum per se, sed per inductionem, Vnde uniuersale collectum est. Atque ita de alijs in Physica & Medicina. Porrò inter hæc duo ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΝΟΗΣΙΝ & ΠΙΣΤΙΝ Plato tertium collocat nimirum ΔΙΑΝΟΙΑΝ, quod circa res Mathematicas uersatur, quæ partim mente, partim sensu percipiuntur. Nam ut Mathematica sine sensibus intelligi non possunt, ita sine

intelli-

intelligentia demonstrari nequeunt. Vnde ΔΙΑΝΟΙΑ talis estimatrix rerum est, quæ ex particulari siue uno siue pluribus, fert sententiam de communi pronunciato, ex quo rursus de omnibus particularibus eiusdem generis fit iudicium. Vt cum Mathematicus pingens circulum, ostendit in eo omnes lineas á centro ductas ad circumferentiam esse æquales, mox arripit discens commune pronunciatum, ex quo deinde fert sententiam, adhibita demonstrationis regula, de alijs particularibus circulis. Atque hæc causa est cur putantur demonstrationes Mathematicæ euidentiores esse, quàm AEthicæ, aut Physicæ: Quartum ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ est ΕΙΚΑΣΙΑ hoc est simulatio seu effictio. Versatur enim circa rerum fabricandarum imagines, ad quas respicit artifex dum opus extruit. Hæc ΚΡΙΤΗΡΙΑ memoriæ commendanda sunt, & singulæ res suis ΚΡΙΤΗΡΙΟΙΣ subijciendæ & per illa dijudicandæ sunt.

Plutarchus in Platonicis quæstionibus hæc ΚΡΙΤΗΡΙΑ recitat, quæ dicit nobis esse à Deo data ΝΟΥΝ ΜΕΝ ΤΩΝ ΝΟΗΤΩΝ, ΔΙΑΝΟΙΑΝ ΔΕ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ, ΠΙΣΤΙΣ ΔΕ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΩΝ, ΕΙΚΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΑ ΕΙΔΩΛΑ.

DE EXEGETICA METHODO.

CVm de exegetica Methodo dicturus sum uideo me operæprecium facturum, si hanc partem in quatuor membra distinxero, ut primum contineat formas interpretandi authores. Alterum, ea quæ fusius ab eloquentibus hominibus sunt exposita, ad Dialecticam breuitatem, & formas argumentationum Dialecticas certam rationem ac uiam reducendi præscribat. Tertium Methodum examinandi ea, quæ tradita sunt præscribat. Quartum membrorum Methodum ediscendi quæcunq; memoria digna uidebuntur, commonstret.

DE PRIMO MEMBRO.

RAtio interpretandi authores non simplex est, sed ut plures sunt interpretationum fines, ita & plures formæ sunt. Aut enim uerba spectantur & phrases & est interpretatio Grammatica, quæ consistit in uerborum & phrasium explicatione, Aut summa cura rerum est, & interpretatio est Dialectica. Dialectica enim ars arbitra & estimatrix rerum est, Aut accidentia uerborum & rerum spectantur, & est Rhetoricum interpretandi genus. Aut hæc omnia simul spectantur & interpretationis genus triuiale dicatur.

Hæc genera ita adhibenda sunt, ut prudens Interpres uiderit commodum fore suis auditoribus, & professio efflagitare uidetur. Magnæ illæ professiones Theologia, Mathematica, Iurisprudentia, Physica, AEthica, rerum potissimum curam habere debẽt, quas commode tractari doctissimi quique hac uia iudicant. Si generalis uniuersa declaratio, summaq; rei tractandæ comprehensio præcedat. Si hanc generalem comprehensionem, seu summam, sequatur specialis distributio partium. Si hanc comitetur membrorum explicatio, simplicium quidem per Methodum didascalicam. Compositorum uero per Methodum probabilem & demonstratiuam, Si confutentur illorum, qui contra sentiunt opiniones, Si denique ordo contexus optimus docendi Magister adhibeatur.

DE SECVNDO MEMBRO.

Hic omnium primum tenenda sunt orationum discrimina. Nam Dialectica alij orationis generi, aliud instrumentum genus adhibet. Est itaque omnis oratio uel expositio tantum, uel argumentatio, uel mixta expositione & argumentatione. Expositio est oratio quæ solum dicentis mentem explicat, nullo quo fides fiat adhibito. Argumentatio est oratio, per quam

is qui dicit fidem conatur efficere. Mixta est in qua partim exponuntur seu narrantur res, partim probantur. Si itaque oratio fuerit expositio tantum, Dialecticus quantumuis oratio longa fuerit uniuersam reuocabit ad sex quasi elementa detractis ornamentis, ut nuda appareat rei expositio. Sunt autem elementa hæc, Persona una pluresue, locus ubi gestum, & tempus quo gestum negocium sit, modus quidam gesti negocij. His sextum accedit causa gestorum. Quoniam autem hæc præcipua sunt capita, quæ expositionem perficiant, Dialecticus absolutam eam iudicabit, quæ constat ex his omnibus, Itemq; ex ijs quæ ad illa referuntur. Contra deficientem quæ alicuius illorum indiget. Prudentiæ est narrantis uidere, ubi omnia hæc membra adhiberi necesse est, & ubi non sunt adhibenda. Hæc elementa uersiculo tali memoriæ gratia complecti soleo.

Res, Persona, Locus, Tempus, Modus, AEtia narrant.

Atque hæc de examine expositionis sint dicta. Porrò in argumentatione maiores ingenij uires requiruntur, maior usus, maiorq; cura. Primum enim questio principalis inuenienda est si latet, Secundo argumenta sunt inquirenda. Tertio reddenda sunt argumenta inuenta suis locis & accommodanda questioni. Postremum iudicandum est de inuentis, idq; tum ex Dialecticis normis, quæ regant animum ne fallatur iudicium.

Quomodo autem inuenienda sit quæstio, docet Rodolphus in Secundo libro de Inuentione. In oratione enim habente aduersarium, ex contradictione altercantium nascitur quæstio. Vbi aduersarius ex aduerso non respondet, ut in continente oratione negocium, personæ, conatus, Hæc tria coniuncta monstrant quæstionem. De qua re Rodolphus præ alijs consulendus est, Postquam autem inuenta iam est quæstio, argumenta querenda & inuenienda sunt, qua in re præcipua Dialectici uirtus se prodit. Quocirca nunc præcepta subijcienda sunt de hac re, ut inquirentis laborem nonnihil minuamus, dulcior fit optimorum authorum lectio, quando uis nexusque rerum pœnitus peruidetur. In primis itaque hoc sciendum est, quod magni authores in splendidioribus scriptis, tametsi Dialecticam ut normam rerum intuentur: tamen ordinem illum ut liberiores negligunt sæpe, interdum à proposito non ordiuntur, neque concludunt, Assumptiones sæpe ad rationem probationemq; traducunt, ut difficillimum sit nonnunquam eorum argumentationes ad eum ordinem, qui naturalis & Dialecticus est reuocare. Verum si Dialecticus suo munere rite perfungi uelit, omnia illa retexet, & quæ quasi in campo amplißimo expatiantur, & disperguntur, in carceres Dialecticos includet, examinabit, approbabit, quod quomodo fiet breuiter explicans

plicandum est. Sit ergo hæc prima regula. Cum inuenerimus quæstionem, quicquid id est quod pro ratione positum est, si una propositio fuerit adhibendum est quæstioni, Enthimemaq; constituendum cuius antecedens erit ratio posita, consequens uero quæstionis propositio. Secunda. Si plures erunt propositiones, tum adhibendæ erunt altera alteri, uidendũq; an altera probetur per alteram. Tertia. Si altera probatur per alteram, quantum ad concludendam quæstionis propositionem attinet una est argumentatio, ordine tamen probandi plures. Quarta. Si non probatur altera propositio per alteram, sed unaquæq; probat per se quæstionem, plures erunt argumentationes. Quinta. Quod si nec altera alteram probat, uel erunt plures unius argumentationis propositiones (scilicet maior & minor) uel plurium propositionum probationes. Haud enim raro usu uenit probationes propositionum poni loco propositionum. Sunt autem propositiones quibus quæstio in hanc uel illam partem confirmatur. Sexta. Si fuerint unius argumentationis probationes, in qua maior uis est primo loco collocanda est, in qua minus uirium secundo & conclusio erit syllogistica. Septima. Si plurium propositionum fuerint probationes, singulæ probationes suis sunt propositionibus accõmodandæ, Atq; ita in Enthimematis uel syllogismi formam reuocandæ.

Octaua. Sæpe etiam hoc usu uenit questionem & probationem unius quasi propositionis formam obtinere, Sed Dialecticus hæc iudicabit & diuellet probationem à questione.

Nona. Fit sæpe quod argumenta quasi puncti notentur, quæ Dialecticus complebit, & uocabit in iudicium.

Decima. Vna sæpe propositio multa media continet, quibus questio aliqua est probanda, uerum illa retexet Dialecticus. Vbi autem adolescentes artis disserendi Studiosi hæc præcepta perceperint, debent etiam cognitas formas argumentationum habere, quibus oratores utuntur. Vnde non tantum iudicium formare in iudicandis aliorum scriptis discunt, uerumetiam quandam uiam ornatius argumentandi, ac argumenta illustrandi consequuntur. Quare breuiter potißimas oratoriarum argumentationum formas subijciam, quas postea ad regulas præscriptas examinare non erit difficile. Oratoriarum itaque argumentationum aliæ perfectæ sunt, aliæ imperfectæ, utrumq; genus in expressum & implicitum diuiditur. Perfecta & expressa argumentatio oratoribus ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ dicitur, & est syllogismus Cathegoricus constans quinque partibus, propositione maiore, ratione maioris una pluribusue, propositione minore eiusdem ratione una uel pluri-

pluribus, & conclusione, quæ sæpius omittitur, quia est propositio probanda. Sit questio An uirtus cuiquam hominum insita sit natura? Ad hanc questionem euertendam hoc usus est Epichiremate Aristoteles. Quæ nobis à natura tributa sunt, eorum primum facultates accepimus, postea uero officijs muneribusq; fungimur, idq; in sensibus cernitur. Neque enim ex eo quod aut aspeximus, aut audiuimus sensus accepimus. At cum iam eorum essemus compotes eis usi sumus, non cum usi essemus percepimus. At uero uirtutes accepimus postquam prius aliquid á nobis actum est, quod in cœteris quoque uidere est artibus. Quæ enim facienda sunt cum didicimus ea, tum cum agimus discimus maxime. Veluti homines tum architecti existunt maxime, cum ædificant. Moralis igitur uirtus non naturaliter nobis ingenita est, sed exercitijs comparatur. Hic primo loco ponitur maior, Secundo ratio maioris. Tertio minor, Quarto minoris ratio, Quinto conclusio. Hic Dialecticus primum inquiret propositiones necessarias maiorem & minorem, deinde ex illis & eorum probationibus noua argumenta constituet, quod quia in proposito argumento est facile omittam. Perfecta argumentatio sed implicita, similiter quinq; constat partibus. Verum quia medium hic occultatur implicita dicitur. Alia enim uerborum forma repetitur medium in

minori, ut oratio recipiat uarietatem. Quod in certum finem fertur aliqua prouidentia gubernatur. Nihil enim quod casu aut temeritate fertur aliquam destinatam metam spectat. At uniuersus hic mundus in certum scopum dirigitur, quem assequi laborat perpetuo. Quemadmodum uicissitudo temporum, ortus & occasus syderum, ordinatæ illæ orbium circumuolutiones ac pœnæ ingentium scelerum testantur. Relinquitur ergo hunc uniuersum orbem, quodam supremæ mentis consilio gubernari ac regi. Hæc est forma superiori similis, nisi quod hic & medius & maior terminus uarietate sermonis tegantur. Dialectici ergo est muneris, detracta uarietate rem nude proponere, & in iudicium uocare. Imperfecta argumentatio, seu ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ imperfectum est in quo aliqua harum quinq; partium desideratur, nunc enim maior, interdum eius probatio, nonnunquam minor, uel eius probatio abest. Quo autem plures desiderantur partes, eo est imperfectius ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ. Hic obiter admonendum duxi, sex modis conclusionem uariari. Nunc enim simpliciter concluditur, nũc per ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΝ. Nunc ΚΑΤΑ ΥΠΟΘΕΣΙΝ, nunc per contrarium, nunc per id quod conclusionem necessario sequitur. Interdum per schema aliquod Rhetoricum. Simpliciter concluditur cum Dialectico more concluditur, ut

quod nihil agit expers uirtutis eſt. Deus Epicureorum nihil agit. Ergo Deus Epicureorum expers uirtutis eſt. Hæc concluſio ſimpliciter illata per ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΝ hoc modo uariatur. Ergo numen Epicureorum nullis honeſtatis actionibus claret. Per hypotheſin ſic. Quicquid in certum finem fertur prouidentia gubernatur. Mundus in certum finem fertur. Ergo ſi mundus fertur in certum finem, prouidentia aliqua gubernari eum neceſſe eſt. Sed hac concludendi formula potiſsimum utuntur authores in longioribus & fuſius tractatis argumentis. Per contrarium concluditur, quando cum inficiatione contrarium concluſionis ponitur. Vt quicquid in certum finem fertur conſilio gubernatur, Mundus in certum finem fertur. Ergo mundus non fortuita temeritate, ut Epicurus ſomniat, nec Stoica quadam neceſsitate uoluitur. Per id quod concluſionem neceſſario conſequitur hoc modo. Quicquid in certum finem fertur conſilio gubernatur. At mundus in certum finem fertur. Ergo mundo præeſt numen quoddam mente & intellectu præditum. Per ſchema Rhetoricum ſic. Quod fertur in certum finem, conſilio gubernatur. Mundus in certum finem fertur, ergo tu inſane Epicure pugnas cum natura & negas hanc pulchritudinem conſilio aliquo gubernari? Ita per ſingula ſchemata fere concluſionem uariare licet,

idq; non tantum in syllogismo, sed etiam in alijs argumentandi formis. Nec parum iuuerit ad inuenienda & tractanda argumenta, in his sex concludendi formis se exercere. Vtuntur & Rhetores idq; sæpißime præpostero syllogismo seu Epichiremate, quale est illud Socraticum, firmiter sensum esse aliquem post hanc uitam mortuis statuo, Sic sapientißimi quiq; sibi persuaserunt, quorum sententiæ ueræ sunt & probandæ. Primo loco hic ponitur conclusio. Secundo minor. Tertio maior. In oratione Demosthenis secunda Olynthiaca, tale huius formæ exemplum habes. Si quis existimet Philippum uiolentia illa, qua loca, portus & huiusmodi inuadit imperium obtenturum esse, haud leuiter errat. Quando enim beneuolentia res constituuntur ac laborum socijs non desunt sua præmia, homines in officio retinentur. Verum cum malitiose & auare & uiolenter aliquis rem gerit, leue erratum omnia labefactat & dissoluit. Non est enim ô uiri Athenienses, quod existimetis quemquam, qui periurio, iniuria, & mendacio res gerit, firmum stabileq; habiturum regnũ. Quemadmodum enim in nauigijs alijsq; ædificijs accidit, quod si firma sint futura, firmamentum firmum habeant, quod si non habuerint, cito ruitura sunt. Sic etiam actionum principia & causas ueras & firmas esse oportet, id quod nequaquam in rebus quæ à Philippo

gerun-

geruntur perspicitur. Hic primo loco conclusio ponitur. Secundo antithesis maioris. Tertio minor. Quarto maior repetitur per attentionem. Quinto confirmatio maioris. Sexto loco minor ponitur. Est & hoc dignum obseruatione, syllogismos plures apud Oratores sibi mutuo implicari & intertexi, quod fit ubi duo uel plures syllogismi simul adhibentur ad idem probandum. In Tertio paradoxo Ciceronis, pulchrum huius rei exemplum extat, quod adscribam, & partes numeris distinguam. 1. Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se uno sua ponit omnia. 2. Cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendit ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilq; quod exploratum habeat permansurum sibi ne unum quidem diem, eum tu hominem terreto, si quem eris nactus istiusmodi mortis aut exilij minis. 3. Mihi uero quia quicquid acciderit in tam ingrata ciuitate, ne recusanti quidem euenerit non modo non repugnanti. 4. Quid enim ego laboraui, aut quid egi, aut in quo euigilauerunt curæ & cogitationes meæ? Siquidem nihil peperi tale nihil consecutus sum ut in eo statu essem, quem neque fortunæ temeritas, neque inimicorum labefactaret iniuria. Mortem ne mihi minitaris, ut omnino ab hominibus, an exilium ut ab improbis demigrandum sit. Mors terribilis est his, quorum cum

uita omnia extinguuntur, non his quorum laus emori non potest. Exilium autem terribile ijs, quibus quasi circumscriptus est habitandi locis, non his qui omnem orbem terrarum unam urbem esse ducunt. 5. Hæ miseriæ, hæ erumnæ præmunt omnes, qui te beatum, qui te florentem putas, tuæ libidines te torquent, tu dies noctesq; cruciaris, cui nec satis est quod est, & id ipsum quod habes ne non diuturnum sit futurum times, te conscientiæ Stimulant maleficiorum tuorum, te metus exanimat iudiciorum atq; legum, quocunq; aspexisti ut furiæ, sic tuæ tibi occurrunt iniuriæ, quæ te respirare non sinunt. 6. Quamobrem ut improbo, stulto & inerti nemini bene esse potest, Sic bonus uir & sapiens, & fortis miser esse non potest. Hæc Cicero, facilis erit resolutio cognitis propositionibus probandis, quæ sunt hæ duæ: Prior sapiens & bonus est beatus, & improbus est miser. Primo loco ponitur maior primæ, Secundo maior secundæ. Tertio loco minor primæ. Quarto eiusdem probatio amplificata per distributionem. Hoc loco meminisse oportet quemadmodum & Agricola monet, sæpe Oratores pro Vniuersalibus propositionibus ponere singulares, ut sic magis uulgi aures & animos oratio feriat. Dialecticus hic dixisset, Sapiens & probus totus aptus ex sese est, & in se uno sua ponit omnia,

Sed

Sed Cicero ſingularem quæ ex hac uidebatur ſequi, ponere maluit. Quinto loco pro minore ſecundæ quæ eſſet hæc. Stultus & improbus omnia in rebus fortunæ ponit, ponitur eiuſdem probatio per diſtributionem, Vbi etiam ſingulares propoſitiones, pro uniuerſalibus ponuntur. Sexto. Concluſio ſecundi Syllogiſmi primo loco. Primi uero ſecundo collocatur, & ambæ per collationem inferuntur. Hoc genus Epichirematum, quemadmodum & aliæ argumentorum formæ, ſæpe per ſubiectionem uariatur & exornatur. Eſt & forma argumentandi Oratoria, quæ collectio uocatur, hæc rationibus & expolitionibus conſtat, quæ in quinque partes diſtributa eſt, propoſitionem, rationem unam pluresue, rationis confirmationem, unam uel plures. Expolitionem unam pluresue. Propoſitio hoc loco eſt quæſtio probanda, Cum enim primo loco ponitur, propoſitio dicitur, cum concluditur, concluſio, Ratio, uel minor ſyllogiſmi erit, uel maior. Confirmatio erit præmiſſæ maioris uel minoris probatio. Expolitio ſchemate ornat & locupletat rationem, & interdum alicuius præmiſſæ uim habet, ſit tale exemplum. 1. Fugiendum eſt ocium. 2. Eſt enim turpis uocatio à rebus gerendis. 3. Mors eſt uiui hominis ſepultura, immo omnium malorum ſentina peßima, homines ab officio auocans. 4. Quod eſt totius Reipub:

perniciosißima pestis. Vbi enim otio indulgent magistratus, non potest nisi peßime administrari Respub: negliguntur leges, cessat cura ærarij publici, non fiunt iudicia, non corriguntur malefacta, contemnuntur studia, corruunt urbes. Breuiter uniuersa Respublica funditus euertitur. Vbi in ocio uiuit uulgus, ibi plane ex libidine uiuitur, uitia perpetrantur, cædes, rapinæ, latrocinia, donec ex otio tota Respub: euersa iacet, nemine opem supplici ferente: Contra uero optime ea constituta est Respub: ubi suo quisque officio fungitur: Magistratus curat obseruari leges, populus obtemperat, uigent honesta studia & moribus uiuitur optimis. 6. Quemadmodum enim ager si ociosus iacet, non solum nullum producit frugem utilem, sed præter tribulos & urendam filicem producit nihil. Sic fieri non poßit quin humanus animus uel præstantißimus ex ocio fiat peßimus. 7. Scipio Aphricanus uir prudentißimus ne unquam indulgeret ocio tantillum, maluit lapillos in ripis colligere, quam nihil agere. Apud Athenienses erat capitale ocium, cogebanturq; ciues ocij sui publicam reddere rationem. Apud Ouidium legis Egistum factum adulterum ex ocio. 8. Marci proinde Varronis sententia uidetur mihi in primis laudanda, qua docet nihil agendo homines discere male agere. In hac collectione primo loco ponitur propositio. 2. Ratio.

Confir-

3. Confirmatio. 4. Exornatio seu noua quædam argumentatio. 5. Alia exornatio, & argumentum à contrarijs. 6. Exornatio à simili. 7. Exornatio per historias & exempla. 8. Autoritates & ΧΡΕΙΑΙ.

Est & obseruanda enumeratio Rhetorica duplex, quam Dialectici inductionem uocant. Prima eius forma est, cum summam rei proponimus hoc modo. Tres sunt res quæ homines inuniuersum ad maleficia solent impellere Auaritia, Ambitus, & luxuria. Hic Roscius minime fuit auarus, nulla ambitus indicia in eo relucebant. Non potest igitur maleficium Roscio imputari. Alia forma à Dialectica inductione non differt, quare exempla omitto. Vtuntur & Oratores complexione, quæ est ut dicunt bicorne argumentum, uehemens sane argumentationis species, quæ utrinq; aduersarium sternit alterutrum siue firmauerit, siue negauerit. Demosthenes contra Eschynem hac usus est complexione. Sciuisti quod erat futurum, aut nesciuisti. Si Sciuisti in culpa es, quod non admonuisti. Si nesciuisti, cur nos ignorantiæ condemnas. Hæc quia semper constare debet, si erit firma ex contrarijs immediatis, facile reuocabitur ad duos syllogismos. Submißione utuntur etiam Oratores, in qua quis à se ipso petit rationem, quare unumquodq; dicatur. Vt Maiores nostri magnam Oratoriæ operam dare uoluerunt. 2. Quid

ita;

ita? quod recte intellexerunt ea studia omnium summe esse appetenda. 3. Cur id? quoniam per ea tanto plus alijs hominibus præstamus, quanto homines brutis. 4. Qui hoc? quod nihil habent ingenia in hominibus constans, nisi ea doctrina & arte excolantur. 5: At quid ita? Nam cum Oratorum præceptis quibuscunque rebus ordo detur, fit ut ingenia ad ordinem composita, nihil tumultuarum, nihil præceps, nihil confusum præruptum, hians, nihil intempestiuum producant. Primo loco hic ponitur propositio probanda. 2. Eius probatio. 3. Rationis confirmatio. 4. Confirmationis ratio. 5. Huius rationis probatio. Vnde facile est Dialectico quatuor Enthymemata constituere, eaq; ad syllogismorum normam exigere. Sunt & aliæ Oratorum argumentandi formæ, quas omitto, quia ex his quæ dicta sunt facile iudicari possunt. His itaq; argumentationum formis cognitis, & regulas quas supra tradidi, ubi accesserit lectio frequens, & Styli exercitium, facile erit Rhetorica argumenta ad suos fontes reuocare, atque questioni propositæ accommodare. Quomodo autem argumenta inuenta sint reddenda suis locis docet Rodolphus lib: 2. de Inuentione Capite 26. Vnde Studiosi ea quæ huc spectant, sumant. Quantum ad iudicium attinet ubi forma argumenti proposita fuerit; ars primum consulenda est, unde questio sumpta est. Deinde

inde uidendum an ex firmis aliquibus artis principijs, uel ex Hypothesibus conclusis ex principijs propositio probans sit sumpta. Si non fuerit inde sumpta, uidendum an aliquid absurdi sequatur si concedatur quæstio, & rursus si quid commodi. Deinde iudicandum est etiam an propositiones instituuntur iuxta Dialectices præcepta, quæ præcepta sunt uiæ iudicandæ, probandæ & improbandæ quæstionis.

DE TERTIO MEMBRO.

Postquam de formis interpretationis breuißime dictum est, ordo postulat, ut uia examinandi ea quæ tradita sunt, aperiatur. Constituatur ergo Triplex examen. Grammaticum, Dialecticum & Rhetoricum. Grammaticum rursus tripartitum esto. Vnum singularum dictionum. Alterum orationis seu constructionis. Postremum phraseos seu linguæ. In examine dictionis duplex adhibenda est consideratio, uocis nimirum & significationis. In uoce spectanda sunt omnia quæ Orthographiam, AEtymologiam & Prosodiam attingunt. In significatione utrum naturalis sit significatio, uel non naturalis, utrum unum pluraue ex æquo significet. Et si non fuerit naturalis explicanda est ratio deflexionis. In orationis, seu constructionis examine, tantum duæ uoces coniungendæ erunt

paula-

paulatim, donec tota Oratio complebitur, & quærenda est singularum connexionum ratio. In phraseos examine coniungendæ sunt tot uoces, quot ad integrum sensum requiruntur, ac primum uis phraseos & usus explicandus est. Deinde conferenda est phrasis Græca cum Latina, utraque cum patria. Hoc triplex examen ita adhibendum iudicio, ut non eadem præcepta quotidie repetãtur, sed ut singulis mensibus uniuersæ Grammatices examen absolui poßit. Ac utilißimum iudicarem si Pedotribæ singulis septimanis pueris, qui paululum in Grammatica promouerunt, orationem aliquam uariandam, iuxta Erasmi præscripta proponerent.

Dialecticum examen duplex est. Vnum præceptorum artis, quæ eo ordine examinanda sunt quo traduntur. Alterum est cum Dialectica alijs rebus seu artibus adhibetur arbitra, ubi examen instituendum est iuxta præscriptum superiorum Methodorum.

Rhetoricum examen, quod est uerborum & rerum, petendum est ex Methodo Rhetorica, de qua ubi prius dixero de quarto membro, præcepta tradam.

DE QVARTO MEMBRO.

CVm ipsa ars Dialectica rerum ordinem contemplatur & seriem, nulla erit uia facilior ediscen-

di, quam si eundem ordinem sequaris. Puer igitur uolens aliquid ediscere. Primum omnium rem bene intelligat. Deinde partes rei numeret, primum maiores, Deinde minores. Tertio loco ordinem partium diligenter inspiciat. Quarto animaduertat exornationes rerum. Hoc ubi fecerit puer, plus quam dimidiam laboris partem se absoluisse sciat, qui contra faciunt se miserè citra magnam frugem torquent. Postquam autem hoc præscriptum sequutus fuerit puer, in rebus cognoscendis, accingat se ad ediscendum iuxta dispositionis ordinem. Oratio Iunonis ad AEolum in primo AEneidos sit nobis exemplum, ut in facilioribus uia monstrata, in difficilioribus quoque spes sit.

AEole (namq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere uentos)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor
Illum in Italiam portans, uictosque penates.
Incute uim uentis submersasq; obrue puppes:
Aut age diuersas, & disijce corpora ponto.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ
Quarum, quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio ungam stabili, propriamq; Dicabo
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat: & puchra faciet te prole parentem.

Hos undecim uersiculos primum intelligat puer,

ut poßit rem comprehensione quadam summaria complecti. Deinde partes numeret, quæ sunt quatuor. Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, partiumq; locos obseruet. Tertio loco ordinem primum recondat in mentem, quod est facile, cum sit hic naturalis ordo seruatus. Primo enim loco Exordium. 2. Narratio. 3. Propositio. 4. Confirmatio collocatur.

Postremo loco attendat exornationes, quæ hic sunt ferè nullæ, preter propositionis repetitionem & uehementiam. Hoc ubi sciet puer, primum ediscat duos primos uersus, in quibus absoluitur exordium, prima orationis pars. Deinde duos proximos tertiū & quartum, continentes narrationem, quæ est secunda orationis pars. Tertio ediscat quintū & sextum uersus continentes propositionem tertiam orationis partem. Vltimo loco ediscat reliquos quinq;, qui ad confirmationē quartam orationis partem spectant. Hanc uiam sequantur pueri in omnibus alijs scriptis. Verum maturiores, quibus est maior rerum cura quam uerborum, illas maiores partes obseruēt, & experientur se nullo alio artis memoratiuæ adminiculo indigere. Si fuerit prolixior, partes uel numeris uel literis notentur, & postea tanquam depositum repetatur à singulis literis quod illis erat commendatum. Iuuat & hoc in primis memoriam, si quotidie aliquid ediscas, & illud mox sequenti die à te ipso reposcas.

DE METHODO RHETORICA.

PErsequi Vniuersam Methodum Rhetoricam nimis longum esset, quare de Methodo singularum partium Orationis Rhetoricæ pauca quædam præcepta colligã. Sunt autem Orationis Rhetoricæ partes. Exordium, Narratio, Diuisio seu Propositio, Confirmatio, Confutatio & Peroratio. Quantum autem ad totius orationis corpus attinet is seruabitur ordo partium, quem enumeratio posita monstrat. Iste enim ordo naturalis est, Interdum tamen hic ordo mutatur. Cum causæ neceßitas mutationem efflagitare uidetur.

DE METHODO EXORDII.

OMne exordium ex quatuor maxime componi uidetur. Expositione, ratione, redditione & Comprobatione. Expositio hoc loco est oratio, quæ cum ab aliquo eorum locorum, qui ad inuentionem pertinent inueniatur, aut docilem aut beneuolum, aut attentum facit auditorem. Ratio est oratio accommodata expositioni, per quam id quod expositum est, facile confirmatur, & totius rei aperta propositio. Comprobatio est redditionis causa, quæ quidem rem totam manifestius tangit. Verum hic scire oportet, quod autores

interdum non sunt contenti una expositione, nec una ratione, redditione & Comprobatione, sed interdum plures adhibent. Vt autem hæc uniuersa res clarius intelligatur, Exordium Ciceronis pro Marco Marcello subiungam, partesq; enumeratas, ostendam.

1. Diuturni silentij patres conscripti, quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia finem hodiernus dies attulit, idemq; initium qua uellem quæque sentirem meo pristino more dicendi. 2. Tantam enim magnitudinem, tam inusitatam inauditamq; clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium, modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac pene diuinam tacitus præterire nullo modo possum. Marco enim Marcello uobis patres conscripti Reipub: redditio, non solum illius, sed etiam uocem meam & autoritatē uobis & Reipub: conseruatam & restitutam puto. 3. Dolebam enim patres conscripti, & uehementer angebar cum uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo ac imitatore studiorum nostrorum, atque laborum quasi quodam socio á me & comite distracto. 4. Ergo & mihi & pristinæ uitæ consuetudinem Cæsar interclusam aperuisti, & his om-

nibus bene de Repub: ſperandum, quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. 5. Intellectum enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, & paulo ante in omnibus cum M. Marcellum Senatui Reipub: conceßiſti, commemoratis præſertim offenſionibus, te autoritatẽ huius ordinis, dignitatemq; Reipub: tuis uel doloribus, uel ſuſpicionibus anteferre. Hic primo loco ponitur Expoſitio ſenſu quidẽ multiplex, Compoſitione orationis omnino ſimplex. 2. Ponuntur rationes expoſitionis. 3. Adijciuntur rationes, quibus uerecundiam & dolorẽ ſilentij fuiſſe cauſam oſtendit. 4. Loco ſequitur redditio, expoſitioni & primæ rationi accommodatior, & totius cauſæ, in qua de laudibus agitur Cæſaris apertißima expoſitio. 5. Loco ſequitur redditionis Comprobatio. Hanc Methodũ obſeruat Cicero etiam in alijs exordijs, ſed ſæpe membra aureo uerborum flumine ita obruuntur, ut uix niſi ualde attentis appareant. Porró præter hæc quæ ad partes Exordiorum pertinent, alia quatuor quæ ad materiam & formam ſpectant conſideranda ſunt. 1. Exordium monſtret finem, cuius gratia oratio habeatur. 2. Ducenda ſunt exordia non ex his quæ cauſam confirmant, aut rem de qua quæritur, ſed ex iis, quæ circa res perſonaſq; poſita ſunt. 3. Exordia debent eſſe breuia perſpicua & accommodata cauſæ. 4. Exordium ita perfici debet, ut initio narrationis cohæreat.

METHODVS NARRATIONIS.

IN narratione quinque sunt obseruanda. Primum quæ narrationis elementa. 2 Quæ formæ. 3. Quotuplex ordo. 4. Quæ optimæ narrationis uirtutes. 5. Quæ destruendæ falsæ narrationis uia. De elementis narrationis supra in secundo membro Methodi Exegeticæ dictum est.

DE FORMIS NARRATIONIS.

NArrationum alia est absoluta, alia deficiens. De qua distinctione supra dictum est. Secunda diuisio. Narrationum alia est Poetica, quæ habet expositionem fictam, Alia historica, quæ habet expositionem rerum uetustam. Alia politica uel Oratoria, qua oratores utuntur. Tertia diuisio, Alia simplex, cum nihil adhibetur quo fides fiat auditori. Alia argumentosa, cum singularum rerum quæ narrantur, confirmationes adijciuntur,

DE ORDINE NARRATIONIS.

DVplex est narrandi ordo. Naturalis cum rerum gestarum seriem, & tempora sequimur. Hic histo-

historijs & ciuili narrationi accommodatior est. Alius superiori contrarius est, cum à posterioribus ad priora ascendimus, Estque hic ordo Poetis familiarior.

DE VIRTVTIBVS NARRATIONIS.

RHetores tres bonæ narrationis uirtutes numerant. 1. Vt sit aperta. 2. Vt sit breuis. 3. Vt sit probabilis narratio. Extrema duo semper habere debet Narratio, Medium in genere demonstratiuo, & suasorio interdum locum non habet. Sæpe enim altius petenda narratio, & dilatanda per antecedentia, coniuncta & consequentia, quemadmodum Erasmus monet in posteriori Commentario Copiarum.

Deinde & hæc bonæ narrationis uirtus esse debet, ut fini exordij, & initio propositionis seu diuisionis extremis cohæreat.

DE VIA DESTRVENDAE NARRATIONIS FALSAE.

DEstructurus narrationem, elementa supra enumerata inspicito, eaq; quæ illis adiuncta sunt, quorum si unum uel impoßibile, uel falsum ostenderis, narratio euersa est.

METHODVS DIVISIONIS SEV PROPOSITIONIS.

IN diuisione, hoc est oratione per quam quibus de rebus dicturi sumus breuiter exponimus, quatuor obseruanda sunt. Primum unde colligenda sit diuisio. Deinde genera diuisionis. Tum modus diuisionis, postremo partium diuisionis.

DE COLLIGENDA DIVISIONE.

QVia narratio continua probationis propositio est, ex narratione certa colligenda est sententia, quæ est probanda. Nam Rhetores narrationi diuisionem subijciunt, quæ eorum de quibus dicturi sunt propositio est. Vt in oratione pro lege Manilia hæc diuisio colligitur ex narratione: Primum mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine. Tum de imperatore eligendo, esse dicendum.

DE GENERIBVS DIVISIONIS.

ALia diuisio fit per seiunctionem, qua sic exponimus quid nobis conuenit cum aduersario, ut quid in controuersia sit seiungatur hoc modo. Cultum

Deo præstandum esse conuenit nobis cum Papistis, sed an sit colendus humanis ritibus in controuersia est. Alia per distributionem, qua exponimus quibus de rebus dicturi sumus, qualis est illa quam modo adduxi ex Cicerone.

DE MODO DIVISIONIS.

HIc obseruandum est, tria esse, quæ debeat habere laudanda diuisio, breuitatem, absolutionem & paucitatem. Breuitas facit ut nullum nisi necessarium uerbum assumatur. Absolutio ut omnia quæ in causam incidunt genera complectatur. Paucitas ut genera solum rerum, de quibus dicturi sumus ponantur, quæ genera suis locis inter dicendum sunt arte diuidenda, quemadmodum præscriptum est in Methodo diuisiua. Breuitas rursus iuuat memoriam auditorum, placetq; summis Oratoribus, ut quatuor membra non excedat. Deinde & hoc obseruandum est, quod oporteat ita in omni genere diuidere, ut ex unoquoq; diuisionis membro, uel ipse finis orationis, uel quæ finem consequantur palam appareant, uel ex omnibus diuisionis partibus quod intendimus concludatur, nisi hoc impediat diuersarum rerum concursus in eadem oratione.

DE ORDINE PARTIUM DIVISIONIS.

SI membra diuisionis fontibus discreta sunt, nihil refert quo ordine collocentur. Verum si ad eundem finem membra diuisionis pertinent, generalia prioribus locis sunt collocanda, id quod semper obseruasse Ciceronem monet Trapezontius. Breuiter uel consequentiæ rerum, uel temporis ordo obseruandus est.

METHODUS CONFIRMATIONIS.

RE proposita, loci dialectici consulendi sunt, quemadmodum in probabili Methodo fusius explicatum est. Deinde delectus habendus est, ut ea quæ plus uirium habēt, præcipue notentur. Tertia cura est dispositionis argumentorum, in qua dispositione hic ordo placet Oratoribus. Vt primo & ultimo loco collocentur firmiora, in medio quæ numero potius quam pondere ualeant. Deinde prudentia adhibenda est, ut ita argumenta distribuantur, ut ab uno ad aliud facilis sit transitus, quo ipsa oratio continuis quasi neruis cohæreat. Vtile & hoc interdum fuerit facta diuisione & initio tractationis membrorum, singulis membris congeriem quandam rationum subiungere per enumerationem, & postea easdem rationes, ut in enumeratione

propo-

propositæ fuerint pertractare, quemadmodum Cicero in oratione pro lege Manilia fecit. At ubi non placet exponere hanc argumentorum congeriem, licebit ordine unam principalem rationem post aliam pertractare, ita tamen ut firmiores in prima & extrema collocentur acie, ut supra monui.

METHODVS CONFVTATIONIS.

IVstæ confutationis quatuor sunt partes, Propositio, Sublatio, Opposita propositio, Solutio. Propositio est sublationis pollicitatio. Sublatio est ipsa aduersariorum propositio. Opposita propositio est solutionis pollicitatio. Solutio est confirmatio ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΕΩΣ. Erasmus tale exemplum dedit. 1. Nec me clam est quid callidissimus senex calumnietur. 2. Non debuisse me contra pactionem decedere. 3. Verum id quam friuolum sit, non est difficile ostendere. 4. Ridicule enim mihi pactionem allegat, quam ipse prior soluit. Numerus ostendit membra confutationis. Est & hoc in confutatione obseruatu dignum, quod monet Trapezontius solutionem debere fieri uel per uiolationem seu uniuersionem, uel per inficiationem, uel per instantiam, uel per uiolentiam & instantiam simul.

Metho-

METHODVS PERORATIONIS.

IVsta Peroratio constat tribus partibus. Repetitione principalium argumentationum, Amplificatione & affectibus. Exempla paßim in orationibus Ciceronis occurrunt.

SECVNDVS.

ECCLESIASTES SIVE METHODVS CONCIONATORIA AVTORE NICOLAO HEMMINGIO.

PRÆFATIO IN LIBRVM SECVNDVM.

Rtificem omnem instructum esse oportet præceptis, quorum admonitione regatur & mens & manus in agendo. Nam tametsi sæpe accidit rudes artium aliquid simile artificibus facere: tamen & certius & expeditius agit artifex, ut qui causas cur ita agat cernat, ac ΕΙΔΕΑΝ quandam operis apud animum constituat, antequam manum operi adhibeat. Huc facit quod sagax natu-

Ratio propositionis

ta ad

ra ad operis cuiusq; absolutionem requi-
rat ΔΥΝΑΜΙΝ, ΕΞΙΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ, ΕΡ-
ΓΟΝ. ΔΥΝΑΜΙΣ enim facit, ut assue-
fieri possit. ΕΞΙΣ præceptis gubernatur,
& crebris actionibus absoluitur. ΕΝΕΡ-
ΓΕΙΑ regitur habitu, unde quartum emer
git opus, hoc est ΤΟ ΕΡΓΟΝ. Ad eun-
dem modũ qui Theologus futurus est,
instructus esse debet præceptis mõstran-
tibus certam rationem tradendi & di-
scendi dogmata, quorum usus mentem
& uitam in pietate conseruet. Longe e-
nim falluntur illi, qui ista intollerabili
contumelia sacrum Dei uerbum afficiũt,
quasi citra omnem rationem & ordinem
in eo omnia misceantur. Cum tamen in
omnibus rebus à Deo conditis admira-
bilem quandã œconomiam & ordinem
conspiciant. Siue enim sursum oculos
tollant, siue deorsum despiciant, omnia
uident ornatissima, quicquid est confusi-
onis & attaxiæ, id totum ex malitia &
peruicatia diaboli & hominum proue-
nisse certum est. Quare ut in omnibus
rebus à Deo conditis ordinem uidemus
pul-

pulcherrimum, ita etiam in sacra Theologia eundem esse nequaquam dubitandum est, quem qui obseruat, multo celerius ad frugem perueniet, quam qui confuse omnia miscet & confundit. Porrò hæc ordinis obseruandi ratio, aptissima Metaphora Methodus dicitur. Quemadmodum enim qui uiam certissimam sequitur, facilius peruenit quo uult, quã is qui per aquas, montes, saltus, præcipitia, magno ac difficili labore eodem contendit. Sicueluti in reliquis scientijs, ita & in Theologia citius peritiã consequetur qui Methodum tenet, quam qui magno labore citra ordinis rationem in lectione Bibliorum defatigatur, ut interim taceam huiuscemodi labori maximũ fastidium coniunctum esse. Cum contra amans ordinis, summa cum uoluptate idem faciat. Hinc est quod non inepte ueteres definiãt Methodum certam tradendarum rerum rationem & uiam, qua celerrime ad peritiam deueniatur.

Quapropter constitui Methodum Theologicam conscribere, in qua ratio-

nem & interpretandi ſcripturam, & formandi ſacras conciones complectar, quorum prius faciet, ut facilius alios interpretes intelligamus, & ipſi interpretandi formas teneamus, quas ſequi utile erit. Poſterius uero, ut citra garrulitatẽ, dextrè & copioſe de re propoſita diſſerere in cœtu Eccleſiaſtico ualeamus.

Verum priuſquã ad has partes explicandas accedam, operæprecium fore iudico, paucis uniuerſæ ſcripturæ Eccleſię diuiſiones quaſdam recenſere, ut cum partes ſcripturæ obſeruentur facilius, tum uſus ſingularum partium in interpretandi formis ac concionibus conſpiciatur apertius.

DIVISIO SACRAE
SCRIPTVRAE.

Diuiſio ſacræ ſcripturæ alia ab alijs autoribus traditur, neque id abſurdum cuiquam uideri debet. Nam & earundem rerum interdum plures ſunt differentiæ, pro quarum diuerſitate diſcrimina diuiſionum ſumi poſſunt, & authores diuiſionum formas conſtituere tales conſueuerunt, quæ ſuo propoſito potiſſi-

mum seruire uidentur. Quare cum uariæ diuidatur scriptura, ordine recitabo præcipuas scripturæ diuisiones, & earum usum subijciam, quo conspiciatur huius uarietatis utilitas.

DIVISIO PRIMA.

VVlgatißima scripturæ diuisio hæc est, quod in uetus & nouum instrumenta diuidatur, quæ coniuncta Græca appellatione Biblia nominantur, idq; ΚΑΤΑ ἘΞΟΧΗΝ, siue Antonomasian. Hæc Biblia ideo instrumenta dicuntur, quia sunt organa quædam per quæ diuina uoluntas, seu uerbum Dei nobis adfertur & innotescit. Epitheta uetus & nouum à circumstantijs temporum desumpta sunt. Vetus quidem quod prius erat tempore, Nouum uero quod posterius. Verum si quis à fœderum diuersitate hoc discrimen desumptum existimat, non magnopere refert, prior tamen ratio uerior est & accommodatior. Cæterum qui ueteris & noui Testamenti appellationes libris accommodant, ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΣ uoce Testamenti utuntur.

SVBDIVISIO.

VEtus instrumentum à Iudæis dicitur esrim ueorba idq; à numero librorũ, Nam 24. indubitatæ

autoritatis recipiunt libros, quos in quatuor partes, siue classes digerunt. Quarum prima ab illis Thora id est lex seu doctrina dicitur & continet libros quinq;, nimirum Genesin, Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomion, quos simul Græci ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΝ nominant. Secunda pars ab his reschonim nebijm, id est Prophetæ priores, & hæc pars quatuor libris nimirum. Iosue, Iudicum, Samuelis, & Regum absoluitur.

Tertia pars est acharonim nebijm, id est Prophetarum posteriorum, & continet quatuor libros Esaiam, Ieremiam, Ezechielem & librum duodecim Prophetarum, quos minores appellant, ut sunt Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Baruch, Sophonias, Hageus, Zacharias, Malachias. Quarta pars est chetubim, id est scriptorum Hagiographorum, & continet undecim libros Paralipomena, Psalterium, Prouerbia Salomonis, Iob, Ruth, Ecclesiasten, Threnos, Ieremiæ, Canticum Canticorū, Esther, Daniel, Esdram & Nehemiam, quorum postremi duo pro uno reputantur. Atque ita habemus libros ueteris instrumenti indubitatæ autoritatis 24. in quatuor classes digestos. Cæterum præter hos libros habent ΑΠΟΚΡΥΦΑ, ut uocant id est secreta seu abscondita, ideo sic dicta, quia non producebantur in lucem ad confirmanda dogmata.

mata. Huius generis sunt Iesus Syrach, Iudit, Tobias, libri Machabeorum, Sapientia Salomonis, Baruch, Ieremiæ scriba. Atq; hæc ueteris instrumenti iuxta Hebræos & Grecos diuisio est. Nouum autem instrumentum diuiditur in quatuor partes. Prima continet 4. Euangelistas. Secunda Acta Apostolica. Tertia uiginti unam Epistolas Apostolorum. Pauli 14. Ioannis 3. Petri 2. Iacobi unam & Iudæ unam. Quarta pars, Apocalypsin Ioannis. Porrò omnes hi noui instrumenti libri in Canone sunt præter Epistolas, secundam Petri, secundam & tertiam Iohannis, & Epistolas Iacobi & Iudæ cum Apocalypsi, Nonnulli etiam Epistolam ad Hebræos extra Canonem ponunt. Iam pauca adijcienda uidentur de usu memoratæ distinctionis. Parum enim prodest accurate distinguere, nisi quid inde capias utilitatis animaduertas. Prodest igitur Primum hæc distinctio, ad recte iudicandum de sacrorum uoluminum autoritate. Omnes enim ueteris & noui instrumenti libri indubitatæ sunt fidei, adeoque ualent ad confirmanda dogmata, præter ea quæ dixi appellari ΑΠΟΚΡΥΦΑ, quæ quidem cum fructu legi possunt, sed in disputationibus de dogmatibus non sunt adhibenda. Soli enim illi libri indubitatæ sunt autoritatis, qui Mosi, Prophetis, Euangelistis, Apostolis uerè tribuuntur. Quare cum de autoribus Apocriphorum

rum dubitauit primitiua & purior Ecclesia, recte reijciuntur, quando aduersus scripta Prophetica & Apostolica producuntur ab aduersarijs. Est & alia utilitas huius distinctionis. Prodest enim ordinem librorum habere certum, ut studiosi partiri poßint lectionem Bibliorum in certa tempora, prout commodum ipsis ad libros sacros discendos uideatur.

Tertia utilitas est, ut ratio certa haberi poßit (siue concioneris, siue in scholis sacra scripta interpreteris) citandi siue allegandi testimonia scripturæ, ut locus testimonij quasi digito monstretur, nominato autore scripti, & capite libri.

SECVNDA DIVISIO.

Scholastici Theologi cum ueteris tum noui instrumenti libros secant in legales, Historicos, Sapientiales & Propheticos, ut ueteris instrumenti Legales, sint quinq; Mosi libri. Historici libri Iosue, Iudicum, Ruth, libri Regum quatuor, Iob, Machabeorum libri duo. Sapientiales Psalterium, Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus. Prophetici 17. Prophetæ supra enumerati. Ad hunc quoq; modum, ut magis illorum inscitia appareat, noui instrumenti libros diuidunt, ut legales sint quatuor Euangelistarum libri, Historialis sit liber Actorum Apostolorum,

lorum, Sapientiales sunt Epistolæ Apostolorum 21. Propheticalis sit Apocalypsis Ioannis. Hæc diuisio nullo colore excusari potest. Est enim prorsus absurda, quatenus libris ab ipsis accommodatur, Verum si rebus accommodarent hanc suam subtilem diuisionem, quemadmodum ueteres fecisse existimo, tolcranda forte esset, Sed quia manifeste falsa est prout libris accommodatur, nolo in re aperta longiorem confutationē instituere.

Porró usus huius diuisionis prout rebus accommodatur fortaßis hic esse poterit, ut discentes inter legendum, prudenter inter historias, leges & Prophetias & sapienter dicta discernant.

TERTIA DIVISIO.

VNiuersa scriptura, si res subiectas consideres, commodißime diuiditur in historiam & doctrinam, quæ duo diligens lector studiose quæret in sacrorum librorum lectione. Est autem historia duplex, uetus & noua. Vetus quidem continet historias omnes inde usq; à principio creationis rerum, usq; ad conceptionem Domini, seu initium Euangelicæ historiæ. Hæc historia orditur (ut dixi) quidem à prima rerum conditione, & continuatur usq; ad Cyri monarchiam. Postea sequuntur hebdomadæ Danielis, usq; ad Christum occisum. Porrò annorum computationem in hos uersiculos

culos memoriæ gratia redegi, quos subijciam.

M. D. C. L. V. I. post Adam mundus inundat.
Post undas ad Abram, ducent nonaginta duoq;.
Exodus hunc sequitur quingentos quinq; per annos.
Exodus ad Babylon, nongent decemq; recenset
Post Babel ad Christũ, D. & L. tribus X. datur unus.

Hos annos si coniungas, habebis ter mille nongentos & quadraginta quatuor annos à conditione rerum usq; ad Christum exhibitum, quem numerum his uersibus complecti soleo.

Ter mille & nongent, quater X. duo bis numerantur.
Christus adest nobis, gloria uita salus.

Porrò noua historia ab Euangelistis describitur, hæc de conceptione, natiuitate, circumcisione, oblatione, exilio, disputatione, baptismo, ieiunio, tentatione, doctrina, miraculis, morte, resurrexione & ascensione Christi in cœlum, Item de donatione Spiritus sancti in die Pentecostes, & de Ecclesia primitiua & eius persecutionibus instituitur. Ad hæc enim capita noua historia reuocabitur. Atque hactenus de historia.

Doctrina spargitur per omnes libros ueteris & noui instrumenti, & diuiditur in doctrinam rerum & signorum. Rerum deinde doctrina in legem & Euangelium, Signorum doctrina continet ceremonias & Sacramenta, de quibus copiosius non est hic dicendi locus.

Verum

Verum usus huius distinctionis non est simplex. Historia enim sacra, speculum uitæ Christianæ esse debet. Nam continet plurima ueræ pietatis, confeßionis, fidei, tolerantiæ, uocationis &c. exempla, recenset præmia & pœnas obedientiæ & inobedientiæ erga Deum, plurima testimonia de Deo continet.

Doctrinæ uero distinctio, facit ne temere cum Papistis legem & Euangelium confundamus, qui Euangelium nouam legem somniant, sed falluntur. Non enim aliud docent Prophetæ & Apostoli, quam Moses, tametsi in modo tradendi maxima est diuersitas. Moses etenim doctrinam à Deo & patribus tanquam per manus traditam scriptis commendat, quæ perfectum Dei cultum continet, Sed obscurior est Prophetis, Prophetæ Mosis sunt interpretes. Nam quod Moses quasi aphorismis quibusdam notat, Prophetæ integris concionibus explicant. Sed quia quod Prophetæ prædixerunt, id Apostoli corãm uiderunt, facti sunt Apostoli clariores adhuc, Mosis & Prophetarum interpretes. Hoc discrimen qui obseruat, maiori cum fructu Mosis, Prophetarum & Apostolorum scripta leget. Quo autem loco sint habendi Apostolorum discipuli, & alij sancti scripturarum interpretes, dicam infra, ubi de formis interpretandi agetur.

QVARTA DIVISIO.

EST & alia diuisio à Græcis tradita minime prætereunda. Verbum enim Dei salutem hominibus adferens, diuiditur in ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΝ, ΓΝΩΣΤΙΚΟΝ & ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.

Ad ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΝ pertinent hortationes, consolationes, minæ, obiurgationes, quæ omnia sunt incitamenta quædam ad uerbum audiendum, amplectendum eiq; obtemperandum. ΓΝΩΣΤΙΚΟΝ cognitionis pars est, quæ cultus Dei, legis, Euangelij & Sacramentorum scientiam continet, cuius Epithome est ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ. Postrema pars ad actionem pertinet. Nam cognitionem sequi oportet obedientiam cordis & uitæ innocentiam, fides enim ut Paulus inquit debet esse ΑΝΥΠΟΚΡΙΤΟΣ & efficax per charitatem. Hæc diuisio eò pertinet, ut sacræ scripturæ usum scias, hoc est ut hortanti obtemperes, docenti credas, & secundum ea quæ credis agas. Dignus enim (quemadmodum Agapethus inquit) Deo is est, qui nihil indignum Deo agit, sed sentit quidem quæ Dei sunt, loquitur uerò quæ sentit, & facit quæ loquitur.

DE FORMIS ENARRATIONVM.

DIcturus de enarrationum formis, quatuor ordine expediam, quibus præsidijs instructus esse debeat

beat futurus utilis interpres, quæ ſint enarrationum cauſæ, quæ interpretandi genera, quiſque commentariorum uſus.

PRAESIDIA INTERPRETIS.

Quod utilis interpres inſtructus eſſe debeat liberali doctrina, & potiſsimum cognitione artium dicendi, nemo eſt qui dubitare poteſt. Quare ad alia quædam præſidia, quibus cauetur ne interpres á pietate aberret, me conferam. In myſterijs itaq; ſacris tractandis, quadruplex potiſsimũ cura illi incumbit, qui ſe ab errore liberum, & ab Hæreticorum impoſturis ſecurum eſſe cupit. Prima ſit cura, quærere Deum uoluntatemq; ipſius in ſcriptura cum timore & humilitate, ut ipſum uere agnoſcat in Domino noſtro Ieſu Chriſto. Altera ſit cura, ſacrum Dei uerbum pro regula habere. Hæc cura coniuncta cum ſuperiore faciet ut ſine arrogantia & ΦΙΛΟΝΕΙΚΙΑ in ſcriptura uerſeris, & ne ſtulta temeritate efferaris, ſed potius implores eius opem humiliter, quem in ſcripturis quæris fideliter. Facit & hæc altera cura, ne ſis ſollicitus de illis quæ non ſunt uerbo Domini prodita. Contentus enim eſſe debes ea luce, quam Dominus ſequendam monſtrauit. Tertia ſit cura, ut diligens accedat ſcripturarum colla-

collatio, ut appareat Mosis, Prophetarum, Christi & Apostolorum consensus, utq; in speciem pugnantes sententiæ, per collationem reconcilientur, diligenter obseruatis locorum circumstantijs. Hæc cura facit, ne temere arripias unam aliquam scripturæ sententiam ad aliam oppugnandam, Vnde omnium Hæreticorum sectas ortas esse non est dubium, quod ut fiat apertius exemplo declarandum est. Arrius audit filium dicentem: Pater maior me est, hanc sententiam arripit, & ad expugnandam Christi diuinitatem accingitur. Contra Manichæus, ut humanitatem Christi tollat arripit dictum Pauli 1. Cor: 15. ubi Christus dicitur secundus Adam, de cœlo cœlestis. Rursus sunt qui diuinitatem agnoscunt & humanitatem fatentur, sed duplicem personam in Christo faciunt ΛΟΓΟΝ & filium uirginis. Osiander quia scriptum est, Iehoua est iusticia nostra, Iustificationem soli naturæ diuinæ adiudicat, quasi humanitas prorsus nihil faceret ad salutis beneficium. Stancharus contra, quia promißionis uerbum est de semine mulieris, & Paulus dicit Ihesum Christum hominem mediatorem, subtrahit diuinitati redemptionis beneficium, & soli humanitati attribuit. Hic si adfuisset timor Domini & uera humilitas, & abfuisset ΦΙΛΟΝΕΙΚΙΑ & superbia, facile ex collatione scripturarum de hisce mysterijs iudicassent.

Quinta

Quarta sit cura omnem interpretationem ad ΑΝΑ-ΛΟΓΙΑΝ fidei referre, à qua si discrepat interpretatio, falsa iudicabitur. Contra si cum ea conuenit, etiamsi interdum á scopo & mente autoris erratur, tamen extra salutis periculum id fieri sciendum est. Sed quid est interpretationem ad ΑΝΑΛΟΓΙΑΝ fidei reuocare? Est eam ita instituere, ut respondeat fidei primis axiomatis, utq; ex illis quasi extructa esse uideatur. Illa enim secundum ΑΝΑΛΟΓΙΑΝ fieri dicuntur, quæ ex comparatione ad aliud fiũt, seu quando alia ex aliorum comparatione formantur. Vnde enim Paulus iubeat ut Prophetia, hoc est interpretatio scripturæ debeat esse Analoga fidei, uult ut interpres respiciat ad religionis prima axiomata, quæ clara & perspicua sunt de lege & promißionibus Euangelij, cum quibus omnis interpretatio conformari debebit. Quare Papistæ in huius dicti (si uis ad uitam ingredi serua mandata) explicatione, ab Analogia fidei discedunt, dum salutem per opera propria homines consequi, ex isto dicto concludunt. Pugnat enim hæc interpretatio cum claris ac perspicuis axiomatis, qualia sunt: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item Agnus Dei tollit peccata mundi. Item, Si ex lege est iusticia, Christus frustra est mortuus. Atq; in hunc modum semper mens interpretis intenta esse debet in prima nostræ religionis axio-

axiomata, à quibus non patietur se auelli ulla Sophistica. Nam qui hanc ΑΝΑΛΟΓΙΑΝ, fidei, interpreti à Paulo commendatam contemnit, & aliunde petit contra fidei regulam interpretationem, is sciat se pœnas diuinitus luiturum. Sicut enim olim sub ueteri Testamento ab igne altaris perpetuo tollendus erat ignis, quo sacrificia cremarentur, ita à perpetuo Dei uerbo pendebit omnis scripturarum interpretatio. Et quemadmodum Nadab & Abiu turribulis suis ignem alienum imponentes, quod illis præceptum non erat, à Domino puniti sunt. Ita Hæretici rationis figmenta & Philosophicas fraudes pro uera religione ingerentes, supplicio digni existimandi sunt. Atque hæc monuisse de præsidijs interpreti necessarijs satis est, Nunc quod secundo loco propositum est exequar.

INTERPRETATIONIS CAVSAE.

IN præfatione locorum Philippi Melanchtonis quatuor interpretationum causæ recitantur, Quarum prima est, ut intelligatur genus sermonis. Nam auditores siue lectores non ubiq; intelligunt phrases alienæ linguæ, imo doctißimi interdum homines plurimum in hac palestra desudant. Plerumque enim contingit, ut oratio reddita alienæ linguæ uerbis, respondentibus

quidem

quidem in significatione, non tamen in utraq; lingua eundem retineant sensum, idq; propter Dialecti, seu phraseos uarietatem. Ne igitur hic fallamur incauti, opus est sæpe perito interprete.

Secunda causa est iudicatio ordinis rerum. Nam qui non tractacionis ordinem animaduertit, cum sæpe hallucinari certum est, ut qui ex Paulo citant contra iusticiam fidei hoc dictum: Non auditores legis, sed factores iustificabuntur. Hic si tractacionis ordinem obseruassent, uidissent eo loco minime concionatum fuisse de iusticia operum, uidelicet quod homines operibus iusti constituantur coram Deo, cum ibi Paulus instituat huius opinionis contra doctrinam fidei confutationem. Opus est ergo interprete, qui ordinem & ordinis partes dextrè monstrare poterit, cuius rei utilitas maior est, quam ut paucis uerbis indicari poßit. Tertia causa esse debet testimonium ueræ interpretationis. Nam cum auditores animaduertunt interpretationes ex uerbo Dei peti & uident consensum uerbi Dei & purioris Ecclesiæ cum interpretatione, magis amant doctrinam & auidius discunt. Quarta causa, est confutatio falsarum opinionum, ne Hæreticorum uenenis discentes inficiantur. Hæ causæ satis magnæ sunt, propter quas Deus uult in Scholis & in templis ministrium uerbi conseruari.

INTERPRETANDI GENERA.

TAmetsi ex ijs quæ dixi de causis interpretationum, utcunq; intelligi possunt interpretandi genera, tamen quia prodest ea distincta habere, uolo de ijs quam possum maxime perspicue dicere, quemadmodum superius pollicitus sum. Quadruplicem itaq; formam enarrandi sacra animaduerti legens uariorum scriptorum commentaria.

GRAMMATICVM INTERPRETANDI GENVS.

QVidam parum solliciti de tractationis Methodo, uoces tantum & phrases familiari & clariori modo explicant, quod interpretandi genus, quia constat Grammatica quadam exegesi uocetur Grammaticum. Hoc genus secuti sunt Athanasius, Theophilactus, Ambrosius & multi alij. Est profectó laude dignum, quod tanti uiri, qui copiose & eleganter disputationes longas ac orationes de singulis instituere potuissent, tamen se ad Grammaticos dimiserunt, Sciuerunt enim inde ueram sententiam petendam esse. Porró huius generis interpres liberali doctrina instructus esse debet. Primum enim ipsum habere oportet cognitionem eius linguæ, qua usus est scripti autor, nisi

malit

malit alienis quam suis oculis uidere. Et si non conceditur absoluta cognitio, tantam tamen esse oportet peritiam, ut linguas illas tres inter se conferre poßit, Hebræam, Græcam & Latinam. Nam his tribus linguis opus est interpreti Theologo, quarum collationem plus prodesse animaduertit studiosus, quam magnorum hominum prolixia commentaria. Deinde ut dextre explicet, quod recte intelligit, necessaria est Dialectica, quæ sæpe grammatico interpreti manus auxiliatrices porrigit. Iuuabitur etiam non parum Commentarijs de copia, unde discet uarias eiusdem sententiæ reddendæ formas.

DIALECTICVM INTERPRETANDI GENVS.

ALij cum uident in omnibus rebus ordinem primas tenere partes, Methodum tractationisq; ordinem quærunt ac monstrant, ostendunt quæstiones, argumenta, collationem, ad certa capita seu locos communes, tanquam consultationes ipsas hypotheses reuocant breuiter. Hæc cura huius generis interpreti potissima est, ut omnia aperte & distincte proponantur ac declarentur. Verum quoniam hoc genus in Scholis utilißimum est, breuiter ostendam uiam, quam tuto interpres in hoc genere sequi poterit, quod ut fiat apertius totam rem in quatuor Canones includam.

CANON PRIMVS.

IN principio prælectionis alicuius ſacri ſcripti, omnium primum de doctrinæ genere dicat oportet, idq; hoc ordine (ut mihi uidetur) fieri poteſt commodè. Primum, quale ſit doctrinæ genus explicet, unde in commendationem delabi poteſt. Secundo, autoritas oſtendatur. Tertio, quæ ſit certitudo & unde petenda, ſignetur. Quarto, quæ neceßitas. Quinto, quæ utilitas & fructus proueniat inde ad auditores monſtretur. Hæc quinq; capita in principio alicuius libri ſacri utiliter explicantur meo quidem iudicio, nec improbo ſi his uel alij adijciat, uel aliqua ſubtrahat, modo ne auditores fallat, qui cum diſcunt Methodum imitationis etiam auide quærunt.

CANON SECVNDVS.

VBi autem iuxta primum hunc Canonem generatim dictum eſt de doctrinæ genere, commode fit deſcenſus ad hypotheſin, hoc eſt, ad particulare ſcriptũ quod explicandum proponitur, in quo loco hæc neceſſario ei qui Dialecticum interpretandi genus ſequitur, dicenda ſunt. Primum quis qualiſq; ſit ſcripti author, unde autoritas ſcripti dependet. Secundo quæ fuerit ſcribendi occaſio, cuius obſeruatio ad intelligendum tractationis ordinem facit. Tertio quis ſit ſtatus, ſeu quæ-

quæstio principalis, una ne an plures, unde de genere causæ iudicabitur, & totus scripti conatus hoc est finis & scopus ultimus deprehendetur. Quarto quæ sit præsentis scripti Methodus seu (quod idem est) quis sit tractationis ordo, qui nisi teneatur, parum aut nihil profuerit docentis labor.

CANON TERTIVS.

IN omnibus scriptis Propheticis & Apostolicis diligenter obseruandum est, quod dum docent sæpe dilabuntur in monitiones, reprehensiones, laudationes, minas, Consolationes &c. quibus accommodant doctrinam auditoribus, eosq; extimulant ad doctrinam suscipiendam, hoc qui non attendunt, tractationis ordinem obseruare nec possunt ipsi, nec alijs uiam recte monstrare. Sed de hoc canone plura dicam infra, ubi agetur de tractatione copiosa locorum communium.

CANON QVARTVS.

EXplicatio singulorũ capitum commode fieri potest hoc ordine. Primo loco in summariam quandam comprehensionem totum caput contrahatur, quod dextrè nemo nisi Dialecticæ peritus facere potest. Nam quæ speciatim & per partes dicta sunt, ad genera & tota reuocabit, quæ accessoria sunt abscindet. Non re-

rum omnia argumenta adhibebit, sed summa rerum contentus erit, detractis omnibus quæ amplificationis, aut diductionis rerum causa addita sunt. Secundo ordinem capitis ostendat monstrando quomodo cum præcedentibus (si aliquid præcessit) cohæreat, partes maiores signet, & quomodo consequuntur admoneat. Tertio loco sequatur exegesis textus, notentur loci communes, ut ad usum omnia conuerti possint. Sed inuentionis locorum ratio tradetur infra, ubi de locis concionatorijs agetur, nunc sufficit quid factu opus sit breuiter ostendisse.

ORATORIVM INTERPRETANDI GENVS.

EST & Oratorium interpretandi genus in templis & scholis utilissimum, in quo maxima quæque ingenia se exercuerunt, ut Basilius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Augustinus, & multi alij Græci & Latini. Hi enim quæstiones singulas fusiori oratione explicant, Rhetorum more, qua de re rursum dicendum ubi ad locorum communium tractationem uentum fuerit.

MIXTVM INTERPRETANDI GENVS.

Mixtum

MIxtum interpretandi genus est cum interpres uel superiora omnia miscet, uel quædam ex ipsis coniungit, quod non pauci nostro seculo magno cum fructu faciunt, in quorum numero facile princeps est Philippus Melanchton, hunc sequuntur præclarißimi uiri Bucerus, Caluinus, Brentius & alij multi.

COMMENTARIORVM VSVS.

MVlti abutuntur commentarijs, dum perpetuo in illis desudant, parum aut nihil textum Biblicum morantes, qui perinde faciunt atq; is qui aliquo profecturus, in itinere perpetuo morandum constituit. Sunt enim commentaria instar Statuarum Mercurialium. Nam quemadmodum hæ collocantur, ut monstrent uiatoribus rectum iter ne aberrent. Sic commentaria manu ducent lectorem inexercitatum, quibus non perpetuo utetur sed quemadmodum uiator Statuis Mercurialibus. Has enim non aspicit uiator ubi uiam iteratis crebris profectionibus pernouit. Hic primum admonetur interpres sui muneris, nimirum ut cogitet se debere uiam monstrare auditoribus eamq; expeditißimam, & non impedire properantes. Deinde & hinc patet quo in loco habendi sunt discipuli Apostolorum & eorum successores scripturarum interpretes. Hij

enim omnes sequendi sunt quatenus habent præeuntem scripturam Propheticam & Apostolicam, at si quando ab hac aberrant, agnoscamus nostram communem in lapsum facilitatem, & precibus sollicite Deum precemur, ne sinat nos in pernitiosos errores prolabi.

RATIO FORMANDI SACRAS CONCIONES.

Methodus concionatoria est certa uia ac ratio, monstrans rationẽ sacras conciones formandi. Et quoniam ea quæ necessario in Ecclesia proponenda sunt, non sunt unius generis, nec una forma tradi possunt, perutile fuerit primum concionum genera, deinde rationem qua singula cum fructu tractari poßint ostendere, ut futuris sanctißimi ministerij uerbi (quo nullum est augustius, nullum sanctius) ministris, præscripta sit quædam compendiaria ratio formandarum concionum, quam ipsi usu & exercitatione confirmatam præceptis Dialecticorum & Rhetorum augere poterunt. Non noua fingo præcepta, sed communes Dialecticorum & Rhetorum regulas ad certam materiam accommodo, & usum Doctorum hominum, qnos concionantes audiui, præceptis astringo ut facilior sit imitatio, quæ profecto parum erit firma nisi præceptis iuuetur, quemadmodum supra in præfatione dictum est.

Genera

GENERA CONCIONVM.

EST itaq; duplex concionandi genus. Vnum Didascalicon. Alterum paræneticum. Didascalicon quidem est simplicium locorum, eorumq; tum personarum, tum rerum & coniunctorum locorũ Thesium & Hypothesium.

Paræneticum uero Triplex est. Suasorium, obiurgatorium & consolatorium. Potest autem hæc diuersitas Concionum probari, Primum à diuersitate auditorum, quibus concio accommodabitur. Nam aut rudes sunt prorsus & sunt docendi, quo primum genus pertinet, aut non sunt rudes, sed uel pusillanimes & sunt consolationibus erigendi, uel pigri & sunt stimulis incitandi, uel sunt contemptores, & sunt minis castigandi. Ad hos quadruplices auditores omnes conciones Christi diriguntur, Alias enim docet ignaros cupientes discere, alias consolatur & erigit pusillanimes, Nunc tardiores inhortatur, interdum prophanos minis territat. Exempla paßim in Euangelica historia obuia sunt. Deinde idem comprobatur ab usu scripturæ Sanctæ. Nam 2. Timo: 3. sic scribit Paulus: Omnis scriptura diuinitus inspirata & utilis ad doctrinam, ad redargutionem ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iusticia, ut integer sit Dei homo ad omne

opus bonum apparatus. Hic quadruplex usus scripturæ indicatur, idque quatuor uocibus quæ sunt: ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ, ΕΛΕΓΧΟΣ, ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ, ΠΑΙΔΕΙΑ. Didascalia primo genere nempe Didascalico tractanda est. ΕΛΕΓΧΩΣ obiurgationem habet. ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ est cum lapsus erigitur & stabilitur, quod consolationibus fieri manifestum est. ΠΑΙΔΕΙΑ puerorum est institutio, cuius potißima pars ad recta & honesta suadere, & ab iniquis & turpibus dissuadere. Conuenit itaq; nostra distinctio cum auditorum uarietate, Christi exemplo & Pauli traditione. Verum quoniam auditores in publicis cœtibus mixti sunt, fit ut Prophetæ, Christus, Apostoli, atq; adeo omnes pij ministri uerbi plerumq; ex doctrina extruant consolationes, Suasiones & obiurgationes, quas uis doctrinæ quasi adiunctas habet, quemadmodum superius dixi fieri in Prophetarum & Apostolorum scriptis, quorum exempla pios ministros decet sequi in formandis concionibus. Nec ideo nostra distinctio est improbanda, ut quæ ad rerum tradendarum naturam pertinet, docetq; quæ sit ratio obseruanda in concionibus formandis, tametsi interdum ea quæ nominaui tanquam accessoria digreßionis schemate accommodantur, quod qui non obseruant, nec poterunt suas recte formare, nec aliorum conciones iudicare, memoriaq;

moriaq; tenere. Quare concionum genera distinguantur, & quæ adduntur recte extruantur.

DE GENERE DIDASCALICO.

Didascalica concio est cuius finis est ignorantem docere auditorem. In hoc concionis genere pius concionator totos neruos intendet, ut ipse prius rem docendam exacte cognitam habeat, Deinde ut eiusdem plœnam OEconomiam formet apud sese, tum eam explicet plana & populari oratione, habita ratione non suæ laudis ob eloquentiam, sed potius gloriæ Dei promouendæ, & captus præsentium auditorum, quod si fecerit sperare potest ut auditor non amplius fluctuet opinionibus, sed doctrinæ ueræ & perspicuæ acquiescat.

Quoniam autem Didascalica concio duplex est, quemadmodum supra in diuisione admonui, nimirum simplex siue simplicium locorum, & coniuncta siue coniunctorum locorum, postulat docendi ratio, ut primo loco de Didascalica simplici dicatur. Sed quoniam Didascalica simplici nunc personæ, nunc res tractantur, de personarum tractatione primum dicendum uidetur.

DE DIDASCALICA SIMPLICI PERSONARVM.

DVplex est personarum tractatio, una paradigmatica seu exemplaris, Altera epidictica seu demonstratiua. Nam si factum aliquod personæ proponitur paradigma est, at si tota persona describitur ΕΠΙΔΕΙΞΙΣ & demonstratio personæ existit.

DE PARADIGMATICA TRACTATIONE PERSONARVM.

CVm itaque proponitur persona aliqua ex sacris Historijs, cuius tota uita non describitur, sed factum personæ aliquod producitur, idq; uel doctrinæ, uel imitationis, uel admonitionis gratia, paradigmatica erit tractatio. Hoc modo Paulus Romanis & Galatis proponit Abrahamum. Hoc modo Epistola ad Hebræos Cap: 11. magnum Prophetarum ac Regum cathalogum recensuit, Abrahami facto fidei doctrina & natura docetur, imitatio commendatur, uocationis exercitia firmantur, & ueræ pietatis fructus & opera. Pœnitentia Manaßis, docet lapsos recipi, imitationis causa utiliter proponitur, admonet de misericordia Dei tam immanē Ecclesiæ persecutorem ac tam impurum idololatram, ex mæra sua bonitate in gratiam recipientis. Verum hic occurrendum est ijs, qui sæpe Sanctorum exemplis abutuntur. Sunt enim qui scelera sanctorum imitari malunt

malunt quam uirtutes, & se sanctorum exemplis defen-
dunt. Sunt etiam qui ex factis sanctorum personalibus
& extra ordinarijs mandatis, male extruunt speciem
facti, & tanquam legem uniuersalem commendant. Illi
responsione digni non sunt. Hij admonitione in uiam
reuocandi erunt. Tenere enim eos oportet discrimen,
inter mandata seu præcepta pietatis communia & per-
sonalia, quæ tantum uel unum populum, uel unum ho-
minem attingunt. Hebræi iußi sunt ut spoliarent AE-
gytios. Abraham ex mandato Dei filium in monte
Moria, mactare in holocaustum parat. Hæc persona-
lia facta in specie non accommodanda erant, sed in ge-
nere tantum. Nam ab utroque exemplo discenda est
obedientia erga Deum, in ijs quæ à nobis suo uerbo re-
quirit. In hac quoq; personarum exemplari tractatione
notum est Papistas & præcipue Monachos periculose
errasse, qui nescio quos fictitios sanctulos in concioni-
bus proposuerunt, eosq; per totam uitam adeo inculpa-
te uixisse finxerunt, quod nunquam uel in minimo im-
pegerint. Huiusmodi ficta personarum descriptio, ma-
gis ad desperationem quam ædificationem conscientiæ
luctantis cum magnitudine peccati & iræ Dei facit.
Proponantur igitur uera exempla, ficta relinquantur
Poetis, & non ab ijs tractentur, qui œconomi mysterio-
rum Dei à D. Paulo appellantur. Sacra scriptura &

uera historia suppeditet exempla, qualia sunt Abrahæ, Iob, Ioseph, Manasse, Magdalenæ, Latronis conuersi & similium. Ex huiusmodi enim non solum docere possumus auditores ueram pietatem, uerumetiam formam recte uiuendi iuxta uocationis rationem. Meminerit itaq; pius Ecclesiastes exempla utilia pietati proferre, & non ea quæ ad desperationem facere uidentur. Nunc tempus est ut quæ dicta sunt claro paradigmate declaremus. Et quia nullum Abrahami exemplo illustrius esse potest, illud examinandum proponam.

Paulus inquit: Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iusticiam. Hic Paulus exemplum Abrahæ potißimum doctrinæ gratia producit, & inde eruit non solum firmam iusticiæ doctrinam, uerumetiam naturam fidei, & qualis uitæ sanctimonia credentis personæ esse debeat, extruit. Ad hunc modum discamus ex imitatione Pauli duo obseruare in exemplis, factum uidelicet in se, deinde circumstantias personæ & facti. Factum in se docet iusticiam ueram fide in promißiones Dei constare. Circumstantiæ personæ & facti de plurimis rebus admonent. Primum quod circumcisio non necessario requiratur ad iustificationem. Est enim Abraham ante circumcisionem iustificatus, sed postea addita est circumcisio tanquam sigillum iusticiæ, quæ est ex fide. Secundo profeßio uitæ Abrahæ ante

iustifi-

iustificationem, testatur eum nullis mœritis proprijs aut præparantibus operibus à Deo receptum, sed sola bonitate Dei. Tertio quod iusticia fidei ad omnes promiscue pertineat, hoc Abrahamico exemplo indicatur. Est enim fide iustificatus Abraham antequam ullis notis externis discreti sunt homines. Ex hac circumstantia Prophetæ haud dubie conciones de uocatione Gentium extruxerunt. Quarto quod ritus Mosaici non requirantur à iustificandis, Vt enim sine illis Abraham est iustificatus, ita qui eius exemplo iustificabuntur, eos non requirant ad iusticiæ complementum. Quinto quod sine lege morali & operibus in Decalogo præceptis contingat iustificatio. Nam si Abrahæ exemplo iustificamur, & is fuit iustificatus annis multis id est 430. ante legem, profecto fieri non potest, ut ex lege sit iusticia. Verum si quis obijcit legem moralem fuisse perpetuó, eaq; non caruisse Abrahamum, responsio facilis est. Nulla enim merces debetur operibus, nisi ex pacto Dei. Nam opera non sunt intrinseca dignitate meritoria, sed acceptatione Dei, & ratione pacti, firma stat igitur consequentia Pauli: Abraham iustificatus est fide promißionis, ante editum pactũ de operibus, nimirũ qui fecerit ea homo uiuet in eis, Ergo fide & non operibus est iustificatus. Sexto, quod uera & iustificans fides sit certa ΓΛΗΡΟΦΟΡΙΑ, quæ non rationis argu-

argumentis succumbit, sed certo statuit eum qui promisit mentiri non posse, utut tota rerum natura reclamare uideatur, & quod fides habeat adiuncta bona opera & obedientiam erga Deum, quodq; nihil charius Christiano esse debeat, quam diuinæ uoluntati obtemperare. Atq; ita Prophetæ, pij Reges, Apostoli, atque adeo omnes pij post Abraham, primum ab exemplo didicerunt ueram iustificandi rationem, deinde ex circumstantijs personæ & facti, de rebus grauißimis admoniti sunt. Hoc pacto pius concionator exemplo Pauli applicet & alia exempla, tum in se tum in circumstantiarum uarietate, & semper in accommodatione meminerit respiciendum esse ad fidei analogiam.

DE EPIDICTICA PERSONARVM TRACTATIONE.

Epidictica personarum tractatio totam uitam, adeoq; omnes uitæ partes personæ alicuius pertractat, idq; eo ordine, quo loci personarum in Erotematis Philippi recitantur. Est enim is ordo non solum naturalis, uerumetiam dicenti & audienti commodus. Verum hoc in primis obseruandum est in Epidictica personarum tractatione, quod illa membra potißimum exornanda sunt, ex quibus tria illa supra commemo-

rata, Doctrina, Imitatio & Admonitio, peti possunt. Nam Paulus Rom: 15. de hoc accommodationis modo admonet, cum inquit: Quæcunq; scripta sunt in nostram doctrinam scripta sunt &c. Debent itaque huiusmodi membra ad totum Ecclesiæ corpus accommodari, quod fit ubi Hypothesin ad thesin recte transferimus. Vt si Baptistæ uita esset ΕΠΙΔΕΙΚΤΙΚΩΣ *tractanda, sequendus esset ordo naturalis, dicendumq; esset de parentibus, de conceptione, de natiuitate, de educatione, de uocatione, de officio, de testimonio Christi, de morte & ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt.*

In membro de parentibus hæc insunt, quod preces piorum aßiduæ tandem exaudiantur, quod afflicti credentes consequantur ad extremum consolationem, quod Deus approbet matrimonium sacerdotum. In membro de conceptione, primum offert se officium Angelorum, quod sint legati Dei & ministri Ecclesiæ. Deinde quod sit memor Deus suarum promißionum. Tum quod Dei actio non impediatur impedimentis naturalibus, hoc est naturæ Sterilitate & defectu. Deinde quia Ioannes adhuc in utero matris agnouerit Christum, docet quod pueri recipiantur à Deo, & quod à pueris agnosci & coli uelit Deus. In membro de natiuitate gratitudo erga Deum pro acceptis beneficijs commenda-

mendatur. Piorum officium mutuum ostenditur, quod gratulari debeant ijs quibus benedictio Dei contingat. Denique quod pij debeant suos pueros Deo adferre seu commendare. Deinde uitæ austeritas nobis non Monasticen, sed sobrietatem & obedientiam erga Deum commendat. Posthæc in officio ipsius & circumstantijs personæ & officij non solum doctrina, sed etiam consolatio, constantia in officio, confeßio, crux, amor ueritatis, atq; innumeræ aliæ uirtutes pijs commendantur. Consolatio est quod digito saluatorem monstrauerit. Constantia, quod Herodis minas & Pharisæorum contemnens, Euangelium intrepide docuerit. Confeßio, quod se uocem clamantis in deserto fassus sit. Crux, quod propter uocationem non solum uagatus sit sine certis sedibus, sed mortem quoque adire non dubitauerit. Hæc omnia quæ sic eruuntur ex personæ & officij circumstantijs, primum pijs ministris uerbi doctrinæ, imitationis & admonitonis gratia proponantur. Deinde in genere uniuersæ Ecclesiæ, quantum ad communia pietatis officia pertinet. Personalia enim facta non in specie sed in genere accommodanda sunt, quemadmodum supra admonui.

Est & alia forma tractandi exempla, nimirum cum non habeatur ratio ordinis, temporum, sed tantum uirtutum & uitiorum genera recitantur & illustrantur,

sed

ſed hæc forma paradigmati ſubijcienda eſt. Atque hæc de duplici paradigmatica & Epidictica perſonarum tractatione dicta ſufficiant. Ratio autem eruendi locos, per quos exempla accommodantur Eccleſiæ, poſtea ubi de locis communibus inueniendis tractabitur, exponenda eſt, hic ſufficit Methodum monſtraſſe, & paucis exemplis Methodi uſum oſtendiſſe.

Epilog

DE DIDASCALICA SIMPLICI RERVM.

Didaſcalica ſimplex rerum (hoc eſt ut uſitate uocant locorum ſimplicium) eſt cum de una re ſimplici docendus eſt auditor, ut de Deo, peccato, gratia, de iuſticia Christiana &c. Hæc forma ſubtiliorem tractandi rationem requirit, & maiori artificio indiget. Quanquam autem hæc Methodus expoſitione propriè conſtat, quemadmodum coniuncta argumentatione, tamen membra huius formæ argumentatione confirmabuntur. Itaque præſentis formæ inſtrumentum propriè quidem eſt expoſitio. Argumentatio uero adhibetur fulciendis expoſitionis partibus. Præterea & hoc obſeruandum eſt, quod triplex in hac forma ſoleat adhiberi expoſitio, nimirum Diæretica, Synthetica & Analytica, Nam alias alia ratio commodior eſt.

De

LIBER
DE DIDASCALICA SIMPLICI RERVM DIAERETICA.

TAmetsi Diæreticus ordo (cuius membra potißima sunt definitio & diuisio) tractandi res simplices, & á Philippo in Methodo Didascalica simplici, & ab alijs Dialecticis diligenter indicatur: tamen operepræcium esse iudico hoc loco tractandi rationem præscribere, quæ commoda futura est nouitijs concionatoribus. Primum itaque summa capita proponam. Deinde tractationis Methodum subijciam.

Sunt igitur hæc capita.

1 Definitio.
2 Diuisio seu partitio.
3 Causæ.
4 Effectus.
5 Vsus & abusus.
6 Antitheses.

DE DEFINITIONE.

DEfinitionum aliæ nostræ sunt, aliæ aduersariorum. Illas ut ueras exponemus, probabimus, comprobabimus & colligemus. Has ut falsas confutabimus. In utroque genere est peculiaris Methodus, sed de priori prius dicendum est.

Defini-

Definitio itaque quam pius concionator, & ueram & immotam statuet, quatuor habebit partes in tractatione, expositionem, Rationem, comprobationem & complexionem.

Expositio est oratio, per quam exponimus nostram de re aliqua definitionem claris & perspicuis uerbis.

Est autem definitio Theologica duplex contracta & copiosa. Illa genere & differentia contenta est. Hæc causas, adiuncta, propria, & circumstantias interdum, generi & differentiæ accommodat. Ratio est definitionis probatio. Comprobatio, est per quam confirmamus seu declaramus rationem siue exemplis, siue alijs declarandi modis. Complexio est breuis expositionis, Rationis & Comprobationis Comprehensio. Porrò quod dictum est de Ratione & Comprobatione, ita intelligi uelim, quod non simplex ratio, neque simplex comprobatio, sed & rationes & comprobationes plures adhiberi poßint, prout commodum auditoribus, & rei tradendæ utile esse uideatur. Deinde & hoc obseruandum est, quod definitio copiosa confirmanda Analysi prius resoluenda sit in propositiones, interdum etiam in terminos. Deinde rursus paulatim coniungendæ sunt partes per Synthesin, & ostendenda definitionis neceßitas. Atq; hæc omnia rationi definitionis

ſubijcienda ſunt. Nunc exemplo uno atque alterо præcepta illuſtremus, ac ſumamus primum definiendum matrimonium. Matrimonium itaq; eſt uiri & mulieris legittima coniunctio (hæc definitionis expoſitio eſt, ſequitur ratio) ſcriptum eſt enim: Quamobrem relinquet homo patrem et matrem, & adhærebit uxori ſuæ (ſequitur Comprobatio) Si hæc uerba rite examinentur in ipſis inueniemus quæ poſuimus in definitione. Primum enim teſtantur coniunctionem debere eſſe, quæ legittima eſt, cum ſit iuxta uerbum Dei, & uoluntatem Dei. Deinde cum dicit: Erunt duo in carne una, unius uiri & unius uxoris uult copulam, non unius uiri, & multarum uxorum, neque unius uxoris & multorum uirorum, quemadmodum & primum coniugium Adam & Euæ teſtatur. (Sequitur Complexio) Cum itaq; Deus ſua lege præceperit ut legittime copulentur perſonæ, ut ſint non plures perſonæ in matrimonio quam duæ, relinquitur matrimonium eſſe legittimam uiri ac mulieris coniunctionem. Ex hoc exemplo utcunq; intelligi poteſt tractatio definitionis ſimplicis, quam ſi ad Dialectices leges & normas reuocare uelis, Prima pars quæſtio dicitur, altera ratio, Tertia rationis confirmatio ſiue AEtiologia, Quarta Concluſio, in qua Hypothetica forma ipſa ratio cum quæſtione repetitur. Verum membrorum appellationes, quas ſuperius recitaui,

tracta-

tractationi populari seruiunt magis, ut quæ intellectu faciliores sunt.

Addamus etiam exemplum copiosæ definitionis, quod fusius explicemus, ac sumamus definiendũ Euangelium. Euangelium itaq; est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & uita æterna, credentibus in filium Dei propter eiusdem uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicentur, utq; liberati per filium, fructus Euangelio dignos edãt. Hactenus expositio definitionis, quæ Analysi resoluenda est in has propositiones, quarũ prima est, quod Euangeliũ sit doctrina diuinitus reuelata. Secunda, quod Euangelium annunciet liberationem à peccato, maledictione legis, ira Dei &c. Tertia, quod proclamet remißionem peccatorum, salutem & uitam æternã. Quarta, quod hæc beneficia contingat credentibus in Christũ. Quinta, quod Euangelij uis resideat in uictima Christi. Sexta, quod ex Euangelio Deus sit prædicandus. Septima, quod homo gratitudinem suam Deo exhibere debeat, piè uiuendo. Has propositiones ordine confirmare oportet. Sequitur ergo ratio primæ propositionis. Euangeliũ enim esse doctrinam diuinitus reuelatã. Paulus clare docet, uocans Euangeliũ mysterium absconditũ à seculis. Comprobatio. Quibus uerbis aperte

docet ex humana ratione non pendere Euangelium. Nam si ratio ullo pacto potuisset hanc doctrinam perspicere suo acumine, nequaquam mysterium absconditum à seculis dicendum esset (Ratio secundæ propositionis) Deinde annunciari in Euangelio liberationem á peccato, à maledictione legis & ira Dei, multa testimonia docent Prophetica & Apostolica. Daniel aperte dicit Christum ablaturum peccatum. Paulus maledictionem legis per Christi aduentum abolitam docet. Pater clamat de cœlo se per filium placatum (Comprobatio) hoc uerum esse experti sunt omnes pij, testimonium habentes spiritus sancti, per quem clamant Abba pater, quod profecto non facerent, nisi certo statuerent ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, iram Dei placatam: Ratio tertiæ propositionis, proclamari porró in Euangelio remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam, testantur hæc testimonia, Ipse Dominus dicit sic scriptum esse, quod oporteat prædicari in ipsius nomine pœnitentiam & remißionem peccatorum, incipiente prædicatione à Hierusalem. Marci ultimo promittitur salus credentibus. Similiter Rom: 10. Pretterea Dominus ipse uitam æternam promittit in se credentibus. Quid multis? Vniuersa scriptura sacra remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam pollicetur populo Euangeliū amplectenti (comprobatio)

fieri

fieri enim non poßit quin (ſublata ira Dei maledictio-
ne legis ac peccato) ſalus, iuſticia & uita ſit parta. Ve-
rum quia hæc non contingunt omnibus (Cain enim, Iu-
das, Saul & multi alij perierunt, & hodie magna pars
mundi, proh dolor, ruit in æternum exitium) in defini-
tione additum eſt quarto loco, quod hæc beneficia con-
tingant credentibus (Ratio) Clare enim dicit Dominus:
Qui credit in me non peribit, ſed habebit uitam æter-
nam (Comprobatio) Et ne quis hoc ex conditione ope-
rum pendere exiſtimet, Paulus hominem iuſtificari fide
ſine operibus ſcribit, & prolixis diſputationibus con-
firmat ad Rom: & Galat: Porró quinto loco additum
eſt quod Euangelij uis in Chriſti uictima reſideat (Ra-
tio) Sic enim Paulus inquit· per redemptionem quæ eſt
in Chriſto Ieſu (Comprobatio) Vox etenim qua Paulus
hic utitur eſt ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ, hoc eſt redemp-
tio quæ fit dato precio pro capitis pœna, ΛΥΤΡΟΝ
enim proprie precium liberationis eſt, Tale precium
pro nobis ſoluit Chriſtus, quando factus eſt pro nobis
peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei. Præterea ſexto
loco adiectum eſt, Deum prædicandum eſſe propter ſu-
am bonitatem & miſericordiam (Ratio) Id quod ſatis
conuincit Angelorum cohors, canens nato Domino
hunc hymnum Deo: Gloria in excelſis Deo, & in terra
pax, hominibus ΕΥΔΟΚΙΑ (Comprobatio) Hoc

namq; ideo factum existimemus esse, ut omnes qui hunc Christum agnoscunt, discant Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cum ipsa natura clamitet gratitudinem reddendam esse bene meritis. Postremo loco additur de fructibus, quos edere debent liberati per Euangelium (Ratio) quod confirmatur testimonio Pauli dicentis, nos in Christo Ihesu creatos ad bona opera, in quibus nos ambulare uult Dominus. (Comprobatio) Quomodo enim conuenirent ista, nos liberatos à peccato, & tamen facere desideria peccati, Cum Paulus dicat, apparuisse gratiam Dei salutarem omnibus hominibus, ut abnegata impietate & humanis desiderijs, sobriè & piè & iustè uiuamus &c. (Complexio) Cum igitur firmis demonstrauimus rationibus per Euangelium tolli peccatum, maledictionem legis, & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & uitam propter Christum, dum in ipsum credimus, & quod uelit nos Deus propter hoc beneficium suam bonitatem prædicare, ac uita tota gratitudinem ostendere, sequitur quod antea proposuimus, Euangelium esse doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur &c. Atq; in hunc modum, tractata nostra definitione, si sunt qui aliter sentiunt, confutandi sunt Methodo confutatoria, quæ constat propositione, sublatione, opposita propositione, & solutione.

Propo-

Propoſitio hoc loco eſt ſublationis pollicitatio. Sublatio, eſt ipſa aduerſariorum propoſitio. Oppoſita propoſitio, eſt ſolutionis pollicitatio. Solutio, eſt confirmatio oppoſitæ propoſitionis. Sed res breui exemplo illuſtretur, Nec me clam eſt quod aduerſarij noſtri Papiſtæ garriant (hæc confutationis propoſitio eſt, ſequitur Sublatio) Euangelium eſſe nouam legem de non uindicando, de abijciendis facultatibus, de non iurando &c. (Sequitur oppoſita propoſitio) Verum id quam friuolum ſit, non eſt difficile oſtendere. (Sequitur Solutio) Id enim quod aſſerunt ex diametro pugnat cum Chriſti ſacrificio, adeoq; cum uniuerſa ſcriptura, quæ fide nos conſequi Euangelij beneficia clamitat. An non clara ſunt uerba Pauli? Si iuſticia eſt ex lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Hæc oppoſitæ propoſitionis confirmatio, ex locis confirmatorijs, hoc eſt Dialecticis petenda eſt, de qua re dicam in coniuncta locorum Methodo. Verum quid generaliter tum in confirmationibus, tum in confutationibus obſeruandum ſit, hic admonendi ſunt Studioſi. Primum itaq; poſtquam perſpicuis argumentis confirmaueris ἈΝΤΙΠΡΩΤΑΣΙΝ, ordine aduerſariorũ argumenta diluenda ſunt, & ſi res ita patitur, omnium primum genus ſumendum eſt, & poſtea ad ſpecialia argumenta deſcendendum, ut in præſenti cauſa. Primum confutandum eſt

Euangelium esse legem, Deinde non esse legem de uindictæ prohibitione, de abiectione facultatum, de non iurando &c.

Præterea & hoc cum in confirmatione nostræ sententiæ, tum in confutatione aduersæ partis diligenter spectandum est, ut præocupes ea quæ uel prudentia carnis, uel aduersaria pars obijcere poßit contra ea quæ dicis, & ea confutes. Hoc Paulo usitatißimum fuisse apparet in ipsius scriptis. Quemadmodum in proposita confutatione sententiæ Papistarum, quod Euangelium sit noua lex. Caro ingrata Deo inde arma arripit, contra doctrinam operũ & infert hoc pacto. Si Euangelium liberat nos sine operibus nostris cur igitur bene operemur? Hæc obiectio per occupationem tollenda est, Atq; ita in omnibus partibus concionis spectabit fidus Ecclesiastes quid contra dici poßit. Sed precepta copiosæ confutationis & confirmationis infra tradenda sunt.

DE DIVISIONE ET PARTITIONE.

HOc Methodi membrum commode in hunc modũ tractari poteſt. Si primum exponas tuam diuisionem seu partitionem. Secundo probes. Tertio Comprobes. Quarto colligas rursus. Exemplum diuisionis sit hoc. Audiuimus quid sit lex, sequitur ut quotuplex

tuplex sit dicatur (huiusmodi enim transitionis formula utendum est cum de uno in aliud descenditur) Est autem lex Dei Triplex, Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Hæc expositio fuit (Ratio) Omnis enim lex Dei aut mores format, aut ritus commendat, aut iudicia exercet (Comprobatio) His enim rite hominis uita conseruatur & gubernatur. In ciuili enim uita, iudicijs opus est, in Ecclesiæ cœtu Ceremoniæ sunt necessariæ, religionem animi erga Deum, & pietatem erga homines (in spirituali Dei regno) morum præceptis constare manifestum est (collectio) firmum est igitur quod proposuimus, legem Dei esse triplicem, moralem, Ceremonialem, iudicialem, præsertim cum his tribus uitæ recta gubernatio constet, siue uitam communem spectes, siue Ecclesiam, siue spirituale Dei regnum. Hæc diuisionis membra si obscura sunt definitionibus & subdiuisionibus explicentur, ac rationibus & exemplis illustrentur. Verum si aduersarius aliam diuisionem, eamq; falsam obtrudit, confutationis Methodo euertenda est. Exemplo non opus est in re aperta. Porrò partitio eadem ratione instituenda est, ut pœnitentiæ partes sunt Contritio, fides & studium recte formandi uitam (Ratio) peccati enim nos pœnitere oportet. Et quia hæc contritio nihil prodest, nisi accedat fides in Christum, necessario & hæc additur, & quia neutrum horum

uerum est, nisi sequatur studium recte & pie uiuendi, necessario cum superioribus coniungitur bonum propositum (Comprobatio) Nam uidemus & scripturam & exempla hæc tria coniungere. Dauid lapsus dolet se peccasse, confugit per fidem ad misericordiam, & reliquam uitam quanta potuit diligentia innocentem conseruauit. Hæc partitionis membra si definitionibus & diuisionibus, & earum rationibus diffunduntur, magna orationis & utilis copia exurget.

DE CAVSIS.

IAm rei causas addere oportet prorsus naturali ordine, & per sciunctionem excludendæ sunt quæ putantur rei causæ & non sunt. Singulis causarum generibus suæ rationes ex uerbo domini adijciendæ sunt. Causæ conunctæ concurrunt in suis actionibus, & stant mutuis auxilijs, singulæq; proprium quiddam habent in actionibus. Quare causarum ordines diligenter considerandi sunt, ne fiat causarum confusio, unde postea magnæ tenebræ exoriuntur. Deinde & hoc obseruandum est, cum aliquid precipitur aut prohibetur, omnes coordinatas causas præcipi aut prohiberi. Vt cum sanctificatio nominis Dei præcipitur, quæ fieri nequit sine fide, & hæc non sine noticia Dei contingit, quæ noticia Dei sine prædicatione uerbi Dei esse non potest. Ergo

cum

cum iubemur petere sanctificationem nominis Dei hæc ordine petimus, prædicationem uerbi, noticiam Dei, fidem, & ipsam nominis Dei sanctificationem. Nunc breuiter exemplum subijciam. Vt pœnitentiæ causæ sunt non hominis liberum arbitrium. Hæc seiunctio est. Sed primum uerbum Dei, Deinde spiritus sanctus, qui intus arguit peccatum, & excitat odium peccati in corde hominis, Tum uoluntas motui diuino & uerbo non repugnans. Fines sunt gloria Dei & salus pœnitentis. Hæ sunt coniunctæ causæ, & stant mutuis auxilijs in suis actionibus, & facile apparet singulas quiddam proprium habere in suo ordine ad effectum. Porrò quomodo hæc sint explicanda definitionibus & confirmanda testimonijs, ex superioribus præceptis intelligitur.

DE EFFECTV.

Effectus exponantur, probentur, comprobentur & colligantur, & qui falso rei tribuuntur, confutationis Methodo euertantur, ut si quis dicat, contritionem mereri remißionem peccatorum, Confutandus est eo modo, quem supra indicaui.

DE VSV ET ABVSV.

SI fuit res in abusu, confutetur abusus confutationis Methodo. Deinde uerus usus exponatur, probetur & comprobetur.

DE ANTITHESIBVS.

ANtitheses non certum locum habent, neque in hac Methodo, neque in alijs, sed paßim interserendæ sunt illustrationis & amplificationis gratia. Putant enim Rhetores nihil magis facere ad perspicuitatem, quam Antithesium seu contrariorum collationem.

DE DIDASCALICA SIMPLICI SYNTHETICA.

EXpositio Synthetica est quando exordimur ab ijs quæ antegressa sunt rem, & paulatim per gradus componimus ea & cumulamus donec omnia illa collecta uidentur, quæ ad rei naturã excutiendam sufficiũt. Vt si de pace quam cum Deo habemus per fidem, dicendum esset, hæc ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΕΣΙΝ exponi possent. Primum quæ offensa. 2. Offensæ partes. 3. Mediator. 4. Compensatio iniuriæ & damni, seu satisfactio. 5. Reconciliatio. 6. Pactum reconciliationis. 7. Pacis declaratio seu promulgatio. 8. Fructus pacis. Hæc si sigillatim confirmarentur, Comprobarentur & illustrarentur testimonijs & exemplis copiosa

emergeret oratio. Hoc pacto ΣΥΝΘΕΣΙΣ sequitur ordinem naturæ & omnes quæ præcedunt natura quæstiones, inuestigat, exponit, probat, comprobat, Antithesibus, exemplis, similibus & dißimilibus illustrat. Porró & hoc obseruandum est, quod copiosæ definitiones hac Methodo extruantur.

DE DIDASDALICA SIMPLICI ANALYTICA.

ANalytica expositio est quando á toto uel fine exordimur, & deinde partes & ea quæ ad finem requiruntur inuestigamus, ordine planè superiori contrario, ut si de oratione dicendum esset, hac Methodo primum quid esset inuocatio (habet enim definitio totius rationem) & quis eius finis exponendum. Deinde quæ ad orationem tanquam necessaria membra pertinent enumerandum esset, ut sunt affectus mentis, Causæ cur orandum, quis orandus, per quem & quid orandū, quæ memoriæ gratia complecti soleó hoc uersiculo.

Affectus, causæ, quis, per quem, quidq; petendum. Postremo addi poßunt circumstantiæ indifferentes, ut orationis circumstantiæ indifferentes sunt, Locus, tempus, gestus. Hæc profecto si scripturis & exemplis probentur & illustrentur, magna & utilis orationis copia nascetur.

Porró

Porrò quæ hactenus dicta sunt de simplici rerũ seu locorum tractatione, ita intelligantur oportet, quod sic fieri debeant omnia iuxta diuersarum Methodorum simplicium quæstionum rationem artificiosam. Verum quoniam uarietas exercitatos delectat, interdum harũ Methodorum leges ad amußim non sequuntur concionatores docti, sed auditores quasi in consilium adhibent, & ea deligunt ex magna copia, quæ præsentibus auditoribus quam utilißima cognitu fore arbitrantur. Atque hanc tractandi rationem nonnulli Methodum prudentiæ appellant, quæ circumstantias auditorum præsentium & rerum pondera metitur. Vt si quis de lege Dei esset dicturus, hic primum auditores contemplaretur, deinde rei pondus consideraret, Tum facile ad pauca capita captu facilia reuocaret tractationem, & primum forte quid lex sit exponeret. Secundo an quisquam legi Dei satisfaciat, Tertio quis usus cum nemo satisfacit, Quarto qualis legis abrogatio intelligenda sit. Similiter fieri potest in alijs quæstionibus simplicibus. Quamquam autem hæc ita sint, nouitijs tamen concionatoribus, qui nondum exercitati sunt, profuerit artis Methodum sequi quam exposui, idq; tum propter memoriam confirmandam, tum ut exercitati diu multumq;, poßint postea utrumq; genus fœliciter sequi.

Porrò

Porrò est & hoc admonendum, quod in locorum siue simplicium, siue coniunctorum tractatione, si plures sunt loci, obseruare oporteat, ut is locus, qui natura præcedit, etiam tractatione præcedat. Vt si de peccato & gratia esset habenda oratio, de peccato prius quam de gratia dicendum esset, Sed si prorsus discreti sunt loci, nihil refert, quo ordine eos explices nisi forte alter alteri in confirmatione opem ferat, Tum enim is priori loco explicandus est, quo explicato iuuetur alter.

DE DIDASCALICA CONIVNCTA.

Didascalica Concio coniuncta, siue coniunctorum locorum, est quando certi loci coniuncti, hoc est propositiones, theses & Hypotheses tractantur quod fit propriè Methodo confirmatoria & confutatoria, plerumq; tamen accidit, ut mixta Methodus adhibeatur. Nam si propositionis partes obscuræ sunt, Analysis eas retexet, & partes seorsim proponet. Diæresis propositas partes explicabit, postea Synthesis componet, ac Methodus confirmandi ac confutandi compositum probabit, & quod cum eo pugnat confutabit. Vt si prima precatio tractanda proponeretur: Sanctificetur nomen tuum. Hic necessario primum Analysis esset adhibenda, quæ in duas simplices partes retexeret hanc

propo-

propositionem, in nomen Dei & sanctificandi uerbum. Deinde Diæresis utramq; partem unam post alteram definitionibus & diuisionibus explicaret, Tum Synthesis rursus componeret partes. Hinc iam confirmatio & confutatio tempestiue adhiberetur, Atq; hoc præceptum perpetuo sequendum est, ubi partes propositionis explicatione indigent, alias minime. Præterea in parabolis Domini & alijs adhibenda est Analysis, ut primum retextas partes proponas. Deinde easdem per comparationem rei ad quam pertinet parabola accommodes. Tum extrues doctrinas & pareneses, ut in crastino Euangelio in parabola de semine partes parabolæ sunt quinque: Seminator, Semen, Seminatio, Terra, Fructus. Seminatori Deus: Semini uerbum Dei: Seminationi prædicatio uerbi: Terræ auditores uerbi: Fructui seminis, fructus uerbi comparentur. His explicatis extrues doctrinas & parænefes, Vt doctrinæ præsentis parabolæ sunt: Prima sollicitudo Dei de nostra salute procuranda. Confertur enim hic Dominus diligenti agricolæ. Secunda dignitas uerbi. Tertia dignitas ministerij. Quarta quod nobis & diabolo imputandum sit, si fructum non ferat uerbum.

Porró parænefes ex fine parabolæ extruendæ sunt. Sunt autem fines præsentis parabolæ, ut Dominus excitet auditores ad uerbi amorem, ut arguat negligentes,

tes, ut consoletur obedientes. Cœterum in huius concionis genere, adhuc maior concionatoris uis & prudentia requiritur. Quare ut in hac parte satis alioqui difficili, iuuem nonnihil nouitios concionatores, ordine duo tradam. Primum enim Methodum inueniendi locos ostendam. Deinde rationem indicabo, eosdem copiose & utiliter tractandi, in quibus duobus capitibus tota hæc facultas mihi consistere uidetur.

DE INVENTIONE LOCORVM COMMVNIVM.

NE quis, quod primum in buccam uenit, arripiat tanquam locum communem, quemadmodum illi facere consueuerunt, qui ex singulis fere uocibus aliquid uenantur, parum solliciti, siue ad negocium pertineat propositum, siue non, ut qui hoc solum quærunt ut magni architecti, & locorum communium non imperiti fabri uideantur, opus est præceptis, intra quorum septa animus inquirentis contineatur. Et tametsi res maior est, quam ut paucis præceptis absolui poßit: tamen prodest nouitijs communia quædam præcepta tenere, quæ sequi tutó & cum fructu eorum quos docebunt, possunt.

Primum itaq; omnium lecto & intellecto textu aliquo, quæratur textus occasio, summaria compræ-

hensio & finis seu usus quod quomodo fieri debeat in Dialectico interpretandi genere superius declaratum est. Deinde textus partes seu propositiones quærantur. Tum ex his iuxta sequentes regulas loci eruantur communes, qui ad finem rei propositæ facere uidentur.

REGVLA PRIMA.

SI propositionis subiectum fuerit singularis terminus, loco eius ponito gradatim superiora hoc est speciem primo loco. Deinde genus proximum, Tum si uidebitur adhuc superius genus, & componantur hæc ordine cum propositionis prædicato. Psalmo 122. In principio hæc est propositio. Lætor, inquit Dauid, cum mihi dicitur, in domum Domini eamus. Primum facito Enallagen personæ in hunc modum. Dauid lætatur cum dicitur ei in domum Domini eamus. Hic iuxta regulam, primum regis uocabulum. Deinde magistratus. Tum hominis ponito. Hoc facto, coniungito hæc ordine cum prædicato, in hunc modum. Regum est lætari cum subditi consentiunt in religione. Magistratus est lætari quod habeant subditos, qui secum consentiant in religione. Omnium hominum gaudium esse debet, consentire in cultu Deo præstando. Ecce tot theses hæc prima & pucrilis regula subministrauit, quarum ultima communißima est, & in plurimas Hypothe-

pothe-

potheses diffundi potest, de quarum certitudine ex regula sequenti iudicandum est. Approbato exemplo in subiecto, approbatur res in genere. Cum igitur in Dauide approbatur hoc factum, res in genere improbari non debet, & contra. Reprobato exemplo in subiecto, reprobatur res in genere, ut Ozias Rex Iuda inuadens alienum officium displicuit Deo, Ergo reges atq; adeo omnes qui aliena agunt Deo displicent, fuit enim non regum sed sacerdotum officium, offerre incensum Thymiamatis.

SECVNDA REGVLA.

SI in locum prædicati substituantur gradatim superiora ut species proximæ, postea genera alia atq; alia, copiosa emerget locorum inuentio. Hæc regula sæpißime quidem in alijs rebus, sed semper in Christi historijs sequenda est. Vt Christus sanat Samaritanum leprosum inuocantem, Sed quia hic Samaritanus est Ethnicus, afflictus homo, collige hinc Christum iuuare Ethnicos afflictos & omnes homines, qui ipsum inuocant. Et quia ex Christi particularibus factis colligitur eiusdem officium in genere, licet in hunc modū locum extruere, quod Christi seu Meßiæ officium sit iuuare miseros & afflictos se inuocantes.

TERTIA REGVLA.

SI in locum tum subiecti tum prædicati substituas per gradus species & genera, copia communium propositionum nascetur. Vt Dauid committens adulterium est expulsus regno. Ergo reges grauiter delinquentes punientur, atque adeo omnes qui flagitiose uiuunt, supplicia aliquando debita luent. Colluuies impiorum hominum Cataclysmo absorpta est. Ergo flagitiosi aliquando pœnas daturi sunt.

QVARTA REGVLA.

ALiquando prodest ex concretis Abstracta facere, ut mulier Cananea credens Matth: 15. in necessitate Christum accedit, inuocat, non patitur repulsam, sed magis instat, quemadmodum & Archisynagogus, qui credens secum totam domum conuertit ad Dominũ. Hinc collige fidei proprietates, nimirum quod fides in necessitate constitutum hominem impellit ad Christum, ut eum inuocet, instare facit, ut impetret, augmentum dum tentatur, sumit, ac tandem gratissimos Deo fructus edit. Hæc regula ex loco coniugatorum uim habet. Sed quoniam quæ de fide recitaui præcipua sunt fidei momenta, ea in duos uersiculos inclusi, hoc pacto.

Vera fides Christum petit & rogat instat, ab ipso
Impetrat, & crescit fructificatq; simul.

Aliud

Aliud exemplum. Beatus uir qui timet Dominum. Locus communis: Vera beatitudo consistit in timore Domini. Huius regulæ usus est magnus non solum in locorum inuentione, uerumetiam in definiendis concretis. Nam quemadmodum Aristoteles & Rodolphus docent ex descriptione concretorum colliguntur abstractorum definitiones. Vt si quid pietas sit uelis definire, sume concretum pius in illustri exemplo. Vt Abraham pius timet Deum, ueraq; fide & obedientia illum colit. Ergo pietas est timor Dei, fides & obedientia erga ipsum. Hac uia Aristoteles multarum uirtutum differentias inuestigauit, quam sibi non inutilem fore facilè animaduertent Studiosi Theologiæ.

QVINTA REGVLA.

Diligenter quæ rem præpositam antecedunt, quæ cum eadem coniuncta sunt, & quæ eam necessarió consequuntur spectanda erunt, atque in locos communes includenda, ut Psal: 2. Beati omnes qui confidunt in eo. Primum hic ex antecedentibus sequitur, sine Christo neminem beatum esse. Nam si tum demum fiunt beati quando in Christo confidunt, sine hac fiducia miseri sunt omnes mortales. Hic locus etiam á contrario sensu concluditur hoc modo. Omnes confidentes in Christo sunt beati, Ergo omnes non confidentes in

in eo non sunt beati, Si non beati certè miseri sunt. Vides ut hic locus suppeditat occasionem de miseria humani generis disserendi. Secundus locus est ex adiunctis, qui secundum quartam regulam extruitur, uidelicet quod uera fœlicitas & beatitudo sita sit in fiducia Christi. Tertius locus, quod uniuersale sit beneficium. Generalis enim propositio ad nullam gentem aut hominem restricta, sed omnibus offertur beneficium, qui confidere in ipso non recusant. Quartus locus, quod fiducia in Christum sit modus, per quem beneficiorum Christi redduntur homines participes. Quintus, ex hoc loco sequitur locus de Christi diuinitate. Nam si fiducia in solo Deo reponenda est, & beatus pronunciatur qui confidit in Christo, sequitur profecto Christum uerum Deum esse.

SEXTA REGVLA.

Causarum & effectuum necessaria consecutio non est negligenda. Nam si causa ponitur effectus concluditur potentia, ut in symbolo dum agnoscimus deum omnipotentem, fides inde eruit duplicem effectũ, Vnum quod Deus poßit benefacere quibus uult. Alterum quod sit illi facultas defendendi quos in suam tutelam assumit. Sed addamus illustrius exemplum. In cœna Domini ex causarum & effectuum consequutione.

ne, colligendæ ſunt hypotheſes de uera Sacramenti meditatione. Cum itaque Cœna Domini Sacramentum ſit noſtræ per mortem Chriſti redemptionis, primum cœnæ celebratio, cogitationem de peccato mentibus inſtillat. Nam ob peccatum mortuus eſt Dominus. Secundo admonet de uictima peracta, ad redimendum humanum genus á iure peccati. Tertio huius uictimæ dignitas & excellentia cogitationem ſuggerit pijs mentibus, non ſolum de magnitudine iræ Dei, percutientis filium propter peccata noſtra, & inenarrabili miſericordia Dei recipientis nos in gratiam propter uictimam filij, ſed etiam de amore filij intercedentis pro nobis & deriuantis in ſe iram patris. Quarto, contritio quidem ex cogitatione peccati & iræ Dei naſcitur. Fides uero ex inenarrabili miſericordia Dei & amore filij perſoluentis ΛΥΤΡΟΝ pro nobis, excitatur. Quinto, hæc fides confirmatur & augetur uſu Sacramenti tantæ rei. Sexto, fides confirmata & aucta Deo gratam ſe exhibet, uitam pié honeſtè & iuſté inſtituit, proximum cum quo habet communem ΛΥΤΡΩΤΗΝ diligit.

Ecce quantam doctrinam, quantã copiam, quam piam meditationem ſacræ cœnæ, conſequutio cauſarum & effectuum ſuppeditat.

Aliud exemplum. Chriſtus remittit peccata ſua authoritate. Hic effectus monſtrat Chriſti diuinitatem.

Latro obiurgat blaſphemantem ſocium & Chriſtum inuocat, ex quibus effectibus, Contricio, fides & noua uita latronis concluditur.

SEPTIMA REGVLA.

QVæratur repugnans dicti, & repugnans conſequentis dicti, Vnde duo locorum genera oriuntur. Sit dictum: qui aliud Euangelium docuerit Anathema ſit. Hic repugnans dicti eſt, Qui idem Euangelium docuerit, non eſt Anathema. Conſequens dicti, quod Papa ſit Anathema. Aliud enim Euangelium docet. Huius repugnans deſtruitur, ut Papa non eſt Eccleſiæ caput, & Papæ non eſt obtemperandum.

OCTAVA REGVLA.

PRodeſt interdum per contrarium ſenſum locum extruere, uidelicet cum termini ſunt pares, ut iuſtus ex fide uiuit. Ergo non iuſtus ex fide non uiuit, ex quo ſequitur neque ex operibus eſſe iuſticiam, neque uitam. Atque ita Paulus colligit ad Galat: 3. Quoniam autem inquit in lege nemo iuſtificatur, manifeſtum eſt, quia ſcriptum eſt, iuſtus ex fide uiuit. Similiter forma per contrapoſitionem, interdum locos miniſtrat. Vt omnis qui ex Deo eſt, uerba Dei audit. Hic locus per contrapoſitionem colligit eum qui non audit uerbum Dei non eſſe à Deo.

Hæ

Hæ ſunt regulæ inuentionis locorum præcipuæ, quarum fontes ſunt loci Dialectici & regulæ conſequentiarum, & poſſent his plures addi, ſed has puto ſufficere nouitijs concionatoribus, quas ſi fuerint ſequuti, & ipſis in quærendis locis communibus expedita erit ratio, & ab alijs notatos locos dextrè iudicabunt. Deinde & hinc iudicare poſſum cur non ſemper eoſdem locos diuerſi autores commonſtrent. Ratio enim diſcriminis eſt, cum diuerſitas inuentionis, tum quod alij loci alijs autoribus magis arriſerint. Poſtquam autem pius Eccleſiaſtes locos inuenit, examen apud ſe locorum inibit. Huic examini triplex inſtrumentum adhibebit. Primum enim diſpiciet an alicubi in ſcriptura locus inuentus expreſſe ad uerbum habeatur. Deinde demonſtratione ad impoßibile examinetur locus, ſi expreſſus uerbo Domini non eſt. Tertio, Syllogiſmo aliquo concludatur locus, & per conuerſionem ſyllogiſticam, tanquam ad lydium lapidem probetur. Demonſtrationis ad impoßibile ſit hoc exemplum. Locus probandus. Chriſtiani poſſunt tenere propria. Huius loci aſſume oppoſitum. Nulli Chriſtiani poſſunt tenere proprium. Iam quære propoſitionem apertè ueram, quæ cum oppoſito poteſt altera præmiſſarum eſſe in ſyllogiſmo. Vt omnes qui dabunt eleemoſinas debent habere propria, ex quibus duobus præmißis ſequitur con-

clusio falsißima, uidelicet quod nulli Christiani dabunt eleemosinas, ex huius aperta falsitate, destruenda est altera præmissarum. Quare cum maior apertè sit uera, sequitur minorem esse falsam. Hinc iam infertur ex lege contradictionis, loci propositi ueritas. Iam colligamus quod diximus. Omnes qui dabunt eleemosinas debent habere proprium, Nulli Christiani possunt habere proprium. Ergo nulli Christiani dabunt eleemosinas, sed conclusio est falsa, ergo altera præmissarum, non autem maior ergo minor quæ dicit, Nulli Christiani possunt habere propria.

Conuersionis syllogisticæ sit hoc exemplum. Locus. Quidam audientes uerbum non sunt pij. Syllogismus. Nulli ambulantes secundum carnem sunt pij. Quidam audientes uerbum ambulant secundum carnem, Ergo quidam audientes uerbum non sunt pij. Conuerte in hunc modum. Si quia nulli ambulantes secundum carnem sunt pij, Et quidam audientes uerbum, ambulant secundum carnem. Ideo quidam audientes uerbum non sunt pij. Siquidem omnes audientes uerbum sunt pij, siue nulli ambulantes secundum carnem sunt pij, Nulli audientes uerbum ambulabunt secundū carnem, siue quidam audientes uerbum, ambulant secundum carnem, Certe quidam ambulantes secundum carnem erunt pij, sed & nulli ambulantes secundum

carnem

carnem sunt pij, & quidam audientes uerbum ambulant secundum carnem, Stat itaque firma conclusio, quosdam audientes uerbum non esse pios.

DE RATIONE LOCOS INVENTOS COPIOSE ET VTILITER TRACTANDI.

AD copiosam & utilem locorum tractationem quatuor potißimum requiruntur, quorum primum est diductio quæstionum, hoc est locorum inuentorum, Alterum copiosa confirmatio, Tertium digressio, Postremum artificiosa conclusio. De his quatuor eo quo proposita sunt ordine dicam, singula præceptis & exemplis declaraturus.

DE DIDVCTIONE QVAESTIONVM.

HIc non de inuentione locorum communium, de qua iam dictum est, sed de loci communis inuenti diductione, hoc est multiplicatione in plures quæstiones seu locos dicendum est. Diducitur autem locus inuentus uel in simplices locos, uel in coniunctos. Vt si quartum præceptum explicandum proponeretur. Primum hic locum communem quæreres iuxta præscriptum primæ regulæ hoc pacto, Parentes sunt honorandi, paren-

tes

tes superiores sunt, Ergo superiores honorandi sunt. Hic locus communis in tractatione quarti præcepti est principalis & tractandus præcipue. Verum ut copiose tractari poßit profuerit eum diducere in alios locos, simplices quidem quos præbent ipsa uerba, coniunctos uero qui uel ex ijs quæ ipsis uerbis necessarió insunt, ueluti species seu Hypotheses in suis generibus & thesibus insunt, & quæcunq; cum re necessario coniuncta sunt, uel ex ijs quæ ex conditione rei adhærent, petuntur, ut in proposito exemplo duo insunt simplices loci, Vnus de honore, Alter de superioribus. Hij tractandi sunt seorsim didascalica rerum simplici, eo modo quem supra tradidi.

Deinde ex diuisione huius theseos superiores sunt honorandi, nascuntur plurimæ Hypotheses pro diuersa subiecti & prædicati diuisione. Subiectum enim in has formas diuidi potest, quod superiorum alij sunt priuati, qui uel naturales sunt ut parentes, uel non naturales ut pædagogi, patroni & patresfamilias. Alij publici, ut ciuilis magistratus & Ecclesiasticus cum suis differentijs. Deinde prædicatum honorandi, diuidatur in partes honoris. Qui enim alium honorat reueretur eum, obtemperat, gratusq; est ei, Ita prædicati tres sunt partes seu differentiæ. Hinc iam tanquam ex syluula extruamus Hypotheses, parentes reuereri oportet, parenti-

rentibus obtemperandum est, parentibus gratitudo præstanda est. Præceptores oportet reuereri, præceptoribus obtemperandum est, præceptoribus gratitudo exhibenda est. Patronos oportet reuereri, patronis obtemperandum est, Patronis gratum esse oportet. Ad eundem modum constituantur Hypotheses ex reliquis quæ posui, unde emerget maxima quæstionum necessariarum copia. Iam ex ijs quæ ex conditione insunt, nonnunquam utiliter petuntur loci, ut si parentes, præceptores, Patroni sunt morosi, difficiles tyranni, an tum sit illis reuerentia, obedientia & gratitudo præstanda, & quatenus. Atque ita ex alijs conditionibus multiplicantur quæstiones. Verum hoc postremum genus quæstionum, quod ex conditione nascitur per occupationem commode tractabitur. Ecce si has Hypotheses ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΣ retexueris, & ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΩΣ tractaueris, & Methodo confirmaueris confirmatoria, & exornaueris, non una concio, sed tot quot sunt Hypotheses institui possunt. Fateor non omnes locos communes præbere tantam Hypothesium syluam, Attamen nullus est tam ieiunus, quin aliquot saltem suppeditet, quas ea ratione, quæ exposita est, extruere oportet ex loco communi, quod ut dextrè facias plurimum iuuabit si prædicabilium, prædicamentorum & propositionum doctrinam quam optime cognitam habeas.

De

DE COPIOSA CONFIRMATIONE.

COpiosa confirmatio constat probationum generibus, congerie, Expolitione argumentorum, & confutatione sententiæ cum nostra pugnantis, de quibus ordine dicam.

DE GENERIBVS PROBATIONVM.

PRobationum itaque genus in Theologia est Triplex. Primum & tutissimum est, cum ex pronunciatis scripturæ claris & perspicuis ducitur probatio. Vt parentes honorandi sunt, quia quartum præceptum clarè & perspicuè sonat: Honora patrem tuum & matrem tuam. Item ex fide est iusticia, & non ex operibus, quia uerbum Domini sic pronunciat: Statuimus hominem iustificari fide absq; operibus.

Secundum genus ratiocinatio est, quoties non ex claris dictis pronunciatur, sed colligitur firma & immota consequentia. Atq; hoc genus duplex est. Directum & obliquum. Directum quidem, cum simpliciter prima conclusione quod probandum est colligitur, quod genus sumitur à locis inuentionis: genere, specie, definitione, Causis, destinatis & adiunctis &c: Vt si quæratur an præceptores honorandi sint, ex genere recte concludes:

clude: Omnes superiores sunt honorandi, ergo & præceptores. Obliquum uerò non simpliciter concludit quod probandum proponitur, sed ex opposito colligit absurdum, ex quo rursus destruit antecedens, quo destructo sequitur ueritas oppositi. Vt si superiores non sunt honorandi, neq; parentes honorandi sunt, sed falsum hoc est, ergo & illud, consequitur igitur superiores honorandos esse. Tertium genus est infimum, quando exemplis nitimur eorum & testimonijs, qui in Ecclesia excelluisse uidentur, quod genus infringitur, si superioribus probationibus destituitur. Proponamus & aliud exemplum. Sit quæstio, Vtrum Christus sit Deus, Huc primum probatur dicto, seu primo genere probationū. Nam 1. Iohannis 5: Sic dicitur de Christo. Hic est uerus Deus & uita æterna. Secundo ratiocinatione. Christus fecit diuina opera propria potentia, & Christo tribuitur diuinus cultus, Ergo est Deus. Obliquo ductu. Si Christus esset creatura tantum, Maledictus esset omnis qui in ipsum confideret. Sed iam uerbū dei pronunciat beatos qui in illum confidūt, Ergo non creatura est, sed uerus Deus. Tertio testimonium Ecclesiæ ut Symbolum Athanasij & omnium piorum consentientia, suffragia Christum Deum esse testantur. Porrò hæc nostra probationum distinctio nec ratione, nec exemplo caret. Ratio quidem hæc est. Quicquid probatur uel improbatur in

rebus sacris id necesse est ut fiat uel scripturæ, uel Ecclesiæ testimonio. Si scriptura id fit, erit alias expresso uerbo, unde primum genus nascitur, alias inclusiué siue implicite, idq; uel in thesi uel in Hypothesi, unde secundum genus probationum sumitur. At si Ecclesiæ testimonio probatur aliquid, tertium erit probandi genus. Exemplum uero Pauli habemus, quem hoc triplici probationum genere, in suis scriptis usum fuisse manifestum est. Quod ex fide sit iusticia dicto probat cum inquit: Iustus ex fide uiuit. Ratiocinatione: Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Hinc nunc sequitur quod proposuit ex fide esse iusticiam. Exemplo. Credidit Abraham Deo & imputatum est ei ad iusticiam. Item, Nos in Christum credimus, ut iustificaremur ex fide. Hæc genera si late diffunduntur, maxima futura est probationum copia, sed adhibendus est tamen modus, ne copia sit intempestiua atque ideo fastidium pariat.

DE CONGERIE.

Congeries hoc loco est, quando propositioni seu loco communi probando subijciuntur præcipuorum argumentorum capita, & quasi in unum fasciculum congeruntur. Vt si hæc propositio tractanda esset: Legi diuinæ nemo suis uiribus satisfacere potest, poßet

sequens

sequentia argumentorum capita, per congeriem in hunc modum subiungi, hoc enim experientia omnium hominum conuincit. Hoc saucia natura congemiscens agnoscit. Hoc uniuersa scriptura clamitat. Hoc deniq; uictima filij Dei horrendis modis lacerati in patibulo crucis comprobat. Hoc modo Cicero propositioni subiungit argumentorum congeriem, quem in disponendis argumentis doctißimi quique imitari solent. Cœterum tametsi Cicero interdum ab ultimo capite, expolitionem argumentorum in congerie positorum incipit, cui primum subiungit & postea pergit usque ad penultimum, quod fit tractatione ultimum, tamen Theologo & concionatori tutius est ordinem in congerie positum in expolitione sequi.

DE EXPOLITIONE.

EXpolitio est per quam argumentum propositum confirmatur & exornatur. Constat autem copiosißima expolitio, propositione, ratione, ætiologia, exornatione & conclusione. Propositio est quæ argumenti caput aliquod proponit, tanquam confirmationis propositionem. Ratio probat propositionem, & hæc talis esse debet ut sit minor syllogismi. AEtiologia, rationis causam addit, & talem esse conuenit, ut uel maior syllogismi, uel eius probatio sit, Atq; ita ex pro-

positione, ratione & AEtiologia fit syllogismus integer, sed ordine inuerso. Post AEtiologiam sequetur exornatio, quæ sumenda est á sententijs, comparatis, contrarijs, similibus, exemplis. Postrema erit conclusio, quæ superiorum summam colligit, & propositionem principalem concludit. Hæc expolitionis præcepta sunt, nec pugnant quæ dixi cum illorum sententia, qui septem expolitionis partes numerarunt. Non enim est unum expolitionis genus, sed ego id tantum delegi quod aptißimum nouitijs concionatoribus fore arbitrabar.

Cæterum ut præcepta expolitionis intelligantur, unum exemplum subijciam. Proposui supra locum communem. Legi diuinæ nemo suis uiribus satisfacere potest. Deinde huic loco quatuor probationum capita per congeriem subieci, quorum primum fuit quod experientia omnium hominum id uerum esse conuincat. Hoc caput sit expolitionis propositio in hunc modum. Experientia omnium hominum conuincit, neminem legi Dei satisfacere. (Ratio) Omnes enim homines in seipsis facilè sentiunt, quam procul absint à legis Dei perfecta & perpetua obedientia. AEtiologia. Vident enim legem Dei sanctam & perfecte uiuendi regulam, & seipsos plane prophanos natura, & imbecilles. Exornatio á sententia. Vsque adeo uerum est quod Pro-

phcta

pheta clamitat, omnes iusticias nostras esse ueluti pannum menstruatæ mulieris, quæ sententia quomodo constaret, si experientia ullius hominis sani diuersum esset experta. Exornatio à comparatis. Quemadmodum enim arbor cuius radix est putrida & uenenato succo infecta, nunquam fructus nisi uenenatos producit, Ita homo cuius cor peccati ueneno infectum existit, nequaquam potest puram & integram obedientiam præstare legi Dei. Exornatio ab exemplis. An non hoc fatetur sanctus Abel in suo sacrificio? Profecto sic est. Nunquam enim Deus probasset Abelis sacrificium, nisi Christum promissum Sanctus ille uir agnouisset eum qui credentes iustificaret, & suum peccatum intellexisset, quo se impediri nouit, ut non potuerit legi Dei satisfacere. Nam si putauisset se legi Dei satisfacere posse, nunquam recte sacrificasset, hoc est sacrificio declarasset promissum semen esse legis completorem. Huc & Dauid locupletißimus testis adijciatur, qui ad Dominum clamans apertè fatetur non iustificari in conspectu Dei ullum mortalium. Omnes enim declinasse & inutiles factos conqueritur &c. Conclusio. Cum igitur Dauidem testem habeamus, cum peccati uirus agnoscamus, cum legis puritatem, & immundiciem nostram contemplemur, quis quæso nisi amens negabit se experiri suam in præstanda

obedientia legi Dei imbecillitatem & (ut ita dicam) OYTENIAN. In hoc exemplo utcunq; uidere est expolitionis usum, quod si fusius tractare instituissem, singulis partibus dilatatis & multiplicatis integra oratio uel ex hoc primo probationis capite fluxisset. Ad eundem modum reliqua tria capita in congerie posita essent expedienda. Hinc non difficile iudicare possunt Studiosi Adolescentes, huius expolitionis esse summam utilitatem. Quare operæprecium facturi sunt, si multum se in expolitionis tractatione exerceant. Hinc enim eam facultatem consequentur, ut postea in serijs negotijs & sacris concionibus hæc expolitionis præcepta, uel non cogitata dicentibus occurrant.

DE CONFVTATIONE.

Confutationis Methodus quæ constat propositione, sublatione, opposita propositione & solutione, supra est declarata & exemplis illustrata. Quare hic tantum admonebo auditores de loco confutationis.

Locus itaque proprius confutationi aßignatur mox post confirmationem, quem tamen locum perpetuo non habet. Nam quoties alia sententia quam nostra, auditorum animos occupauit Exordium sumi potest à confutatione, quam legem non solum Aristoteles & Cicero, uerumetiam Paulus sequutus est in Epistola ad

Romanos. Confirmaturus enim hanc propositionem, Quod iusticia sit ex fide; primum confutat Gentium & Iudæorum præiudicia. Gentium quidem quæ lege naturæ se iustos putabant. Iudæorum uero qui ex lege diuinitus sibi tradita se iustos gloriabantur. Ex hac confutatione præiudiciorum dilabitur Paulus in propositionem, quam repetit primum, & postea iustam confirmationem ei subiungit. Hoc Pauli exemplum sequendum iudico, quoties alia quam nostra sententia occupantur auditorum animi.

DE DIGRESSIONE.

Digreßionis præcepta ad quinq; momenta reuocari possunt, & sunt locus, modus, materia, tempus & reditus á digreßione. De loco hoc obseruandum est, quod digreßio probatæ alicui propositioni subijci debeat, Importuna enim digreßio est, quæ fit re nondum confirmata. Modus talis adhibendus est ne discentium memoriam interturbet molesta prolixitate. Infœliciter enim docent, qui neglecta doctrina, leuißima aliqua affecti iniuria, integras horas declamitant in unum atq; alterum quem offendisse iudicant. Materia digreßionis ad exhortationes, consolationes & obiurgationes sed non quasuis pertinet. Talis enim debet esse digreßionis materia, ut sponte uideatur fluere ex

doctrina, non accersita aliunde. Nisi enim doctrinæ uis & natura, digreßionis materiam offerat, fieri non potest ut ad ædificationem faciat. Hoc præceptum ideo diligentius obseruandum est, quia non raro ab inexercitatis contra illud peccatur, non sine uerbi Dei iniuria, & auditorum damno. Quarto loco tempus posui, quod requirit necessarió digreßionem. Quando enim auditores uel à doctrina abhorrent uel pigriores uidentur, uel pusillanimes existunt, tum obiurgandi excitandi & consolandi sunt. Reditus à digreßione sit non uiolentus, sed uel finis eius ita aptetur, ut coëat cum ea parte orationis, unde digressum est, quod fieri uix potest, nisi uis doctrinæ digreßionis materiam præbuit, uel aliquo schemate adhibito recurrat ad doctrinam. Cum primum Beatus Lutherus cœpit uindicare doctrinam Euangelij contra Papalem tyrannidem opus erat acrioribus stimulis, quare crebrior fuit in digreßionibus, quemadmodum in ipsius scriptis uidere est, Nunc uero cum doctrina firmata est, & redditus est Ecclesijs nostris tranquillior status, parcius istis acrioribus stimulis utendum est.

Deinde quia neque uocatio similis, neque autoritas omnium par est, cogitabunt nouitij concionatores suæ modestiæ esse rarius extra metas euagari.

Cœte-

Cœterum si quis horum præceptorum de digreßione exempla requirat, legat Epistolam ad Hebræos. Hæc enim una ingentem exemplorum syluam suppeditabit.

DE ARTIFICIOSA CONCLVSIONE.

DIxi supra qualis conclusio adhiberi debeat in singulorum argumentorum expolitione. Hic dicendum est de loci alicuius seu concionis integræ epilogo, in quo hæc sunt obseruanda. Primum una propositone repetendus est locus explicatus. Secundo instituenda est breuis enumeratio argumentorum, & maxime præcipuorum capitum. Tertio sequatur illatio, in qua tria coniungi possunt, quæ tribus propositionibus absoluenda sunt. Quid doceat præsens locus, quid confutet, quid moneat. Quarto omnia ita ordinanda sunt ut facilior sit transitus in locum sequentem, si plures explicandi restant. Vt explicato loco quem supra proposui: Quod nemo suis uiribus, legi Dei satisfacere poßit, non incommoda foret hæc conclusio (Loci repetitio) Quis modo posthac se suis uiribus legi Dei satisfacturum arbitrabitur? (Argumentorum enumeratio) cum non solum experientia reclamat, natura negat, scriptura paßim apertis testimonijs confutat uerumetiam

uictima filij longe aliud docet (Illatio) Quare hic locus docet nos omnes nostram imbecillitatem & peccatum, confutat iusticiarios, qui legis iusticiam iactant, monet nos omnes ut agnitis peccatis & imbecillitate nostra confugiamus ad Christum (Transitus) quem nobis offert Euangelium, de quo iam nobis dicendum est.

DE PARENAETICO CONCIONVM GENERE.

EXplicato utcunq; primo concionum genere, quod quia in docendo uersatur Didascalicum nominaui. Nunc sequitur alterum genus paræneticum, quod ideo breuius tractabo, quia rarius solum & per se habetur. Didascalico enim ut plurimum admisceri solet. Est autem paræneticum genus, quo uel suademus, dissuademusue, uel consolamur, uel obiurgamus auditorem. Hinc triplex concio parænetica exoritur, nimirum suasoria, consolatoria & obiurgatoria, de quibus ordine hæc exponenda sunt. Primum definitio, deinde inuentio, tum tractatio, quibus breuißima subiungam exempla, quó præcepta facilius intelligantur.

DE SVASORIA CONCIONE.

SVasoria concio est, per quam suademus ad aliquid uel faciendum, uel ferendum, uel etiam omittendū.

Loci

Loci inuentionis in hoc genere præcipui sunt hi. Necessitas causæ, mandati, uocationis, utilitas priuata & publica, dignitas personæ & rei. Exempla, antiqua, recentia, Christiana, Ethnica. Item parabolæ & ΓΝΩΜΑΙ. Horum omnium probationes comprobationes & exornationes aspergantur, & quemadmodum suprà admonui in Dialectica Methodo, admiscendas esse digreßionis schemate Exhortationes, Consolationes & obiurgationes, ita hic confirmatoria Methodo loci parænetici confirmari debent.

Porrò in tractatione quatuor concurrunt, occasio, propositio, Confirmatio & conclusio. Occasio causas recitat paræneseos. Propositio exaggeranda est & multiplicanda, ac subinde alijs atq; alijs uerbis & Schematibus iteranda. Confirmatio petetur ex locis iam commemoratis, in qua confirmatione duo prætterea spectanda sunt, gradus & Schema. Gradus facit ut gradatim à leuioribus & minoribus ad grauiora & maiora, deinde grauißima & maxima ascendas, alioqui uilescet parenesis. Schema, non solum affectibus seruit, uerumetiam orationem acutiorem (ut ita dicam) reddit, ut penitus in auditorum animos penetret, atq; adeo ipsum cor totum poßideat. Huc interrogatio, Subiectio, Exclamatio, Admiratio, Dubitatio, Occupatio, Hypotyposis, Dialogismus, ΑΙΤΟΓΟΙΙΑ & huius ge-

neris alia, quæ à Rhetoribus nominantur & explicantur, referri debent. Conclusio, quam quartam tractationis partem feci, nouis præceptis non indiget, sed eodem modo confirmabitur, qui supra monstratus est. Cœterum ut præceptorum usus conspiciatur exemplum unicum subiungam.

EXEMPLVM SVASORIAE CONCIONIS.

OCcasio) Quia uideo multos tardiores ad uerbum Dei audiendum (Propositio) Constitui breuiter nos excitare ad uerbi cœlestis amorem, quo impellamur ad diligentius audiendam & conseruandam doctrinam de cœlo nobis allatam (ΠΑΘΟΣ) Quamquam dolendum est mortales esse usque adeo suæ salutis immemores, ut stimulis indigeant, quo properent eò, quo toto impetu ferri deberent (Necessitas causæ) inde enim tantus torpor mentibus nostris insidet, quod non ut deberemus attendimus, quæ sit uerbi cœlestis necessitas.

An quisquam omnium mortalium intelligere poterit uoluntatem Dei, sine ipsius uerbo? Profecto si sapientia mundi, quemadmodum uerè dicit Paulus, est stulticia coram Deo, fieri nequit ut Dei uoluntatem

scia-

ſciamus, donec ſtulticiam carnis fuerimus ſequuti. (Neceßitas mandati) Excidiſſe ſane uidetur mentibus noſtris mandatum Dei patris, Cuius hæc uerba ſo-nant de cœlo, Hic eſt filius meus dilectus hunc audite. Ipſe filius ſua uerba à ſuis audiri cupit, Oues meæ uocem meam audiunt. Vnde conſequitur eos qui aſpernantur uocem Chriſti, quam ſonat per miniſtros ſuos non eſſe oues ipſius. Spiritus ſanctus uoce Prophetarum & Apoſtolorum ad legem & teſtimonium inuitat.

Quis itaque tu es qui mandatum æterni partis contemnis? Quis es qui filium pro te paſſum, inuitantem te ad audiendũ ſuum uerbum aſpernaris? Quis es qui ſpiritus ſanctus imperium detrectas? (neceßitas uocationis) uſque adeo obliti ſumus unde & quo uocati ſumus, Nonne per uerbum è tenebris Sathanæ educti in admirabilem Dei lucem ſumus?

Hoc uerbum nos uocauit. Hoc uerbum nos Chriſtianos fecit, ſed nos interim adeo auguſti nominis obliti, ſalutis myſterium negligimus. (Vtilitas) Quod ſi hæc tam auguſta uocatio nos non mouet, profecto mouere deberet proprij commodi ratio, qua uel bruta animantia tangi animaduertimus. Sed quis poteſt ulla ratione humana uel angelica recitare ſaltem huius utilitatis, uel momenta quædam, præſertim

Cum

Cum Paulus post Esaiam dicat oculum hominis non uidisse, nec aurem audiuisse, nec ascendisse in cor hominis, quæ Deus præparauit ijs qui se diligunt. Nec est quod quisquam se somniet Deum diligere, qui uerba ipsius non audit, non meditatur, non confert inter sese, ut mysterium in illis latens paulatim intelligat. Christus enim ΛΟΓΟΣ Dei æternus dicit: Qui diligit me sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Huic dilectioni patris & filij maiora bona adiuncta sunt, quam ut percipi possint humano ingenio. Tametsi Paulus summam his uerbis complexus est. Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. O stupidum hominem. O lapideum cor, quod tantam oblatam salutem spernit, reijcit, proterit. Vt prospiciamus uentri, quid facimus? nonne artes discimus? nonne maria nauigamus? Nullum gelu fugimus, nullum æstum auersamur, nullo tempore torpemus, quo misero uentri prospiciatur. His rebus interituris mouemur, & interim salutem nostram relinquimus. Tanta est nostra insania, Tanta peruersitas & malicia, usque adeo ueneno illo Sathanico infecti sumus miseri, quod libentius uelimus in sceleribus nostris mori, quam porrectam manum Dei apprehendere & saluari. Verum ubi nihil aliud habemus agendum, tum uerbum Domini minori sane reuerentia, quam olim Esopum suas fabulas recitantem

audiue-

audiuerunt triobolares serui, nos audimus. Vtinam hæc nostra oscitantia non esset euidens signum pœnæ nostræ ingratitudinis (Dignitas personæ & rei) Quis putasset unquam homines fore tam obliuiosos, ut stipulationis in baptismo peractæ obliuiscerentur? Ibi enim inaugurantur Christi corpori, & eius membra redduntur, ut cum illo consortes sint cœlestium bonorum, nec alia re quam fide (quæ ex auditu uerbi est) in corpore Christi permanere possumus.

Hic merito dubitauerit aliquis insaniæ ne an stupiditati nostræ ascribatur, quod tantam dignitatem, quam habemus in corpore Christi, quod tantum cœlestium bonorum thesaurum, quem posidemus per Christum, reijcimus terq; quaterq; ingratissimi (Exempla) Mirum est non reddi nos cautiores aliorum incommodo. Stupendum est non uenire nobis in mentem quod totus mundus semel ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΩ perierit propter uerbi Dei contemptum. Non mouemur exemplis Sanctorum Patriarcharum Abelis, Seth, Enoch, Noe, Abrahæ, atque adeo plurimorum, qui nunc Dei iucundissimo aspectu fruuntur in cœlis. Lætor inquit Dauid cum mihi dicitur in domum Domini eamus, Sed nos contra lætamur cum mundus nos ad uoluptates inuitat, quibus tamen inescamur, ut tandem in hamo hæreamus capti.

Beatus

Beatus inquit idem Dauid, qui legem Dei meditatur die ac nocte. Sed nos (proh dolor) non secus á meditatione uerbi cœlestis abhorremus, ac si omnia ista quæ in uerbo proponuntur essent terriculamenta quædam puerorum.

Tomuri sacerdotes Dodonæi nunquam é templis discesserunt, qui tamen superstitionem Diabolicam, pro uerbo Dei amplexi fuerant, Nos nunquam aut raro templa intramus, qui tamen uerbo & testimonio multiplici, de nostra religione edocti sumus, sed utinam edocti, utinam uere sentiremus corde quod ore profitemur & titulo, quod si faceremus, nequaquam ministerium uerbi tam peruicaciter contemneremus. Quid quæso respondebis filio Dei, cum in extremo die sua uulnera tibi ostendet? Cum sanguinis sui crudeliter conculcati pedibus te accusabit? Tunc uere tibi accidet, quod Dominus predixit fore, ut præ pudore & iusto Dei iudicio cum impia damnandorum turba, dicas montibus, Cadite super nos, idq; ne intuearis in faciem filij Dei, quem hic contempsisti, cuius uerbum hic abiecisti, cuius sanguinem immaniter pedibus conculcasti, quem expandentem sanguine madentia brachia & cupientem te é medio mortis & è faucibus inferni eripere, spreuisti miser, uere miser, ut quem iustus iudex nisi pœnitentiam egeris, æternis tenebris & carceribus traditurus est

(conclu-

(conclusio) Rogemus igitur Deum ut nos conuertat, ut conuerti poßimus, ut nos suo spiritu excitet ad audiendum salutis uerbum, per quod uoluntatem Dei, & uerum cultum discere possumus, per quod tantæ utilitates ad nos adueniunt, per quod tot Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Sancti, Martyres atq; alij pij plurimi salutem consequuti sunt, per quod recta uia in cœlum nobis monstratur per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Deo patre & spiritu sancto sit laus, honor & gloria in secula seculorum Amen.

Hoc exemplum tractationis utcunq; monstrat usum locorum inuentionis, pauca Schemata interposui, frequentius propositionem attigi, nec ignoro longe infra rei dignitatem subsidere hanc meam exempli tractationem. Quare studiosos hortor, ut dum licet se multum exerceant declamitando & scribendo, ut postea instructiores ad ministerij sacratißimi functionem accedant, quam Battologijs & garrulitate indocta conspurcare flagitiosißimum est.

DE CONSOLATORIA CONCIONE.

Consolatoria Concio est, in qua concionator afflictum hominem & luctantem sub cruce erigit, ne impatientia uictus, succumbat dolori.

Loci

Loci Consolatorij sunt hi præcipui & communes. Primus uoluntas patris cœlestis. Secundus conditio. Tertius promißio liberationis. Quartus Conformitatis Christi & membrorum eius neceßitas. Quintus utilitas eaq; multiplex. Cruce enim præsumptio propriæ uirtutis euertitur, Hypochrisis detegitur, confidentia carnis excutitur, patientia exploratur, obedientia confirmatur, contemptus mundi nascitur, humilitas instillatur, præteritus error corrigitur, futurum malum præcauetur, fides exercetur, Spes in unum Deum reponi docetur. Plura de hac re lege in locis Philippi. Tractatio constat occasione, propositione, Confirmatione & conclusione, non secus atque in suasorio genere, cui affine est. Porró quoniam utile est certam rationem tenere accommodandi consolationes, paucis subijciam Methodum consolandi.

METHODVS CONSOLATIONIS ADHIBENDAE.

COEterum ne intempestiue & imperite adhibeatur consolatio, distinguamus primum inter priuatam & publicam Consolationem, deinde utriusq; iustam formam præscribamus. Priuatam uoco consolationem, quæ uni fit presso aliquo dolore seu cruce. Communem appello, quæ tempore uel persequutionis, uel plagæ alicu-

alicuius diuinitus immiſſæ, toti ſit cœtui. Sed de priuata prius dicetur, in qua tria inuniuerſum obſeruanda mihi uidentur. Primum, quis ſit ille qui conſolatione erigendus eſt. Secundum, quid ſit quod dolet. Tertium, præſenti dolori apta medicinæ accommodatio.

Qui dolet aut pius eſt, aut impius. Si pius, ſtatim indicata communi filiorum Dei ſorte, conſolationibus erigendus confortandus & fouendus eſt, idq; per locos ſupra commemoratos, & ualde utiliter 8. Caput ad Rom: adduci poteſt. Sin impius, maiorem curam, ut in grauiori morbo adhibere neceſſe eſt. Huiuſmodi enim non ſtatim erigendus eſt, ſed magis adhuc deijciendus eſt fulmine legis Dei, & minis proterendus, donec ſuam agnouerit ſine hypocriſi impietatem, donec iram Dei in ſe concitatam intellexerit, donec clamauerit cum Manaſſe, ſe multis modis reum eſſe. Nam qui impio homini ſiue ægrotanti, ſiue alioqui aliqua calamitate preſſo, mox conſolationem accommodat, periculoſum, intempeſtiuum & lethale pharmacum adhibet, perinde enim facit ac medicus, qui foris uulnus ſanat, relicta intus ſanie, unde poſtea maius malum & mortiferum erumpit. Quare ut peritus medicus ΜΟΤΩ inſerto prius elicit ſaniem, qua extracta, malagmate obducit uulnus, ita pius concionator, impij hominis hulcus legis comminatione tanget prius, ut agnitus morbus ſa-

nari poßit facilius. Vere enim dicitur ad sanitatem primum gradum esse nouisse morbum.

Secundum quod in consolationibus obseruandum admonui, est res quæ dolorem adfert, seu id quod dolet, quod necessario examinandum iudico, propter medicamenti rectam accommodationem. Aliter enim erigendus est, qui sua culpa sibi malum accersiuit, aliter cui aliena culpa malum illatum est. Nam si quis sua sibi culpa crucem accersiuit, uti infamiam, paupertatem, morbum, mortem &c. non mox medicina seu consolatio adhibenda est, nisi uideas reum serio peccatorum sensu tangi. Tum enim iste peccatorum sensus confirmandus est uerbo Dei, & augendus si opus uidetur. Deinde ad consolationes descendendum est. At si uel Hypocrita existit, uel alioqui impius, tantisper maledictio legis & ira Dei proponenda sunt, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quod si eó lege Dei ac minis adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos. Contra autem si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & uero doloris sensu ob peccatum admissum tangatur, tum demum arte medicina adhibenda est, & exponenda sunt ordine hæc tria, lapsus primum, Deinde pœna, tum finis utriusque.

Lapsum ex eó primum prouenisse docendus est, quod

quod timorem Dei abiecerit, idque confirmari potest commode & copiose ex primo ad Rom: Capite. Deinde quod iam in ipsum facilius tanquam in inermem, insidiæ diaboli, uitium carnis & improbitas mundi præualere potuerint. His causis lapsus indicatis & confirmatis. Secundo loco pœnam ostendere oportet, nequaquam parem esse delicto commisso, sed esse testimonium duarum diuersißimarũ rerum, nimirum iræ dei & eiusdem paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidẽ si non egerit reus pœnitentiam, & non sinerit se emendari uirga Dei. Paterni uero fauoris & clementiæ, si correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit. Post hæc tertio loco finis cum lapsus, tum pœnæ exponendus est. Lapsus quidem ut posthac sit cautior. Pœnæ uero quod singulari consilio Dei (cum interim multis impijs & facinorosis parcitur) sit castigatus, non ut pereat, sed ut habeat paratum testimonium paterni fauoris erga se. Verum quia hoc difficilius persuadetur laboranti sub cruce, testimonia & exempla ex uerbo Dei clara & perspicua producenda sunt. Testimonia quidem qualia sunt hæc: Paulus 1. Cor: 11. dicit, rebus aduersis nos à Domino corripi, ne cum hoc mundo damnemur. Vide finem crucis esse ne damnemur, si scilicet admoniti cruce egerimus pœnitentiam. Deinde Prouerb: 16. Fili mi, inquit Salomon, ne respuas correptio-

ceptionem Domini, neq; afficiaris tædio cum ab eó argueris, quem enim diligit Deus corripit, & quem uelut pater filium amplectitur.

Autor Epistolæ ad Hebræos Capite 12. dicit nos spurios esse non filios, si extra disciplinam sumus. Huiusmodi loci & similes aptißimi sunt, quibus animus rei iam pœnitentis erigi potest, ut iam pœnam qualemcunq; sufferre, tanquam præstiturus Deo obedientiam, uelit. Exempla uero sint Manasses, Dauid, Soror Mosis, Rex Vsias, populus in captiuitatem abductus & plurimi alij, qui ob certa peccata puniti sunt, & postea per pœnitentiam sunt reuersi. Insigne præ alijs Latronis exemplum est, qui præclarum patientiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideo putauit se abiectum, quia morte ista infami erat ob scelera sua afficiendus, sed spe in Christum collocata, patienter commeritam pœnam subijt.

Post huiusmodi testimonia & exempla (quibus patefacienda sunt iudicia Dei conferendo mores nostrorum hominum, cum pristini populi moribus. Deus enim sibi perpetuo similis est, siue pœnam, siue misericordiam respicias) possunt addi loci communes supra commemorati.

Porró si aliena culpa illatum est quod dolet, ea ratio in consolationis accommodatione sequenda est,

quam in publica consolatione ostensurus sum, de qua nunc dicendum est.

Publica igitur consolatio ut recte instituatur, tria sunt obseruanda. Primum, unde calamitas publica. Secundum, quæ causæ. Tertium, Consolationis accommodatio, pro calamitatis & causarum diuersitate. Calamitas igitur uel est ΘΕΗΛΑΤΟΣ, id est diuinitus immissa, uel ab hostibus nostræ Reipub: illata. Si est à Deo calamitas, ut pestis, annonæ caritas, siccitates, tempestates, causæ non sunt extra nos quærendæ sed domi nostræ, sunt enim peccata singulorum communium calamitatum causæ, & sæpe ob unius culpam integra Respublica plectitur, cuius rei testes sunt Acham, Dauid, OEdipus & alij multi, qui sceleribus publicam calamitatem accersiuerunt. Hic non est difficile accommodare consolationem, si exempla sanctorum Prophetarum sequi uoluerimus. Horum enim exempla quid faciendum sit monent. Hij enim primum consueuerunt publice taxare scelera, eaq; triplicia, desertionem Dei, Hypocrisin, iniuriam proximi & horum genera quæ potißimum in populo grassari uidentur, exempla paßim extant in Propheticis scriptis. Deinde publice inuitare solebant totum cœtum ad seriam pœnitentiam, ieiunium & orationem. Vtriusq; rei exempla his annis aliquot insignia, ad mandatum Serenißimi

Regis nostri, edita sunt, á ministris nostrarum Ecclesiarum, non sine fructu & mitigatione pœnarum commeritarum. Postremo admonere consueuerunt Prophetæ eos, quos præ alijs sceleribus contaminatos animaduerterunt, nostris ministris uerbi exemplum relinquentes, ut eos priuatim admoneant, corripiant & emendent, quos animaduertunt sua idololatria, suis usuris, adulterijs, tyrannide, fraudibus, auaritia &c. Reipub: toti pœnam accersere, hoc pacto, Tyresias tametsi Ethnicus sacerdos OEdipum tyrannum, ob cuius scelus Thebana Respub: peste puniebatur, ad duram pœnitentiam reuocauit. Hoc modo Esaias & Ieremias Reges suorum temporum castigauerunt, eisq; imputauerunt communes calamitates. Et scire debent ministri uerbi hanc non infimam partem esse sui muneris, quam si negligunt uel metu uel ignauia, graues pœnas Deo daturi sunt, quemadmodū habet comminatio apud Ezechielem & alibi.

Sin autem ab hominibus uenit, siue priuata siue publica calamitas, id fit uel propter iusticiam, uel non. Si propter iusticiam consolatio statim adhibenda est á communi sorte filiorum Dei in hoc mundo, & ostendendum quanto honore nos dignetur Deus, quod ita nos peculiari suæ militiæ nota insignit, unde Apostoli plagis affecti, gaudent quod digni habiti sint pro nomine

Christi

Christi contumeliam pati. Hæc enim species crucis fidelium maxime propria est, qua uult Christus in nobis glorificari, quemadmodum Petrus docet prioris Epistolæ Capite 4. Porrò si non propter iusticiam nobis ab hominibus calamitas publica inducitur, causæ in nobis ipsis quærendæ sunt, & quemadmodum supra explicatum est, ubi dictum est de cruce diuinitus illata, consolatio adhibenda est. Ex his puto constare qua ratione & uia cum priuatæ tum publicæ consolationes adhibendæ sunt.

DE OBIVRGATORIA CONCIONE.

Concio obiurgatoria est, in qua uel cessantem, uel delinquentem, uel etiam contumacem auditorem obiurgat Ecclesiastes, Cuius finis debet esse correctio, & emendatio eius qui obiurgatur. In hac spectentur potißimum hij loci: Primus turpitudo rei perpetratæ. Secundus, adiuncta, ut sunt mala conscientia, periculum reiectionis & metus impendentis iudicij Dei, ac præsentium æternarumq; pœnarum. Tertius, Dignitatis personæ & turpitudinis rei collatio. Quartus, Exempla. Quintus, Connexa personæ, ut Christus caput & Rex noster, Ecclesia quæ est patria spiritualis, corpus nostrum quod dedicatum est Deo, ut sit tem-

plum Dei. Huc Respublica domus, familia &c. referantur.

Dum hos locos enumero, non sentio omnes in quauis obiurgatione adhibendos esse, sed nunc hos nunc illos prout prudens concionator uiderit utile fore. Exemplum petatur primæ Cor: 6. Vbi fornicarios obiurgat Paulus. Porró tractationis Methodus non dissimilis est tractationi exhortatoriæ. Quare non opus esse iudico exemplum adscribere, præsertim cum loci sint perspicui & notum sit singula confirmatoria Methodo probanda, comprobanda & exornanda esse. Verum hic duo adijcienda duxi. Prius quod animus obiurgandi præmolliendus sit ad obiurgationes patienter audiendas, id quod fieri potest commode si minister officium suum erga reum declaret, & publicam necessitatem sibi impositam ut id faciat ostendat, ne putetur obiurgatio proficisci ex aliquo prauo affectu. Sic Paulus præmolliuit Corinthiorum animos ante acerbiorem obiurgationem. Posterius ut intermisceantur conditiones pœnitentiæ, ne quis asperiori obiurgatione fractus, animum despondeat, uel mortem sibi consciscat.

Hæc sunt honesti auditores, quæ iudicaui indicanda esse nouis concionatoribus, & spero, nisi me ualde fallit opinio, adolescentes non parum iuuari posse indicatione huius Methodi. Sunt autem præcepta omnia

nia

nia quæ á me recitata sunt ex Dialecticorum & Rhetorum fontibus desumpta, & accommodata ad usum Ecclesiasticum, utilia cum in Sacrorum scriptorum enarratione, tum in sacris concionibus formandis, quibus si se regi patiantur adolescentes, non dubito ijs polliceri faciliorem in studijs Theologicis & concionibus formandis progressum. Cæterum quia non satis est apte inuenisse, & prudenter ordinasse ea quæ dicturi sumus, nisi fœlix adsit memoria, uolo ueluti Coronidem huic Methodo adijcere pauca de memoria, idq; non ueterum more (qui imagines & signa comminiscebantur, quæ essent quasi memoriæ ΕΓΙΣΤΗΛΙΑ quædam, hanc enim subtilitatem libenter illis relinquo) Sed ea tantummodo colligam, quibus se iuuari intelligant Studiosi in ediscendis concionibus.

DE MEMORIA.

Duplicem iuuandæ memoriæ rationem instituemus, quarum prior quidem artificiosior, Posterior uero rudior erit.

Artificior illa constabit duabus rebus, ordine nimirum & numero. His enim constat artes & tradi & percipi. Nam ut ordo queq; suo loco collocat, initia, progreßiones & metas considerat, ita numerus res rerumq; momenta metitur. Quoniam igitur Methodus

quam tradidi rerum ordinem monstrat, ac quasi numerat partes, optima erit ediscendi uia eundem ordinem mentis acie aspicere, fieri enim non potest, ut qui perite ordinem rerum instituit, ac rerum puncta obseruauit, & ueluti numerauit, quin eandem facile mente retineat, ac quasi depositum ab eadem reposcat dicturus. Vnde ridiculum uideri posset, aliam ediscendi rationem præscribere, præsertim hominibus qui in artibus dicendi instituti & exercitati sunt. Verum tametsi hæc ita reuera se habeant, non tamen statim ab omnibus percipiuntur. Qua propter ut distinctius hæc intelligantur, & ad usum concionatorum propius accommodentur, totam hanc rationem ediscendi, quam dixi in ordine & numero positam esse, in quatuor membra siue præcepta distribuam. Primum sit, ut rem exacte intelligat, menteq; totius rei summariam quandam comprehensionem teneat concionaturus. Secundum membrum, ut locos, hoc est ΚΕΦΑΛΑΙΑ (ut Græci uocant) in numerato habeat. Tertium membrum, ut locorum tractandorum sectiones faciat, quas certo numero complecti necesse est. Et si carmine aliquo ad id parato fiat, non erit inutile ut si usus legis explicandus esset. Primum ternam sectionem non incommode faceret, quam complecti posset hoc uersiculo.

Instruit & damnat sontes, docet atq; renatos.

Et quia prima pars huius sectionis plures habet particulas & causas, posset & eas hoc uersu complecti:

Mandatum, pœnæ, pax publica, dux ad Iesum.

His enim quatuor pædagogicus usus legis absoluitur, Ad eundem modum de alijs duabus partibus institui possunt uersiculi.

Veram legis meditationem Doctor PETRVS PALLADIVS Episcopus noster uigilantißimus, ac de Ecclesijs Danicis, Noruegijs & Islandicis optime meritus, hoc carmine complexus est:

Lex quid eram, quid sum, quid ero, per quem manifestat.

Quartum membrum sit, ut certis in locis digressiones in minas, consolationes, & exhortationes collocentur, ne digrediendo memoria impediatur & abstrahatur dicturus à re proposita, quod plerumq; usu uenire solet ijs, qui hoc preceptum non obseruant. Vbi autem iuxta hæc quatuor præcepta concionaturus orationem ordinauerit, ac ueluti numerauerit, ad ediscendum se accingat iuxta dispositionis ordinem. Ac primo loco mandetur memoriæ summaria comprehensio, ut quæ primo loco recitanda est. Deinde loci seu capita seorsim. Tum locorum tractatio cum suis sectionibus, ac sectionum particulis. Hanc rationem ediscendi optimam

esse

esse non dubito, quam haud dubie omnes docti sequuntur.

Porrò posterior ratio, quam dixi rudiorem esse hominibus indoctis, qui artes dicendi non degustarunt utilis est, & hæc siue notis numerorum, siue literis instituatur perinde est, & fieri potest in hunc modum.

Primum ea quæ uult ediscere artium rudis concionator, distinguat primum notis numerorum, aut literis singulis. Deinde repetendo uideat quid apud singulas notas siue literas deposuerit. Postremo ediscat iuxta distinctiones factas, & á singulis notis siue literis tanquã depositum repetat, quod illis antea commiserat.

Non parum profuerit, si primum concionem describat, & deinde iuxta præscriptas regulas distinguat & ediscat, facilius enim mens tenet, quod manus antea notauerat.

ΤΩ ΠΟ-
ΝΩ ΑΠΟ-
ΚΡΙΝΟΙΤΟ
ΑΝ Η ΤΥ-
ΧΗ·

EDITA
ROSTOCHII
IN OFFICINA
LVDOVICI
DITII.

M. D. LV.

CANIS LAPIDEM SEQVITVR OMISSO IACTORE

